

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

E-MBA PROGRAMI

TARIM ALANINDA MAKİNELEŞMENİN

İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET YILDIZ

121141121

Danışman Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Hamit VANLI

İstanbul, Şubat 2014

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
E-MBA PROGRAMI

TARIM ALANINDA MAKİNELEŞMENİN
İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET YILDIZ

121141121

Danışman Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Hamit VANLI

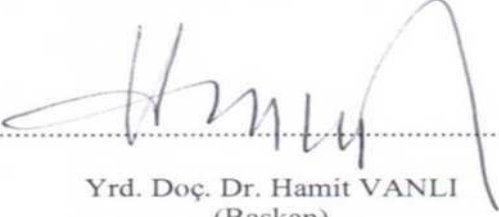
İstanbul, Şubat 2014

TEZ ONAY SAYFASI

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

28.02.2014 tarihinde tezinin savunmasını yapan Ahmet YILDIZ'a ait "Tarım Alanında Makineleşmenin İstihdam Üzerindeki Etkileri" başlıklı çalışma. Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. e-MBA Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliği/Oy Çokluğuyla** Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Hamit VANLI
(Başkan)

(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Tolga DURSUN (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Tolga DURSUN (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Burak KÜÇÜK (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Burak KÜÇÜK (Üye)

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında benden hiçbir zaman yardımını esirgemeyen, büyük bir titizlikle yol gösteren ve ışık tutan Sn. Yrd. Doç. Dr. Hamit Vanlı danışmanım başta olmak üzere, tez jürisinde yer alarak görüşlerinden istifade etme fırsatı bulduğum Tolga Dursun ve Burak Küçük hocalarıma, teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam sırasında bana her türlü fırsat ve olanağı sağlayan Maltepe Üniversitesine, kendi işinden feragat edip yardımlarını esirgemeyen Erdoğan Yıldız ve Üzeyri Balki'ye, sürecin başından sonuna kadar benimle yol alan ve sürekli yol gösteren eşim Goncagül Balki Yıldız'a sonsuz teşekkür ederim.

Ahmet Yıldız

ÖZET

Tarım Alanında Makineleşmenin İstihdam Üzerindeki Etkileri

Ahmet Yıldız

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hamit Vanlı

İstanbul, Şubat 2014, 86 sayfa

Bu çalışmada tarımda kullanılan makineleşmenin etkisi ile oluşan işsizliğin sebepleri, sonuçları ve oluşan işsizliği giderici olarak alınabilecek önlemler üzerinde durulmaya çalışılmış, makineleşmenin faydaları ve zararları birlikte değerlendirmeye alınmış, değişik grafik ve tablolar vasıtasıyla da açıklanmaya çalışılmıştır.

İstihdamı etkin kullanabilmek için yapılması gerekenler anlatılmaya çalışılmış, makineleşmenin, makinesiz bir hayatla olan kıyaslaması tarımda verimi artırma bakımından incelenmiştir. Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde ortak tarım politikasına uyum açısından tarımda mekanizasyon hususunda ülkemiz bazında yapılması gerekenler ile ileriye dönük Türkiye'nin tarım alanındaki vizyonu ve istihdam üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler; Tarım, istihdam, mekanizasyon, ekolojik tarım,

ABSTRACT

Effects of Mechanization on Employment in Agriculture

Ahmet Yıldız

Department of Business Administration

Advisor: Asst. Assoc. Dr. Hamit Vanlı

Istanbul, February 2014, 86 pages

In this study causes, consequences of unemployment which is affected by mechanization in agriculture is studied, measures to be taken are emphasized, benefits and harms of mechanization are evaluated together and all these information is tried to be described by tables and figures.

Necessary actions to be taken in order to use employment effectively, comparison of mechanization with an unmechanized life is made with the aim of increasing efficiency in agriculture. In terms of compliance with agriculture policy in the accession process of European Union, necessary actions to be taken in Turkey about mechanization in agriculture and effects of mechanization on Turkey's forwardlooking vision and employment are tried to be identified.

Abstract Keywords; Agriculture, employment, mechanization, ecological agriculture,

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM-I	2
1. TARIM VE TARIMDA MAKİNELEŞME	2
1.1 Temel Tanım ve Kavramlar	2
1.1.1 Tarım	2
1.1.2 Tarımsal Makineler	2
1.1.3 İstihdam	3
1.2 Ekonomik Gelişmede Tarımın Yeri	4
1.2.1 Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri	5
1.2.2 Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Gelişimi	6
1.3 Tarım Sektöründe Makineleşme	6
1.3.1 İnsan ve Hayvan Kuvvetinin Yerine Makinelerin Kullanılması	7
1.3.2 Mekanik Aletlerin Yerine Modern Aletlerin Kullanılması	7
1.4 Tarımsal Makinelere Sahip Olma	8
1.4.1 Tarım ve Sanayi Makineleri Arasındaki Farklar	9
1.5 Tarım Makinelerinin Seçimi	9
1.5.1 Gereksinim	9
1.5.2 Makine Değerinin Fiyatla Karşılaştırılması	9
1.5.3 Konstrüksiyon	9
1.5.4 Kullanma Kolaylığı	10
1.5.5 Parçaların Kolay Erişebilir Olması	10
1.5.6 Onarım Kolaylığı	10
1.5.7 Ortaklaşa Satın Alınması	10
1.6 Makineleşmenin İklimle Bağlılığı	10
1.7 Makineleşmenin Etkileri	11

1.7.1	Geliştirme Yönünde	11
1.7.1.1	Emeğin Verimini Arttırır	11
1.7.1.2	Toprağın Verimini Arttırır	11
1.7.2	Geciktirme Yönünde	11
1.7.2.1	Teknik Nitelikteki Engeller	12
1.7.2.2	İktisadi Nitelikteki Engeller	12
1.8	Makineleşmenin Sağladığı Faydalar	12
1.9	Makineleşmenin Sağladığı Sakıncalar	13
BÖLÜM - II		15
2	İŞSİZLİK- İSTİHDAM VE TARIMDA VERİM ARTIRMA	15
2.1	İşsizlik Türleri	15
2.1.1	Gizli İşsizlik	15
2.1.2	Açık İşsizlik	15
2.1.2.1	Yapısal İşsizlik	16
2.1.2.2	Teknolojik İşsizlik	16
2.1.2.3	Konjonktürel İşsizlik	17
2.1.2.4	Mevsimlik İşsizlik	17
2.1.3	Doğal (Arızı) İşsizlik	18
2.2	Kırsal Alanda İstihdam	20
2.3	Tarım ve Sanayi İlişkileri Açısından İstihdam	22
2.4	İstihdam Artırma Çalışmaları	23
2.4.1	Devlet Tarafından Yürütülen Eğitim Çalışmaları	23
2.4.2	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çalışmaları	24
2.4.3	Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çalışmaları	24
2.4.4	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Çalışmaları	25
2.4.5	Finans Kuruluşlarının Çalışmaları	25
2.4.6	Dış Kaynaklı Proje Çalışmaları	25
2.4.7	Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmaları	26
2.4.8	Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) Çalışmaları	26
2.4.9	Kırsal Kesimde Gelir Getirici Çalışmalar	27
2.4.10	Tarım Üretim ve Kredi Kooperatifleri	28
2.4.11	Türkiye Ziraat Odaları Birliği	29
2.5	Tarımda Verimi Artırma	29
2.5.1	Miras Hukukunun Yeniden Düzenlenmesi	30

2.5.2	Ziraat Mühendislerinin Sorumlu Danışman Olmaları	31
2.5.3	Tarım Kesiminde Yatırım Çabaları	31
2.5.4	Bölgesel Politikaların Geliştirilmesi	32
2.5.5	Tarım Bakanlığının Reorganizasyonu	33
2.5.6	Tarıma Dayalı Sanayide Kapasite Artışı İçin Üretim Açığı Olan Ürünlere Özel Üretim Teşvikleri Yapılması	33
2.6	Tarımda Gelir Artışı Sağlamak İçin Organik Tarım	34
2.6.1	Organik Tarımın Tanımı ve Gelişimi	35
2.7	Bolluk Paradoksu (King Kanunu)	38
BÖLÜM – III		39
3	TARIMSAL ÜRÜN PİYASASI VE KALKINMA POLİTİKALARI	39
3.1	Tarımsal Ürün Piyasalarını Geliştirme ve Fiyatlara Devlet Müdahalesi	39
3.1.1	Tarımsal Ürün Piyasalarının Geliştirilmesi Projesi	39
3.1.2	Üreticiyi Korumak Amacıyla Tarımsal Ürün Fiyatlarına Devlet Müdahalesi	40
3.1.2.1.	Taban Fiyatı Politikası	40
3.1.2.2.	Mali Yardım Politikası	40
3.1.3	Tüketicileri Korumak Amacıyla Tarımsal Ürün Fiyatlarına Devlet Müdahalesi	40
3.1.3.1.	Karaborsa Fiyatı	41
3.2	Ortak Tarım Politikası	41
3.2.1	Ortak Tarım Politikasının Yapısı	41
3.2.2	Ortak Tarım Politikasının Amaçları	42
3.2.3	Ortak Tarım Politikasının İlkeleri	43
3.3	AB Ülkelerinde Uygulanan Tarım Politikaları	44
3.3.1	Pazar ve Fiyat Politikası	44
3.3.2	Yardımlar	45
3.3.2.1.	Üretim Yardımları	45
3.3.2.2.	Değişen Yardımlar	45
3.3.2.3.	İmalatçı Yardımları	46
3.3.2.4.	Tüketici Yardımları	46
3.3.2.5.	Ekim Yaptırmama Yardımı	46
3.4	Kırsal Kalkınma Politikaları	47
3.4.1	Kırsal Kalkınma Politikasının Hedefleri	48
3.4.2	Kırsal Kalkınma Politikasının Amaçları	48

3.4.3	Kırsal Kalkınma Politikasının Unsurları	49
3.5	Tarımsal Kalkınma Modelleri	52
3.5.1	Klasik Modeller	52
3.5.1.1	Lewis Modeli	52
3.5.1.2	Kuznets Modeli	54
3.5.2	Neo Klasik Modeller	54
3.5.2.1	Jorgenson Modeli	55
3.5.2.2	Kelley, Williamson ve Cheethaw (KWC) Modeli	57
3.5.2.3	Harris-Todaro Modeli	58
3.6	Kırsal Kalkınma Modelleri	62
3.6.1	Örnekköy Yaklaşımı	62
3.6.2	Toplum Kalkınması Yaklaşımı	62
3.6.3	Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Yaklaşımı	63
3.6.4	Merkez-Köy Yaklaşımı	63
3.6.5	Köykent Yaklaşımı	63
3.6.6	Tarım Kentleri Yaklaşımı	63
3.7	Türkiye’de Toprak Reformu	64
3.7.1	Toprak Reformunun Tanımı	64
3.7.2	Toprak Reformunun Tarihsel Gelişim Süreci	64
3.7.2.1	Osmanlı Devri	64
3.7.2.2	Cumhuriyet Devri	65
3.7.3	Toprak Reformunu Gerektiren Nedenler	66
3.8	Ortak Tarım Politikasının Finansmanı (FEOGA)	68
3.8.1	Garanti Bölümü	68
3.8.2	Yönlendirme Bölümü	69
3.9	Türkiye’nin Avrupa Birliği Süreci	70
3.9.1	Türkiye’nin Avrupa Birliği’nden Sağlayabileceği Avantajlar	70
3.9.2	Türkiye’nin Avrupa Birliği’nde Uğrayabileceği Zararlar	71
3.9.3	Avrupa Birliği’ne Katılmadaki Dikkat Edilecek Bazı Tarımsal Sorunlar	72
3.9.4	Avrupa Birliği Tarımı İle Türkiye Tarımı Arasındaki Yapısal Farklar	73
BÖLÜM IV		74
4	MAKİNE İLE İNSAN GÜCÜNÜN KARŞILAŞTIRILMASI VE BİR ÖRNEK UYGULAMA	74
4.1	Makine İnsan Gücü Karşılaştırması Önceki Çalışmalar	74

4.2 Makine ile Ürün Ekimi	74
4.3 İnsan Gücü İle Ürün Ekimi	76
4.4 İnsan ve Makine Gücünün Karşılaştırılması	77
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	82

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
BG:	Beygir Gücü
FAO:	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı
FEOGA:	Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu
GSMH:	Gayri Safi Milli Hâsıla
IMF:	Uluslararası Para Fonu
OTP:	Ortak Tarım Politikası
TKV:	Türkiye Kalınma Vakfı
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1- 1 2013 Tarımsal Araçlara (Traktör, Biçerdöver) Sahip Olma Durumu.....	8
Tablo 2- 1 Türkiye’de 1923-2013 Dönemi İşsizlik Oranları.....	19
Tablo 3- 1 Türkiye’de 2005-2012 Yılları Arası Organik Bitkisel Üretim	36
Tablo 4- 1 2007-2008 yıllarında organik tarım alanında en çok büyüyen on ülke	37
Tablo 5- 1 2000-2008 yılları arasında dünyadaki organik tarım ve doğal toplama alanlarının dağılımı	37
Tablo 6- 1 Seçilmiş Ülkelerin Temel Ekonomik Göstergeleri-2012 Yılı	60
Tablo 7- 1 1955-2011 Yılları Arası Türkiye Nüfusu-Buğday Üretimi ve Verim Miktarı-Makinelasma Sayıları.....	61
Tablo 8- 1 Malatya Sultansuyu Ekim 2013 Newholland 7030 Marka Gaspardo Ekim Makinesi Faaliyetleri.....	74
Tablo 9- 1 Malatya Sultansuyu Ekim 2013 insan gücü ile Ekim Faaliyetleri.....	76
Tablo 10 -1 Malatya Sultansuyu Ekim 2013 Makine ve İşgücü Karşılaştırması	77

GİRİŞ

Tarım insanların açlık sorunlarına çözüm arayan en temel sektörün kendisidir. Bu yönüyle de insan hayatını etkileyen ve vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarımda makineleşme ya da diğer adıyla mekanizasyon, ürünlerden alınan verimi artırırken bir yandan da mevsimlik işsizliğe sebep olmaktadır.

Tarım en eski çağlardan beri süregelen bir olgudur. Ancak makinesiz toprağı insan gücüyle sürmek ve ondan verimli ve kısa sürede ürün almak oldukça zordur. Mekanizasyon tarımda ilk başlarda ilkel tarım aletleri olan karasabanlarla hayatımıza girmiş, sonradan da zamanla daha modern tarım makineleri olan traktör, pulluk, biçerdöver, diskaro, mibzer, vb... insan hayatına hizmet vermiştir, bu sayede ürünlerden alınan verim eskisine göre daha çok miktarda, daha kısa sürede ve insanı yormadan gerçekleştirilmektedir.

Mekanizasyonun tarımdaki etkileri işgücü bakımından incelendiğinde eskiden çalıştırılan işgücü fazla iken mekanizasyon devreye girdiğinde makine insanın yaptığı işi devralmakta böylelikle de eskiye göre daha az işgücü ile aynı iş tamamlanabilmektedir. Böylelikle mekanizasyon bir yönüyle de mevsimlik ya da geçici işsizliğe sebep olabilmektedir. Bunun etkisiyle doğal olarak kırsal kesimden şehirlere doğru bir göç olgusu ortaya çıkmaktadır.

Buradaki çalışmamızdaki amaç, Türkiye’de mekanizasyonun etkisiyle ortaya çıkan işsizliği azaltıcı yönleri ortaya çıkarabilmek ve istihdam imkânlarını etkin kılabilmek, tarımda mekanizasyonla sağlayabileceğimiz ürün verimini ekolojik (organik) tarıma teşvik imkanları ve ihracatı sağlamaya çalışarak Gayri Safi Milli Hasıla bazında daha çok gelir artışı sağlayarak ileriye yönelik kalkınma hamlelerini hızlandırmaktır.

BÖLÜM-I

1. TARIM ve TARIMDA MAKİNELEŞME

1.1 Temel Tanım ve Kavramlar

1.1.1 Tarım

Ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin artırılması, uygun şartlarda muhafaza edilip, işlenip pazarlanmasıdır. Tarımsal Kaynaklar; Toprak, Hava, Su, Güneş, Gübre gibi kaynaklardır. İki tür tarım metodu vardır; (Ünver, Beyaz, & Rezaei, 2013)

İntansif (Modern-Yoğun) Tarım Metodu:

Nüfusa göre ekili dikili alanların sınırlı olduğu ülkelerde uygulanır. Birim alandan alınan verim çok yüksektir. Örneğin; Hollanda, Danimarka, Japonya, İsveç ve İsrail gibi ülkelerde bu tür tarım metodu uygulanmaktadır. Türkiye’de ise Akdeniz ve Ege Bölgelerinde uygulanan seracılık faaliyetleri intansif tarım metoduna örnektir. (Türkiye Tarımcılar Vakfı TURTAV, 2014)

Ekstansif (İlkel-Kaba-Yaygın) Tarım Metodu:

Nüfusa göre tarım alanlarının fazla olduğu ülkelerde uygulanan tarım metodudur. Birim alandan alınan verim düşüktür. Üretim miktarında iklimin etkisi vardır. Türkiye’de uygulanan tarım metodu genelde bu şekildedir.

İntansif tarım metodu ile ekstansif tarım metodu arasındaki en önemli fark birim alandan alınan verimdir. (Türkiye Tarımcılar Vakfı TURTAV, 2014)

1.1.2 Tarımsal Makineler

Herhangi bir mekanik parçası olmayan elektronik veya organik aygıtlara makine denir. Bir enerji türünü başka bir enerjiye dönüştürmek, belli bir güçten yararlanarak bir işi yapmak veya etki oluşturmak için dişliler, yataklar ve miller gibi çeşitli makine elemanlarından oluşan düzenekler bütününe denir.

Tarımsal üretimde insan eli emeği ve hayvan gücü yerine mekanik güç kullanılması tarımsal mekanizasyondur.

Mekanizasyon tarımda; üretimin, iş veriminin ve iş kalitesinin arttırılmasında, işin kolaylaştırılmasında, maliyetin düşürülmesinde, işletmelerin modernleştirilmesinde, yeni iş alanlarının açılmasında, tarım nüfusunun sosyo-ekonomik yönden geliştirilmesinde büyük öneme sahiptir. (Altay & Kutalmış, 2011)

Tarım alanlarının geliştirilmesi, her türlü tarımsal üretimin yapılması amacıyla ileri üretim teknolojileri gereği olarak kullanılan her türlü enerji kaynağı ve mekanik güç kullanarak çalışan tarımsal araç ve gereçler ile tarım alet ve makinelerin; tasarımı, geliştirilmesi, pazarlanması, işletilmesi, kullanımı, tamir ve bakımı faaliyetlerini kapsayan bilim dalıdır. (Zeren, 1991, s. 30)

Tarım makineleri, Tarım sektöründe üretimin tüm aşamalarında kullanılan geniş spektrumlu değişik amaçlı teknik araçlardır, tarım üretim sürecini, onun çok büyük bir kısmının otomasyonu ve makineleştirilmesi yoluyla optimize etmek için tasarlanmıştır.

1.1.3 İstihdam

Ülkedeki mevcut işgücünün ekonomik faaliyetler içerisinde sürekli biçimde çalıştırılmasıdır.

Türkiye' de nüfusun 1/3'ü kırsal alanda yaşamaktadır. Kırsal alandaki nüfus tarım sektöründe de istihdam edilmektedir. Toplam nüfusun %45.91'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarımsal büyümenin gerektirdiği istihdam artışı beklenen düzeyde değildir. Bu sebepten tarımında önemli derecede istihdam problemi gözükmektedir. (Demircan, 2012, s. 5)

Kırsal kesimde tarımsal üretimde ilkel kalıplar aşılmış; tarımsal ürünlerin daha fazla değer yaratacak şekilde işlenmesi ve değerlendirilmesi için tarımsal teknoloji gelişmiştir. Kırsal kesimde yaşayanların işgücünün yarıya yakın kısmı atıl işgücü durumuna düşmüştür. Son yıllarda yaşanan göçler, tarım sektöründe gizli işsizlik ve tarımsal üretimin yapısından kaynaklanan mevsimlik işsizlik yaşanmaktadır. Kırsal sanayinin geliştirilmesi, ekonomide endüstri sektörünün büyümesi ve tarımın payının düşmesi, kalkınmada başarıyı sağlayacaktır.

1.2 Ekonomik Gelişmede Tarımın Yeri

Ekonomik gelişme bir bütündür tek başına tarım, sanayi veya hizmet sektörlerinin gelişmesinden söz edilemez. Tarım, temel fonksiyon olan beslenmeyi karşılar, ekonomik kalkınmaya kaynak sağlar ve istihdam alanında da önemli yer alan ekonomik bir sektördür.

Sanayileşmiş ülkelerin ekonomik gelişme süreçlerine bakıldığında, sanayideki başarılarının büyük kısmının tarımdaki gelişmelerden kaynaklandığı görülmektedir.

Tarımsal gelişmeler, tarım nüfusunun gelirini ve işgücü verimliliğini artırmaktadır. Modern üretim yöntemleri kullanıldıkça artan işgücü verimliliği tarımsal istihdamı azaltmaktadır. Tarım sektöründe oluşan gizli işsizlik sanayi kesimine ucuz işgücü olarak dönmektedir. (Taraklı, 1996, s. 305)

Tarihçi Heichhelheim şöyle der: “Çağdaş anamalcılığa (kapitalizme) kadar bütün uygarlıkların temelinde tarım yatar.” Sulamalı tarım, toprağın verimini görülmemiş bir oranda arttırmış ve ürün fazlasını büyük çapta çoğaltarak uygarlıkların gelişmesini sağlamıştır.

Gelişmiş ülkelerin tarımı, tarımsal emek verimliliğini artırmak amacıyla motorlu araç-gereçlerin ve giderek çeşidi artan sanayi girdilerinin (gübre, zararlı haşerelere karşı ilaçlar, yem, motorlu tarım araçları için yakıt, vb...) kullanılması sayesinde, toprağın her yıl aralıksız olarak ekilmesiyle ayırt edilir. Bu durum, XIX. yüzyıl sonunda başlayan ve tarımın sanayiye giderek daha fazla bağımlılaşmasına yol açan bir evrimin sonucudur. (Kalaycı, 2012, s. 40)

Tarım sektörünün önemli bir özelliği talebin fiyat ve gelir değişmelerine duyarsız olmasıdır. (Kasnakoglu & Çakmak, 2001, s. 14) Ürünlerin fiyatlarının çok düşük veya yüksek olması, insanların o üründen fazla veya az miktarda tüketeceği anlamına gelmez. Çünkü insanlar besin ihtiyaçlarını giderecek kadar ürüne ihtiyaç duyarlar.

Ekonomik gelişme ve teknolojik ilerleme sonucunda tarım sektöründe yaşanan makineleşme tarımsal işgücünün bir bölümünü açığa çıkarırken, açığa çıkan işgücünün kırsal alanın dışına yönelmesi büyük ölçüde tarım dışı ekonomik kesimlerin yeni istihdam alanları yaratabilme yeteneğine bağlıdır. Ülke ekonomisi

tarımsal göçü özendirecek düzeyde bir büyüme ve sosyoekonomik yaşam koşulları gerçekleştirilemezse tarımsal üretim sürecinin dışına çıkmış bulunan, ya da nihai üretime net bir katkısı olmayan işgücünün önemli bir bölümü tarım kesiminde kalarak gizli işsizliğe dönüşmektedir. (Sahinöz, Çagatay, & Teoman, 2005, s. 7)

1.2.1 Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Türkiye’de genel ekonomi içinde tarımın yerine bakıldığında uzun bir durağan dönemden sonra hızlı bir gerileme gözlemlenmektedir. 1920’li yılların başından 1960’lı yılların sonuna kadar Gayri Safi Milli Hasıla (G.S.M.H.)’nin yaklaşık % 45’i tarımdan elde edilirken 1980 yılına gelindiğinde; Tarımın GSMH içindeki payı % 26 seviyesine inmiştir. 1997 yılında ise % 14,5’e gerilemiştir. Süreç içinde bu gerileme eğilimi devam etmiştir. 2001 yılı itibariyle % 12,8 olan tarım sektörünün ekonomiye katkısı 2005 yılına geldiğinde % 11,9’a kadar düşmüştür. (Yalçınkaya, Yalçınkaya, & Çılbant, 2006, s. 98)

2011 ve 2012 yıllarına bakıldığında Gayri Safi Milli Hasıla (G.S.M.H.)’nin %8,1 ile % 8,2 kadarlık payını tarım oluşturmuştur.

- Milli gelirin yaklaşık % 10’u tarımdan sağlanır.
- Tarım sektöründe çalışanların payı diğer sektörlerden daha fazladır.
- Fabrikaların çoğunun hammaddesi tarımdan sağlanır. (Dokuma, gıda, şeker)
- Ülkemizin ihracatında önemli yer tutar. (Fındık, tütün, pamuk, üzüm)
- En önemli iç ticaret kaynağıdır.

Cumhuriyetin ilk günlerinde ulusal üretimin çok büyük bir bölümü tarım sektöründe gerçekleşiyordu. Tarım, besin maddesi, istihdam kaynağı olarak çok önemli olduğu gibi nüfusun çok büyük bir bölümü tarım sektöründe yer alıyordu. Ancak tarımın sorunları çok büyüktü; Toprak bakımsızdı. Tarım aletleri yok denecek kadar az, var olanı da ilkeldi. Tarım teknikleri çok geriydi. Tarım kesimi büyük bir bölümü ile piyasa ekonomisinin ulusal alışverişin dışında “Kapalı Ekonomiler” özelliğine sahipti. (Kılıçbay, 1991, s. 64)

1.2.2 Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Gelişimi

Ekonomik gelişme, mutlaka sanayinin gelişmesiyle kendini göstermektedir. Değişim ve gelişme modellerinin bulunduğu ortak nokta budur. Ancak bu durum tarımın göz ardı edilmesi anlamını taşımaz. Gelişme sürecinde tarım ve sanayi sektörleri arasında bir paralellik sağlanamaz ise, yalnız başına hiçbir sektör, dünya piyasalarındaki konjonktürlerin karşısında bir anlam ifade edemez. (Tuncer, 1989, s. 222)

Tarım alanında büyük gelişmeler Cumhuriyet döneminde kaydedilmiş, sanayi daima ilgi çeken bir konu olmuştur. Tarım, sanayinin önüne geçememiş ikinci planda kalmıştır. Bu dönemlerde Türk ekonomisi tarımsal üretim gücünü dünya şartlarına en uygun biçimde uygulayamamıştır.

Sanayileşmiş olarak kabul edilen ülkelerin ekonomik gelişme süreçleri incelendiğinde, sanayideki başarılarının büyük ölçüde tarım ve madencilik kesimindeki gelişmelerden kaynaklandığı görülmektedir. (Demirci, 1982, s. 132)

Ülkemizde tarımın kalkındırılması için devlet öncülüğünde, devlet desteğinde çok sayıda tedbir alınmıştır. Ancak tarımsal gelişme politikasında temel yaklaşım sanayiden farklı olmuştur. Sanayi alanında “devlet teşebbüsleri” çoğunluğu oluşturduğu halde tarım sektöründe küçük-büyük bütün özel tarımsal üretim ünitelerini teşvik etmek ana hedef olmuştur. Tarım alanında tek devlet teşebbüsü devlet üretme çiftlikleridir ki bunların gayesi sadece numune olarak çiftçilere örnek olmak, onları heveslendirmek, damızlık yetiştirmek ve ülke şartlarına uyan yeni karma bitki ve hayvan türü geliştirmek olmuştur. (Kılıçbay, 1991, s. 64)

1.3 Tarım Sektöründe Makineleşme

İnsan gücünü arttırmaya yarayan alet ve makinelere olan ihtiyaç sanayideki kadar, tarımda da kendini belli etmiştir. Ancak, sanayide makine 19.Yüzyılın başlarında kullanıldığı halde, tarımda 20. Yüzyıldan itibaren uygulanmıştır, denilebilir. (Özgüven, 1997, s. 96)

Tarıma makinenin girmesi, köklü bir takım değişmelere neden olmaktadır. Makine, işleri kolaylaştırdığı gibi, süre bakımından da önemli kazançlar sağlamaktadır.

Bunun sonucunda tarım kesiminde çalışanların yeni üretim tekniklerini uygulama ve sosyal yaşamlarında olumlu değişiklikler yaşadığı gözlenebilmektedir.

Makinenin tarıma girmesine neden olan etkenler de çok taraflıdır. Herhangi bir makine, işletmenin gerekli bir ekonomik önlem sonucunda tedarik edilebildiği gibi, gelirden yararlanılarak bir lüks eşya olarak da satın alınabilir. (Ülger, 1990, s. 1-8)

Makinenin tarıma uygulanması başlıca iki şekilde olmuştur;

1.3.1 İnsan ve Hayvan Kuvvetinin Yerine Makinelerin Kullanılması

Sanayi İnkılâbı ile İnsan ve hayvan kuvvetine dayalı üretimin yerini sanayi ve makine gücü almıştır. Bunun sonucunda;

- Üretimde aletin yerini makine aldı; seri üretime geçildi.
- Üretim arttı; uluslararası ticaret hızlandı.
- Büyük fabrikalar kuruldu; işçi sınıfı ortaya çıktı.
- Köyden kente göç başladı; kentleşme hızlandı; dünyanın ilk gecekonduları meydana geldi.
- İşsizlik bir yandan artarken öte yandan teknoloji alanlarında yeni yenilikler görüldü, işçi sınıfı kendini korumak için sendikalaşmaya başladı. Böylece çalışma hayatında yeni bir dönem başladı.

Makinenin tarım kesimine girişi iki şekilde gerçekleşmiştir:

- Çiftliğe bir makinenin yerleştirilmesi: Bu durumda makine sabittir.
- Traktörün insan ve hayvan gücü yerini alması: Bu durumda makine hareket halindedir. (Özgüven, 1997, s. 97)

1.3.2 Mekanik Aletlerin Yerine Modern Aletlerin Kullanılması

İlkel toplumlarda kullanılan saban ağaçtandı ve ancak yumuşak topraklarda iş görebiliyor, sert toprakların ise çok ince bir kısmını kaldırabiliyordu. Bir taş rastladığı zaman çiftçi kendi çabasıyla bu engeli aşmaya çalışırdı. Artık, saban demir ve çelikten yapılıncı çiftçi de çok daha az bir zahmetle iş görmekte ve sert topraklar kolaylıkla sürülmektedir. Eskiden insanlar tarafından elle tarlaya tohum atılırken günümüzde tohum serpmeye makineleriyle bu iş yapılmakta ve ürünlerde makineler

vasıtasıyla toplanabilmektedir. Bu işleyiş daha az zahmet ve ekonomik bir biçimde gerçekleşmektedir.

1.4 Tarımsal Makinelere Sahip Olma

Tarımsal üretim için az insan gücü harcamak, üretimi kolaylaştırmak amacıyla oluşturulan tarım makinelerinin birçok faydası vardır.

Mekanizasyonun başlıca görevi insan gücünün verimliliğini artırmak böylece işin maliyetini düşürmektir. Doğrudan işi hızlandırarak birim iş için tüketilen zamanı kısaltmak suretiyle bir insan iş gücüne düşen tarım alanı genişletilmekte ya da dolaylı olarak var olan bütün biyolojik olanakları değerlendirerek birim alanda elde edilen verim işletmenin tüm üretim yeteneğini artırmaktadır. Mekanizasyonla tarım işlerini kolaylaştırarak güç olan işleri daha az yorucu ve çekici bir hale dönüştürebiliriz. (MUTAF, 1984, s. 218)

Tarımsal mekanizasyon modern tarımın en önemli girdisidir. Makineleşme, ailenin ekilebilir toprak varlığı, bunun bulunduğu alanlar, küçük ya da büyük parçalar olup olmadığı gibi özellikler ile yakından ilgilidir.

Tablo 1- 1 2013 Tarımsal Araçlara (Traktör, Biçerdöver) Sahip Olma Durumu

	Traktör sayısı	Biçerdöver sayısı
2001	948 416	12 053
2002	970 083	11 539
2003	997 620	11 721
2004	1 009 065	11 519
2005	1 022 365	11 811
2006	1 037 383	12 359
2007	1 056 128	12 775
2008	1 070 746	13 084
2009	1 073 538	13 360
2010	1 096 683	13 799
2011	1 125 001	14 313
2012	1 178 253	14 813
2013	1 565 817	16.717

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı,

1000 hektara düşen traktör sayısı dünya ortalaması 19.14 iken Türkiye’de 33.30’dur. Hektara düşen BG enerji dünya ortalaması 0.85 BG/ha iken Türkiye’de

1.60BG/ha'dır. Bu değer gelişmiş ülkeler ortalamasına yakındır. Günümüzde tarımsal alanda kullanılan gücün %91.35'i traktör gücü olmuştur. Bir traktöre düşen tarım alanı azalmıştır. (FAO Yearbook, 1990)

1.4.1 Tarım ve Sanayi Makineleri Arasındaki Farklar

- Tarımda makine hareket halindedir yani üretim yapılan alana gider. Sanayide ise makine sabittir, her yere kurulup faaliyete geçilir.
- Tarımda makine birçok ürün çıkarabilir, Sanayide makine belli bir ürün yaratır.
- Tarımda mevsimlik döneme göre yani yılın belli aylarında faaliyet sürdürülür, Sanayide ise bütün yıl faaliyet devam eder.

1.5 Tarım Makinelerinin Seçimi

Makine seçiminde aşağıdaki özelliklere dikkat edilmesi gereklidir.

1.5.1 Gereksinim

Alınacak herhangi bir makine ile çiftliğin bugünkü durumunu olduğu gibi gelecekteki gelişme sonucunda alacağı biçimine de uygun olmalıdır. Örneğin, bir traktör satın alırken ifti gelecekte kullanmak isteyeceği sabit makinelerle tarla makinelerinin büyüklüğü ile bunların kombinasyonlarını da düşünmek zorundadır. Traktör gücü işletme büyüklüğüne uygun olmalıdır. (lger, 1990, s. 5)

1.5.2 Makine Değerinin Fiyatla Karşılaştırılması

Makinenin istenilen özellikleri ve dayanıklılığının yanı sıra fiyatı konusunda da çok düşünülür. Pahalı makineler işçilik bakımından daha iyi iş yapmak olanağı sağlar. Bir makinenin ekonomik olabilmesi için etki derecesi yüksek olmalıdır. (lger, 1990, s. 6)

1.5.3 Konstrüksiyon

Dayanma sresinin uzun, onarım masraflarının az olması için kuvvetli ve dayanıklı konstrüksiyon esastır. Makine parçalarının herhangi biri eskidiği zaman yanındaki parçaları değiştirmeden kolayca değişebilmelidir. (lger, 1990, s. 6)

1.5.4 Kullanma Kolaylığı

Makinelerin kullanımı kolay olmalıdır. Çalıştırılması zor ve kullanılabilir durumda değil ise yapılan işin kalitesi bozuk veya kalitesiz olur. Değişen durumlara göre yeniden makineler ayarlanması için durdurulması gerekiyorsa iş verimi azalır. Konstrüksiyonu basit olmalı ve ayar düzenleri bulunmalıdır. (Ülger, 1990, s. 6)

1.5.5 Parçaların Kolay Erişebilir Olması

Parçalar kolayca kontrol edilmelidir. Kontrol ve ayar isteyen parçalar görülür yerlerde olmalı ve bunlara kolayca erişilebilmelidir.

1.5.6 Onarım Kolaylığı

Makineler kullanım sırasında arızalanabilir. Onarımı kolay olmadığında ise bu gecikmeler pahalı sonuçlar yaratabilir. Standart makinelerin tercih edilmesi ani onarımları daha kolay kılar. En iyisi makine yedek parçası en bol olan ve kolay ulaşılabilen makinedir. En çok kırılan ya da arızalanan makinelerin yedeklerini bulundurmak her zaman avantajlı olur, onarımı kolay ve hızlı yapılabilir. Onarım işleri genellikle ölü dönemlerde tercih edilir. (Ülger, 1990, s. 6)

1.5.7 Ortaklaşa Satın Alınması

Fazla fiyatlı bir makinenin, özellikle belirli işlerde ve kısa süreli kullanılacaksa ortaklaşa satın alınması en doğru seçimdir. Biçerdöver ya da bir harman makinesi birkaç çiftçi tarafından ortak olarak satın alınabilir. Yaptığı işler ne kadar çeşitli ve fazla ise makine o kadar karlı olur. Ortaklaşa sağlanan makinenin kullanılması, bakımı ve onarımı bir kişinin sorumluluğu altında olmalıdır. (Ülger, 1990, s. 5)

1.6 Makineleşmenin İklimle Bağlılığı

Makine, sanayideki gibi sürekli üretim yapılabilen bir sektör değildir. Çünkü tarımsal faaliyetler iklimden etkilenir.

Makine toprak, yağmur, hava, güneş gibi faktörlerin etkisinde kalmaktadır, bu sebeple yılın her ayında sanayide olduğu gibi aktif kullanılması mümkün

olamamaktadır. Tarımda makineleşme ile sanayideki makineleşme arasında önemli farklar bulunmaktadır.

1.7 Makineleşmenin Etkileri

Bu etkiler geliştirme yönünde ve geciktirme yönünde olmak üzere iki türdür. Bunlar şu şekilde açıklanabilir.

1.7.1 Geliştirme Yönünde

Makineleşmenin önce emek üzerinde ne gibi etkiler yaptığını belirtelim. Makine, emeği iki şekilde etkiler:

1.7.1.1 Emeğin Verimini Arttırır

Aynı ürünün daha az işgücü saati ile sağlanması veya aynı toprak parçası üzerinde daha fazla ürün alınmasıdır. Güç artık insan değil, makine ve motordur. İnsan sadece makineyi yönetir ve onu kontrol eder. (Özgüven, 1997, s. 98)

1.7.1.2 Toprağın Verimini Arttırır

Makine, toprakta aşağıdaki şekilde verimi yükseltebilir:

- Toprağı daha iyi hazırlar. İyi sürülmüş bir toprak daha fazla ürün verir. Sulama işlerini kolaylaştırır.
- İnsan gücünün tek başına yapamadıklarını daha kısa sürede gerçekleştirir. Ekim alanlarını kısa sürede genişletir.
- Daha az iş gücü gerektirir.
- Maliyet seviyelerini düşürür.
- İklimsel koşullarda insan gücünden daha hızlı iş gerçekleştirir ve zaman tasarrufu sağlar ve yıllık ekim sayısını arttırılabilir. (Özgüven, 1997, s. 98)

1.7.2 Geciktirme Yönünde

Makine tarımsal üretimin hızını yükseltmez. Toprağı işleyen makine ne olursa olsun, tohum hangi makine ile ekilirse ekilsin, ürünün oluşması için aynı zaman geçecektir.

Makine, iklimin etkisini kaldıramaz. Seralar, sulama imkânları... vs. bunlar üretimi arttırır ve düzenler, buna rağmen kıtlık ve bolluk dönemleri de yaşanmıştır.

Makine hayvansal üretimi dolaylı bir şekilde ve zayıf bir ölçüde çoğaltır. Makine ot, yem gibi hayvansal besin maddelerini sağlayabildiği ölçüde, hayvan üretimini de arttırmış olabilir.

Makine, üreticinin gelirlerini sınırlamaktadır. Makine maliyetleri düşürmez, emeğin fiyatını düşürür.

Makinenin Sınırlanan Kullanım Alanını teknik ve iktisadi engeller olarak ayırabiliriz. (Özgüven, 1997, s. 99)

1.7.2.1 Teknik Nitelikteki Engeller

- Makinelerin Kullanılması, kuraklık, yağmur, dolu, kar vs. nedenlerle makineler uzun süre iş yapamaz. Tarım ürünlerinin ekimi belli sürelerle dayanır. Bunun dışında makineler etkisiz kalır.
- İşgücünden Doğan Güçlükler, yeter derecede teknik bilgiye sahip olmamalarıdır.
- Sosyal Çevre, makinenin kullanım alanını sınırlayabilir. Bilgisizlik, acemilik de makinenin kullanımını sınırlayabilir. (Özgüven, 1997, s. 99)

1.7.2.2 İktisadi Nitelikteki Engeller

- **Amortisman:** Tarım makinelerin amortismanı yüksektir ve makineler daha uzun süre atıl kalmaktadır.
- **Yapılar:** Makine kullanacak küçük işletmelerin kapasiteleri makine fiyatlarına göre değişir.
- **Nispi Fiyatlar:** Tarım kesimindeki sermaye ve emeğin nispi fiyatlarıdır. Koşullar aynı kalmak kaydıyla, tarımda sermaye sanayidekine oranla daha azdır. Küçük ölçekli bir firmada makine el emeğine oranla, zamandan büyük bir tasarruf sağlarsa ancak o vakit tercih edilmelidir. Kısa süreli bir zaman tasarrufu yeterli değildir. Ters durumda, el emeği daha avantajlı olacak ve makine atıl kalacaktır. (Özgüven, 1997, s. 100)

1.8 Makineleşmenin Sağladığı Faydalar

- Emeğin verimini, üreticinin gelirini ve ücretleri yükseltir.

- Zamandan tasarruf sağlar.
- Emekten tasarruf sağlar.
- Mevsimlik faaliyetlerde ve belli aylarda işçi talebini arttırır.
- Tarımda çalışan aktif nüfusu bazı amaçlar için azaltır. Sanayileşme planının gerekli kıldığı işgücünü sağlamak için.
- Emek yerine geçerek işgücü yetersizliğini gidermektedir.
- Üretim hacmini ve kalitesini arttırır.
- Bazı mahsulün üretimine sonlandırarak, bazı ürünlerin üretimine ise olanak hazırlamaktadır.
- İş hayvanlarına olan ihtiyacı azaltmış ve böylece onların bakım masraflarından tasarruf sağlamıştır.
- Kredi talebini de arttırmıştır. Akaryakıt, tamirat, vs. masrafları tohum, ilaç, gübre girdi fiyatları artmış ama bankacılık da gelişmeye başlamıştır.
- Köy ve kent ilişkilerini genişletmiştir.
- İstihdamı arttırabilir. Yılda çok üretim yapmak, çeşitli ürün için gerekli kaynakların hazırlanması ve kullanılması işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır.
- Üretim ile ürün elde edilişi arasındaki süreyi de belli ölçüde kısaltır.
- Üretim için toprağı daha kolay, daha rahat bir biçimde ve çok daha kısa sürede hazırlar. (Özgüven, 1997, s. 101)

1.9 Makineleşmenin Sağladığı Sakıncalar

- Az işgücünün istihdamını gerektirdiğinden işsizliğe yol açmaktadır. Böylece, işgücü faydasız bir hale gelir.
- Emeğin niteliğini değiştirir. Fiziki güç kullanarak yapılan bir iş, makine karşısında fiziki güce bir de makineyi yönetmek için bilgi eklenmiştir.
- Makinenin gelişmesi, yönetimi güçleştirmiş, maliyetleri yükseltmiştir. Makinelerin amortismanı ve risk payları fazladır. Üstelik her makine her toprak ile uyum sağlayamaz.
- Teknik gelişmeler karşısında değer kaybeder. Pahalı bir makineyi yılın belli günlerinde kullanmak sadece ağır amortismanlara değil, aynı zamanda bazı parçaların değişmesi, teknolojik değer kaybına da sebep olmaktadır.
- Bir makine, diğer bir makinenin de alımını zorunlu kılabilir.

- Üreticileri tarımsal ürün piyasalarına yöneltir.
- Masraf kapılarını (yedek parça gibi) açmakta, makine yılın belli aylarında çalışmaktadır ve artan yatırımlar amortisman paylarını dolayısıyla fiyatları yükseltmektedir.
- Tarım alanları dağınık olduğu için makineleri tamir edecek işyerlerinin kurulması zordur. (Özgüven, 1997, s. 103)

BÖLÜM - II

2 İŞSİZLİK- İSTİHDAM ve TARIMDA VERİM ARTIRMA

2.1 İşsizlik Türleri

İşgücünün, isteyerek gerçekleşmeyen, irade dışı ve istenilmeden ortaya çıkan ve birkaç gün, hafta ya da aylar boyunca çeşitli nedenlerle işsiz kalması durumudur. İşsizliğin bir anlamı da, bir kısım işgücünün gönülsüz olarak yaşadığı bir işsizlik süreci olmaktadır. (Gupta, 1990, s. 320)

İşsizlik türlerini öncelikle gizli işsizlik ve açık işsizlik olmak üzere iki genel gruba ayırmak mümkündür.

2.1.1 Gizli İşsizlik

İşte çalışmasına rağmen, toplam üretime katkısı sıfır ya da negatif olanlara gizli işsiz denir, bunlardan oluşan işsizlik türüne de gizli işsizlik denir. Türkiye’de tarım sektöründe ve kamuda gizli işsizlik durumu yaygındır.

Herhangi bir üretim alanında işgücünün bir kısmının üretimden çekilmesi durumunda üretimde önemli bir azalma söz konusu olmuyorsa gizli işsizlik söz konusudur. (Biçerli, 2007, s. 430)

Gizli işsizlikte açık işsizlikten farklı olarak kişinin bir işi vardır ve kişi teknik olarak işsiz değildir. (Naci & Biçerli, 2004, s. 206)

2.1.2 Açık İşsizlik

Çalışma isteğinde olunmasına rağmen iş bulamama açık işsizliğin tanımıdır. İşgücü arzı içinde olup, çalışmak istediği halde, iş aramasına rağmen 4 hafta iş bulamamış kişilere işsiz ya da açık işsiz denir. Yapısal İşsizlik, Teknolojik İşsizlik, Konjonktürel İşsizlik, Mevsimlik İşsizlik ve Geçici İşsizlik olarak ortaya çıkar. (Güney, 2009, s. 137)

2.1.2.1 Yapısal İşsizlik

Kısa dönemli işsizliğin uzun dönemli versiyonu olarak adlandırılır. Fiyatlar ya da tüketici tercihlerindeki değişmelere bağlı olarak bazı malların talebi artar, bazılarının da talebi azalır. Talebi azalan malları üreten işyerlerinin üretimin azaltılması veya kapanması nedeniyle işçilerin işten çıkartılması söz konusu olur.

Teknolojik gelişmeye bağlı olarak daha önce işgücü tarafından yapılan işlerin artık makinelerin yapmaya başlanması (otomasyon) işçilerin işten çıkartılmasına sebep olur.

Talep değişikliği veya teknolojik gelişmeler sonunda işsiz kalan kişiler ekonomideki yapısal değişme nedeniyle işsiz kalmışlardır. İşgücü piyasası hızlı çalışırsa kısa sürede iş bulabilir aksi durumda işsizlik süresi uzayacaktır.

Hizmet sektörünün gelişmesi, kadınların işgücüne daha fazla katılmaları, kullanılan ileri teknoloji nedeniyle daha nitelikli işgücüne ihtiyaç duyulması gibi değişiklikler artık işin niteliğini ve anlamını değiştirmektedir. (Koray, 2005, s. 201) Yapısal işsizlik durumunda problem iş arayanlar ile boş işler arasındaki dengesizlikten değil, iş arayanların sahip oldukları niteliklerle boş işlerin niteliği arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. (Seymen, 2004, s. 79)

2.1.2.2 Teknolojik İşsizlik

Üretimde etkinliğin artması, faktörlerin niteliklerinin iyileşmesi ya da teknolojik ilerlemenin olması şeklinde ortaya çıkabilir. Teknolojinin gelişmesi ve daha önce emek faktörüne dayanan üretimin, ileri teknolojiye dayanan makinelerle yapılmaya başlanması işsizliğin oluşmasına sebebiyet verebilir. Bu şekilde ortaya çıkan işsizlik türü de teknolojik işsizlik olarak adlandırılır.

Bu işsizlik türü, üretimde insan gücü yerine makinenin, teknolojinin kullanılması veya yeni üretim tekniklerinin kullanılması sonucu ortaya çıkan işsizliktir. Teknolojinin gelişmesi sonucunda oluşan makineleşme, küçük işletmelerde işçiyi işsiz bırakır.

Yeni teknolojilerin kullanılmaya başlanması sonucunda bazı meslekler önemini kaybederken bazıları ise tümüyle ekonomik hayattan silinmektedirler. Ortadan kalkan mesleklerin yerini, ileri teknolojiye dayanan yeni çalışma biçimleri almaktadır. (Talas, 1997, s. 135)

2.1.2.3 Konjonktürel İşsizlik

Konjonktürel işsizlik “dönemsel-devrevi işsizlik” olarak ta bilinir. İktisadi faaliyetler (üretim) yıldan yıla artış yada azalış şeklinde dalgalanma gösterir. Ekonomik faaliyetlerde genişleme yada durgunluk şeklinde ortaya çıkan bu değişimlere “konjonktürel dalgalanma” denir.

Konjonktürün daralması, üretimin azalması ve işyerlerinin kapanması ve işçi çıkartılması söz konusudur. Ekonominin bu durgunluk döneminde ortaya çıkan işsizlik türü konjonktürel işsizlik olarak adlandırılır.

Konjonktürel işsizlik, yapısal işsizliğe göre kısa süreli, geçici işsizliğe göre uzun sürelidir. (Naci & Biçerli, 2004, s. 206)

2.1.2.4 Mevsimlik İşsizlik

Mevsimlik işsizlik mevsim değişiklikleri veya mevsimsel olarak mal ve hizmet taleplerinde ortaya çıkan azalma sonucu oluşan işsizlik türüdür. (Mahiroğulları & Korkmaz, 2005, s. 31) Mevsimlik işsizlik, üretim faaliyetinin yılın belli aylarında yapılmasıdır. Bu işsizlik kısaca şu sebeplerden ileri gelebilir:

- Üretimin fazla çeşitli olmaması.
- İhracat amacı ile bir ihtisaslaşmaya doğru gidilmesi.
- Teknik yeniliklerin yetersizliği ve makinenin yeni bir ürün üretememesi.
- Köylerde önemli bir faaliyet alanı yaratan, geleneksel mesleklerin ve el sanayilerinin zayıflaması. Ancak, son on yıldan beri bütün faaliyet alanları yeniden canlanmıştır.
- Sermayenin yetersizliği.
- Coğrafi ve doğal koşullar. İklim şartları, sermaye ne kadar yetersiz olursa mevsimlik işsizlik de o derece artar; aksi halde azalır.

- Alt yapı yatırımlarının sınırlı olması.
- Tarımda faal nüfusun fazlalığı.
- Kredi yetersizliği.

Mevsimlik İşsizliği Azaltmak İçin Alınacak Tedbirler ise şöyle özetlenebilir:

- Köylerde el sanatlarını ve turizmi geliştirmek,
- Tarım sanayiine önem vermek,
- Çeşitli yatırımlarda (alt yapı) geçici olarak çalışma ortamı yaratmak,
- Tarım ürünlerinin çeşitlendirilmesine doğru gitmek.
- Diğer faaliyet alanlarında sürekli çalışma imkânı sağlamak.
- Sermayeyi artırmak,
- Nüfus artış hızını düşürmek. (Özgüven, 1997, s. 87)

2.1.3 Doğal (Arızı) İşsizlik

Olması normal kabul edilen işsizlik doğal işsizlik olarak adlandırılır. Doğal işsizlik bir anlamda minimum işsizlik düzeyini temsil eden uzun dönem işsizlik oranıdır.

Doğal işsizlik, emek arz ve talebi arasında dengenin olduğu ekonomilerde de görülen, çalışanların işyeri değiştirmelerinden kaynaklanan, gerekli fakat boş geçen dönemlerde karşılaşılan işsizlik türüdür. (Talas, 1997, s. 135)

Hızlanan kentleşme, yoğun iç göç, göçün getirdiği gecekondulaşma ve tarım işçisi olan kadının kentte işsiz kalması veya kayıt dışı olarak ev temizliği, çocuk bakıcılığı gibi işlerde çalışması, kayıt dışı istihdamın büyümesi, çocuk emeğinin istismar edilmesi, sosyal yapıda yaşanan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de işsizlik, ekonomik ve sosyal yapı değişikliklerine bağlı olarak 1980’den itibaren en temel problemlerden biri olmuştur. Ülkemizde Ocak 2009 istatistiklerine göre üç milyon altı yüz elli bin kişi işsizdir.

2000-2009 Ocak ayı arasında tarımda istihdam % 36’dan %’22’ye inerken hizmetler sektöründe aynı oranda artış yaşanmamıştır. (TÜİK, Hane Halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları, (Çevrimiçi);www.tuik.gov.tr/VeriBilgi, 15.04.2009)

Türkiye’de işgücü piyasalarına bakıldığında; tarımsal istihdamın orantısız büyüklüğü, emek arz fazlalığı, işgücünün çoğunluğunun genç ve niteliksiz oluşu, emek piyasalarının kurumsallaşamaması, toplam istihdam içinde ücretlilerin az oluşu gibi temel sorunlarla karşılaşılmaktadır. (Naci & Biçerli, 2004, s. 206)

Tablo 2- 1 Türkiye’de 1923-2013 Dönemi İşsizlik Oranları

Yıllar	İşsizlik Oranı (%)
1923	9.1
1930	3.2
1940	2.4
1950	1.5
1960	3.1
1968	5.2
1970	6.4
1980	8.3
1990	8.0
2000	6.5
2001	8.4
2002	10.3
2003	10.5
2010	11.9
2011	9,8
2012	10,4
2013	9,3

Kaynak: 1923-1987 arası Tuncer Bulutay’dan aktaran M. Kemal Biçerli (a.g.e. s.467)

1988-2013 arası TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları. www.tuik.gov.tr/VeriBilgi,

Türkiye’de işgücü anketlerini periyodik olarak gerçekleştiren, istatistiklerini de yayınlayan resmi veri kurumu olarak Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK, işsizi şu şekilde tanımlamaktadır: “Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için 1988-1999 yılları arasında son altı ay, 2000 yılı ve sonrasında son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan çalışma çağındaki kişiler işsiz sayılır.” TÜİK işgücü istatistiklerini bu tanımdan hareketle oluşturmaktadır. Kamuoyunda özellikle tarımda, işsizliğin düşük çıkmasının ve işsiz sayılarına iş aramaktan vazgeçenler dâhil edilmediği için işsizlik oranının, bu tanım nedeniyle, olduğundan daha düşük çıktığı düşünülmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz tanım dışında ülkemizde işsizliğin düşük çıkmasının iki temel nedeni daha vardır; bunlardan ilki işsizlik sigortası uygulamasının yeterli olmaması nedeniyle özellikle tek kişinin çalıştığı ailelerde işsizliğin maliyeti çok yüksek olacağı için insanların seçici davranmaması; düşük ve kötü şartlarla da olsa önüne çıkan işi kabul etmek zorunda kalmasıdır. İkinci neden ise kamunun 1923'lerden bu yana ve hâlihazırda en büyük işveren konumunda olması ve kamu sektöründe aşırı istihdam (gizli işsizlik) olmasıdır. (Biçerli, 2007, s. 430)

Tablo:2-1'den görüleceği üzere, Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından 1960'ların sonuna kadar işsizliğin genel olarak % 3-% 4 civarlarında seyrettiğini görüyoruz. İlk üç yıl hariç işsizliğin % 5'in üzerine çıktığı ilk yıl 1968 olmuş, bu yıldan itibaren de geçen kırk yıl içinde %6'nın altına düşmediği görülmüştür.

İşsizlik oranları 1970'li yılların başından itibaren artış eğilimine girmiş, işsizlik oranlarındaki bu artış eğilimi kısa sürelerle üst üste yaşanan ekonomik krizlerle daha da hızlanmıştır. (Mahiroğulları & Korkmaz, 2005, s. 31)

2000-2011 yılları arasında işsizlikte yaşanan değişimi incelediğimizde, işgücüne katılım oranında çok değişiklik olmamasına karşın işsizlik oranının 2000'de %6,5'ten 2002 yılında %10,3'e yükseldiğini görmekteyiz. Emeklilik yaşının yükselmesi, ekonomik krize bağlı olarak ekonominin küçülmesi, izlenen iktisadi ve sosyal politikalar neticesinde tarımdaki istihdamın küçülmesi işsizlik oranlarının yükselmesine sebep olmuş ve 2003 yılında rekor seviyeye; %10,5'e yükselmiştir. (Biçerli, 2007, s. 430)

2012-2013 yılları arasında işsizlikte yaşanan değişimi incelediğimizde, işgücüne katılım oranında çok değişiklik olmamasına karşın; işsizlik oranının 2012'de 10,4'ten 2013 yılında %9,3'e düştüğünü görmekteyiz.

2.2 Kırsal Alanda İstihdam

Kırsal istihdam dendiğinde aklımıza başta tarım sektöründe istidam edilen insanlar gelir. Bugün 75 milyonu aşan nüfusumuzun % 22, 7'si kırsal kesimde yaşamaktadır. Tarımsal üretimdeki köylülerimiz ülkemizin doğal kaynaklarının değerlendirilmesinde ve ekonomiye kazandırılmasında rol oynarlar.

İstatistikler tarım sektörünün milli gelir içindeki payının azaldığını, ihracattaki payının azaldığını gösterse de tarım dört kişiden birinin geçim kaynağı olmaya devam etmektedir. Kırsalda istihdam diğer sektörlerle göre kolay gibi görünmekle birlikte çalışma şartları zor bir yaşam tarzıdır. Kırsaldan göçen insanlar çalışma ve yaşam şartlarının ağırlığından bir daha kırsala dönmemektedirler.

Kırsal istihdam sosyal ve ekonomik alanda ilerlemenin altın anahtarıdır. Kayıt dışı istihdam nedeniyle tarımda gerçek veriler tümüyle görülememektedir. Gerçekte kırsal istihdam miktarları daha da yüksektir.

15 Şubat 2013 tarihinde yayınlanan Kasım 2012 itibariyle yapılan TÜİK hane halkı İşgücü İstatistiklerine göre ülkemizde kurumsal olmayan nüfus verilerine göre nüfusumuz 73,9 milyon görünmektedir. Bu nüfusun 23.4 milyonunu kırsal nüfus oluşturmaktadır. Ülkemizde 15 yaş ve üstü nüfus genel toplamda 55.1 milyon görünürken kırsalda 17.3 milyon olarak görünmektedir. Ancak istihdam edilen kayıtlı nüfus olarak toplam çalışan nüfus 25.3 milyon kırsalda istihdam edilen nüfus 8.8 milyondur.

Bu verilerden de görüldüğü üzere ülkemizdeki çalışanların % 23.8'i tarımda istihdam edilmektedir. Kırsalda işgücüne katılma oranı % 54.1, İstihdam oranı % 51 görünmektedir. Ülke genelinde işsizlik oranı 9.4 görünürken, bu oran şehirde % 11.3, kırsalda ise 5.6'dır. Önemli bir gösterge de kayıt dışı çalışanların durumudur. Kayıt dışı hiçbir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmaksızın çalışanların oranı Kasım 2012 tarihi itibariyle toplam nüfus sayısının % 38.5'i iken, kırsalda bu oran % 84.2 gibi yüksek bir orandadır.

Kırsaldaki kayıt dışı istihdam sorunu ülkemizin çözmesi gereken sorunlarının başında gelmektedir. Büyük bir kısmı mevsimlik iş olan tarım işlerinde uygulanan fiyat ve ücret politikalarına bağlı gelirdeki dalgalanma işleri zorlaştırmaktadır. Kentsel geçimlik sektörün ücretleri kırsal geçimlik sektörün ücretlerinin üstüne çıktığı anda göç gerçekleşmektedir. (Cole & Sanders, 1985, s. 481)

Kırsaldaki sorununu çözemeyen bir ülkenin kalkınması güç olabilir. Kırsalı boşaltarak ülkenin gıda güvenliğini sağlanamaz. Kırsaldaki yatırımların kısa zamanda beklenen istihdamı yaratması beklenemez. Kırsal istihdamın kayıt altına

alınması kırsalın ekonomik gücünü dikkate alan ve prim ödeme gücünü artıracak politikalarla mümkündür.

Kentsel alanda belirlenmiş asgari ücret olduğu sürece, kentte azımsanmayacak işsizliğe rağmen göç devam edecektir. (Harris & Todaro, 1970, s. 127) Ülkemizde kırsalda yatırımları artıramadığımız, yeni iş alanları yaratamadığımızdan köylerde ve bazı şehir ve kasabalarımızın da dahi hızla nüfus kaybettiği gerçeği çok net şekilde görülmektedir. Ekonomisi tarıma dayalı kırsal bölgelerde destekler çekildiğinde birçok yatırım tehlike altına girmektedir. Özel sektör mantığı içinde sorun çözülsede kırsalda kamu ya da kooperatif yatırımları olmadan kalkınma ve istihdam sorununu nispeten azaltacaktır.

Uluslararası tarım politikası kuralları çerçevesinde tarıma yapılacak destek sadece tarım çalışanlarının gelirlerini artırma veya onları bir ölçüde kırdan tutma işlevini üstlenmekle kalmayacak, tarımda yaşanan sorunların diğer kesimler üzerindeki olumsuz etkisini de hafifletecektir. (Eraktan, Gülcan. (Haziran 2006) Tarım Sektöründeki Çözülmenin İşsizlik Üzerindeki Olumsuz Etkileri, 10.05.2013, http://tiskweb.com/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1439&id=77)

Çiftçinin eğitim düzeyi artırılmalıdır. Çiftçilik babadan oğula geçen bir çalışma alanı gibi görülmemeli, bir meslek olarak kabul edilmelidir. Tarımın bir meslek özelliği kazanması ancak o alanda verilecek eğitimle mümkündür.

2.3 Tarım ve Sanayi İlişkileri Açısından İstihdam

Tarım kesimindeki nüfusun yoğun olması sebebiyle sanayileşme sürecinde gerekli işgücü tarım kesiminden sağlanır. Gizli işsizlik oranının yüksek olması ve teknolojik ilerlemenin artması daha az işgücüne ihtiyaç duyulmasını sağlayarak, tarım kesimini sanayi sektörüne işgücü kaynağı durumuna getirmekte ve tarımdan sanayiye işgücü akımını sağlamaktadır.

Sanayileşmiş ülkelerin tümünde tarım sektöründeki istihdamın aktif nüfusa oranı %10'un altına inmiştir. (Şahin, 1995, s. 239) Türkiye'de bu oran %27,3 seviyesindedir. İstihdam, kalkınma çabası içinde bulunan gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik açıdan önemli bir sorun niteliğindedir. Ayrıca tarım sektöründe

küçük işletmelerin yaygın olması, az gelişmiş ülkelerdeki işsizlik sorununu artırmaktadır.

Üretim yapısının kırsal alanlarda yaşayanların gelirlerini yükseltecek ve istihdam olanaklarını artıracak biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

2.4 İstihdam Artırma Çalışmaları

Kırsal kesimde erkek- kadın tarımsal üretimin her aşamasında görev, yetki ve sorumluluklarını paylaşmıştır. Kadınlarımız emek verilen işlerde, erkeklerimiz de mekanizasyon girdiği yerlerde görev almaktadır.

Gelişme dendiğinde gelişme sanayileşme ile tarım ve tarımsal istihdam arka plana atılmıştır. Gelişmişlik düzeyi ile Tarım istihdamı birbiriyle ters ilişki olarak kabul edilmiştir. (Kuznets, 1988, s. 47) Tarım sanayileşmeyi besler ve hazırlar.

Kırsal kesimde istihdamı sağlamayı amaçlayan eğitim çalışmaları, aşağıdaki gibi üç grup halinde toplanabilir.

- Devlet Tarafından yürütülen eğitim çalışmaları.
- Dış kaynaklı projeler.
- Sivil Toplum Örgütlerince yapılan eğitim çalışmaları.

2.4.1 Devlet Tarafından Yürütülen Eğitim Çalışmaları

Bakanlıklar ve bunlarla işbirliği içindeki finans kuruluşları ve merkezler bu çalışmaları yapmaktadır. Kırsal kesime hizmet götüren farklı Bakanlıklar ve kuruluşlar, kendi hizmet alanları içinde ya sürekli ya da zaman zaman, çeşitli alanlarda gelişim için eğitim kursları düzenlemektedirler. Bu kurumların başında, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı gelmektedir.

Tarımsal mekanizasyon ve bilişim teknolojileri, toprak –su yönetimi, bitki besleme ve toprak yönetimi, Organik tarım eğitimleri ile Uluslararası yapılan eğitimler kırsal kesimlerde istihdamı artırmaya ve teknolojik makinelerle geliştirmeye yönelik çalışma ve eğitimlerin başında gelmektedir. (Aziz, 2000, s. 18)

2.4.2 Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çalışmaları

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından yürütülen hizmet ve eğitimler; Bitki Besleme ve Toprak, İklim Değişikliği ve Havza, Mekanizasyon ve Bilişim, Tarım Ekonomisi, Tarımsal Sulama ve Arazi Islahı, Ulusal ve Uluslararası Eğitim, Üretim ve İşletme Eğitimleri olmak üzere kırsal kesime götürülecek hizmetleri projelendirme, planlama, değerlendirme ve uygulama ile ilgili tüm çalışmalar bu Bakanlığa verilmiştir. Kırsal kesime tarımsal eğitim “Çiftçi Eğitim ve Yayın Hizmetleri” yapmaktadır. Çiftçi kursları faaliyetlerini; Bakanlık stratejileri, politikaları ve kalkınma planları doğrultusunda, tüm kaynakların etkili ve verimli kullanılmasını amaçlamaktadır. Tarımsal üretimin sürdürülebilir, ekonomik, verimli ve çevreye zarar vermeyecek bir şekilde yapılması; Ülkemiz ve dünya pazarlarının ihtiyacı olan güvenilir gıdaya ve kaliteli tarım ürünlerine erişilebilirliği, toprak, bitki ve su kaynaklarının korunmasını sağlamak, kırsal alanda yaşam standardını yükseltmek için çiftçi ihtiyaçlarını dikkate almaktadır. Bu sayede;

- Çiftçilerin tarımla ilgili her konuda, konunun bütün yönleriyle eğitim almalarını sağlamak,
- Tarımda nitelikli iş gücünün yetiştirilmesine yönelik eğitim çalışmaları yaptırmak,
- İyi üretici ve bilinçli bir tüketici olma niteliğini kazandırıcı eğitim çalışmaları yapmak,
- Çiftçilere; tarımsal üretimde kullanılan teknolojik makinelerin kullanım tekniğini öğretmek ve alışkanlıkları kazandırmak,
- Kırsal alandaki gençlerin tarımsal üretime katılımını sağlayarak istihdamı artırmak (Aziz, 2000, s. 18)

2.4.3 Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çalışmaları

Kırsal kesimde yetişkin eğitimi ya da halk eğitim çalışmaları önem kazanmaktadır. Kursların hedef kitlesi yalnız kırsal kesim insanı değil, gereksinme ve isteğe bağlı olarak tüm kesime yöneliktir.

2.4.4 Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Çalışmaları

Türkiye'de kooperatiflerdeki çiftçi üye sayısının ortalama durumuna göre oldukça yüksek olmasına karşılık, bunun yeterli olmadığı, hem ortak sayısının artırılması, hem de beceri ve yetenek kazandırmayı amaçlayan eğitim kurslarına katılmalarının sağlanması için, komiteler oluşturulmuştur. Komiteler yaygın faaliyetleri arasında, çiftçilerin sayısını arttırmayı planlamaktadır.

2.4.5 Finans Kuruluşlarının Çalışmaları

Kırsal kesime hizmet sunan devletin kuruluşları Ziraat Bankası ile Halk Bankası kırsal kesime doğrudan ya da dolaylı olarak hizmet götürmektedir. Çiftçiye "girişimci" olarak kredi almasını özendirici düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilmesi, çiftçinin "girişimci" vasfı için eğitim kursları ile kendi işini yapmaları için özendiriliyor. Böylelikle insanlar biraz daha bilinçli olarak işlerini kuruyor.

Kırsal kesim kredisi Seracılık Kredisi sera yapımı, onarımı, ürünlerin paketlenmesi ve ambalajlanması ile ilgili yatırımlar için verilmektedir. Ayrıca Ev Kadını Kredisi vardır kırsal kesim kadınının, potansiyellerinin ortaya çıkarılması açısından bu krediler önemlidir.

2.4.6 Dış Kaynaklı Proje Çalışmaları

Kırsal kalkınmaya yönelik olarak sağlanan Avrupa Birliği kaynaklarının, kalkınma plan ve programları ile ulusal stratejiler doğrultusunda, diğer iç ve dış kaynaklı kırsal kalkınma program, faaliyet ve destekleri ile Avrupa Birliği tarafından sağlanan diğer kaynaklarla tutarlı ve uyumlu bir şekilde ve ilgili kurumlarla işbirliği içinde programlanmasından sorumludur. Kırsal kalkınma programı Yüksek Planlama Kurulunun onayı ile yürürlüğe konulur.

Kırsal kesime götürülen eğitim ile ilgili dış kaynaklı projeler, daha çok tarımsal ağırlıklı olduğundan, projelerin uygulayıcı kurumu Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'dır. (Aziz, 2000, s. 42)

Dış kaynaklı projeler, uluslararası kuruluşların ülkelerde uyguladıkları kendi projelerini Türkiye'de uygulama şeklinde ya da konu ile ilgili Türkiye'deki kurum ve

kuruluşlarca hazırlanan projelere mali destek sağlanması amacı ile yapılan projelerdir.

Belli zaman aralıkları ile daha çok uzun süreli projelerin “pilot proje” uygulamaları şeklinde yapılmaktadır. Projenin tümü, pilot projelerde başarı sağlanmasına göre, proje kapsamında öngörülen diğer alanlara yer ve gruplara da zaman içinde yaygınlaştırılmaktadır. (Aziz, 2000, s. 42)

2.4.7 Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmaları

Tarım Stratejisi Belgesinde, kırsal kalkınma yatırımları; çiftçi ve çiftçi grupları tarafından yapılan köy bazlı yatırımlar, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve çiftçi örgütleri tarafından yapılan kırsal yayım hizmetleri, arazi toplulaştırma, mikro finans faaliyetleri, kadınlara ve dezavantajlı gruplara yönelik programları kapsamaktadır.

Ülkemizde tarımsal üretim ve bunun kalkınmaya yönelik olarak değerlendirilmesi ile uğraşan pek çok kurum ve kuruluş vardır. Bu kuruluşların oluşumu, çalışma yöntemleri ve amaçları devlet kurum ve kuruluşlarından farklıdır. Kuruluşların çalışmalarının esası gönüllülük ve tabandan katılım usulüne dayanır. Bir gereksinmeye yanıt verme amacı ile ortak yararlar çerçevesinde kurulur ve resmi kurum çalışmalarından olumlu sonuçlar alınır.

Kuruluşların olumsuz olabilecek yanları ise, gönüllülük esasının bir sonucu olarak, sürekli olmama tehlikesidir. Bu çalışmaların parasal olarak desteklenmesinde her zaman süreklilik olmayabilir. (Aziz, 2000, s. 20)

2.4.8 Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) Çalışmaları

Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), 1969 yılında, yoksul köylü haneleri Türkiye'nin kendine özgü koşullarında kırsal ve tarıma dayalı kalkınmaya yönlendirmek amacıyla kurulan, kamu yararına çalışan, özel, kâr amacı gütmeyen bir kalkınma kuruluşudur. TKV sisteminin, bugün eriştiği aşamada, merkez ve yerel örgütlenmeleri aracılığıyla uyguladığı geniş çeşitlilikteki kalkınma projelerinden ülke düzeyinde yirmiyi aşkın yörede binlerce hane yararlanmaktadır.

Kırsal statüsünün iyileştirilmesine yönelik çalışma olmasına rağmen insan kaynakları geliştirilmesi arka plana atılmıştır.

Amaçları:

- Gelir getirme ve üretim araçlarına sahip olma fırsatı yaratacak faaliyetleri geliştirmek
- Birey, hane ve toplulukların yönetsel, örgütsel ve teknik beceriler kazanmasına yardımcı olmak
- Hedef grupların örgütlenme ve katılım kapasitelerini geliştirmek
- Çevre bilincini geliştirmek ve çevreyi koruma ve değerlendirme kapasitesini artırmak

Projelerde kırsal alandaki atıl işgücünü değerlendirmek, ekonomik düzeylerini yükseltmek, eğitim programları ile sosyalleşmesini hızlandırmak amacı ile sektörel faaliyetler uygulanmıştır. (Aziz, 2000, s. 42)

2.4.9 Kırsal Kesimde Gelir Getirici Çalışmalar

Türkiye Kalkınma Vakfı'nın kırsal kesime yönelik eğitim çalışmaları; kalkınma amaçlı tarımsal projeler, el sanatları, aile ve nüfus planlaması, genel sağlık taraması, ana ve çocuk sağlığı, çevre koşullarının iyileştirilmesi, kuramsal ve pratik eğitim alanlarında verilmektedir. Ayrıca atıl işgücünün değerlendirilmesi yoluyla, işsizliğin yoğun olduğu bölgede ek gelir kazandırılması ve el sanatlarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Ekonomik açıdan gelir getiren, beceri kazandıran kurslar yanında, sağlıklı yaşamasını ve yaşatmasını sağlamak amaçları ile de eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan kurslarda ilk yıl yeterince benimsenmemiş, katılım düşük olmuş, sonradan ilgili talepler gelmeye başlamış ve çalışmalar yayılmıştır.

2.4.10 Tarım Üretim ve Kredi Kooperatifleri

Kooperatifçilik esas itibarıyla Cumhuriyet döneminde başlamıştır. Ülkemizde, ekonomik ve sosyal yapının gereği olarak en fazla kurulan kooperatifler tarım satış, tarım kredi, pancar ekicileri, sulama, esnaf kefalet, tüketim yapı ve köy kalkınma kooperatifleri olmuştur. (Mülayim, 2003, s. 24)

Tarım Kredi Kooperatifleri, ortaklarının ve genel anlamda Türk çiftçisinin her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya dönük mal ve hizmetleri zamanında, güvenilir, kaliteli ve uygun şartlarda sağlamayı ve ürünlerini pazarlamayı, Türk tarımını çevreye ve doğaya saygılı, sürdürülebilir en üretken sektör yapmayı amaçlar.

Kırsal kesime hizmet götüren kuruluşların başında gelen kooperatifler, özellikle tarımda makineleşmenin başlaması ile hızlı bir gelişme göstermiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı Tarım Satış Kooperatifleri dışında, sivil toplum örgütleri kapsamında ele alınabilecek tarım kredi ve üretim kooperatifleri, kırsal kesimin uğraş alanları ile yakından ilgili kuruluşlardır.

Kırsal kesime yönelik kooperatifçilik; amaçlarda farklılık göstererek, üretim, pazarlama (yaş meyve, sebze), küçük sanat kooperatifleri, tütün satış kooperatifleri ve tarım kredi kooperatifleri gibi değişik alanlarda faaliyet göstermektedir. Amacı ne olursa olsun, kooperatifçiliğin doğal süreci erkek çiftçidir. Kadının “çiftçi kadın” olarak buradaki yeri, çok sınırlı ve belirli koşullara bağlıdır. Ailede erkeğin ölmüş ya da ayrılmış olması nedeni ile kadının aile reisi olması ve erkeğin hastalık, çalışma ya da başka nedenlerle köyde bulunamaması nedeniyle kadınların kooperatiflere üye olmaları söz konusudur.

1995 sayımlarına göre, tarım kredi kooperatiflerinin 17.475 çiftçi ortağı vardır. Kooperatiflerle ilgili olarak çiftçi kadının durumunu yansıtan son sayısal bilgilere sahip olmayışımıza karşılık, bu tür kooperatiflerde, bu sayının yukarıda belirtilen nedenlerle, çok düşük olduğu söylenebilir.

Tarım kredi kooperatiflerinin temel amacı, ortaklarına (çiftçilere) ucuz kredi sağlamanın yanında aynı zamanda onları eğitmektir. Bu kooperatiflerin % 99'unun üyeleri için eğitim amaçlı çalışmaları vardır. Kooperatifler, çiftçi kadına götürülecek

tarımsal eğitim hizmetleri için önemli bir potansiyel kanal olarak kabul edilebilir. (Aziz, 2000, s. 18)

2.4.11 Türkiye Ziraat Odaları Birliği

Ziraat odaları, meslek hizmetleri görmek, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslek faaliyetlerini kolaylaştırmak, çiftçilik mesleğinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak, meslek disiplin ve ahlakını kollayıp gözetmek, çiftçilikle iştigal edenlerin mesleki hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.

Birliğin amacı; tarımsal politikaların genel menfaatlere uygun olarak yürütülmesi amacıyla gerekli çalışmalarda bulunmak, tarımla ilgili görüşlerini Hükümete ve kamuoyuna duyurmak, çiftçilerin hak ve menfaatlerini korumaktır. Bunun için, çiftçilerin uygulanan politikalar hakkındaki düşüncelerinden yararlanarak raporlar hazırlanmaktadır. Böylece, tarım sektörünün ülke ekonomisine yaptığı katkının artırılmasına ve çiftçilerin ekonomik ve sosyal yönlerden gelişmesine çalışılmaktadır. (Aziz, 2000, s. 42)

2.5 Tarımda Verimi Artırma

Günümüzde gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılma oranları %70'ler seviyesine yükselerek erkeklerin işgücüne katılma oranlarına yaklaşırken, Türkiye'de bu oran %20 ile %30 arasında değişmektedir. İşgücüne katılma oranlarının son 20 yıldaki gelişimi incelendiğinde, kadın işgücünün Dünyanın genelinde sergilediği artış sürecinin ülkemiz için geçerli olmadığı görülmektedir. Ancak, eskiye göre kadınların çok çeşitli meslek dallarında çalıştıklarını görmek mümkündür. (Peker & Kubar, 2012, s. 2) Geleneksel tarım anlayışında zaman içinde modern tarım araçlarının gelişmesi yaygınlaşması ile birlikte insan emeğine dayalı istihdam azalmıştır. Tarımın daha çok yaygın olduğu Trakya, Ege, Akdeniz, Güney Doğu bölgelerimizde modern tarım yapılmaktadır. Karadeniz bölgesinin coğrafi ve kültürel özellikleri nedeniyle tarım araçlarının bu bölgede yaygın kullanıma elverişli olmaması

nedeniyle kadın çalışan oranı fazladır. Bu gözlemden yola çıkarak modern tarım araçlarının arazi şartlarının müsait olmadığı durumlarda kadın istihdamını artırmaktadır.

Kayıt dışı çalışanların % 19'u Tarımsal faaliyetlerin işgücü istihdamında giderek öneminin azaldığı günümüz koşullarında tarımda kadının yeri ve ekonomik faaliyetlere katılımı farklı bir boyut kazanmıştır. Tarım kesimindeki kadınların üretime katılımı ailenin sahip olduğu arazi varlığına göre, gerçekleştirilen tarımsal faaliyete ve ailenin gelir düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Ailenin mülk toprak genişliği ve tarımsal mekanizasyon düzeyi arttıkça kadın tarımsal üretimden kopmakta ve çalışma potansiyelini ev kadınlığına yöneltmektedir. (Sayın, 2009, s. 461)

2.5.1 Miras Hukukunun Yeniden Düzenlenmesi

Osmanlı imparatorluğunda tarımsal arazi mülkiyeti devletin denetim ve kontrolü altında tutulmuştur. Tarımsal arazi mülkiyeti bakımından “devlet mülkiyeti” esası kabul edilerek tarım arazileri de mir-i arazi adı verilen özel bir sistem ile yönetilmiştir.

Mir-i arazi sistemi; tarım arazilerinin kuru mülkiyetinin (rakabe) devlete ait olmakla birlikte, bu arazileri işleme ve bu araziler üzerinde tarımsal faaliyetlerde bulunma hakkının (tasarruf) halka (reaya) bırakıldığı bir sistemi ifade etmektedir. (Eren & Başpınar, 2007, s. 90)

Mir-i arazi uygulamasında, araziler devletin mülkiyetinde olduğundan bunlar üzerinde tarımsal faaliyette bulunma hakkı bir nevi şartlı kiracılık yoluyla, “aşar” adı verilen belirli bir kira (vergi) karşılığında halka verilmiştir. (Ömer, 1980, s. 342)

Türkiye tarımının en önemli sorunu işletme sayısının fazlalığı, ancak bu işletmelere düşen arazinin 55 dekar gibi çok az büyüklükte olmasıdır. Küçük arazilerde çiftçiler ancak geçimlik tarım yapabilmekte ve bu da üretici gelirinin düşük olmasına neden olmaktadır. Arazilerin küçük ve parçalı olmasının en önemli nedenlerinden birisi miras hukukudur.

Miras hukuku gereği araziler kardeşler arasında parçalandığından işletme sayısı da artmaktadır. Arazilerin miras yoluyla küçülmeleri sürecinin durdurulmasında yalnız

yasa çıkartılması yeterli değildir. Arazinin tek bir kişiye devredileceğinin bilinmesi, geleceğini tarıma bağlayanların sayısının zorunlu olarak azalmasını da beraberinde getirecektir. Böylece bundan sonra işletmelerin küçülmeleri önlenmiş, tarım nüfusu azaltılmış, bu işler için ayrılacak fonlar yapıyı düzeltici özellikte kalıcı bir amaca harcanmış olacaktır.

Medeni Kanunda getirilen düzenlemeler, mirasçılardan birinin talepte bulunması halinde uygulanan hükümlerdir. Mirasçılardan tarımsal işletmenin kendisine örgütlenmesi konusunda bir talep gelmemişse, bu hükümlerin uygulanma imkânı bulunmamaktadır. Böyle bir durumda, mirasçılardan her birinin işletmenin bir bütün olarak satılmasını talep etme hakkına sahiptirler.

Bunun dışında arazilerin yalnız tek mirasçıya devri sırasında açılacak kredilerle bu sürenin özendirilmesi de bu hükmün geçerlilik kazanması için vazgeçilmez bir koşuldur. Bununla beraber, büyük arazilerin tek kişiye devri söz konusu olduğunda, verilen krediler için istenen faizin normal faiz oranının altında olması kuralı gereksiz gibi gözüküyorsa da, büyük işletmelerin tek parça halinde, yani parçalanmadan devrinin sağlanması açısından yararı da açıktır. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 65)

Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere diğer birçok hukuk sisteminde, tarım kesiminde ortaya çıkan her türlü ilişkileri özel kanunlarla düzenleyen modern bir tarım hukuku anlayışı hâkimdir. (Turner & Werner, 1998, s. 2)

2.5.2 Ziraat Mühendislerinin Sorumlu Danışman Olmaları

Ziraat Mühendisi köylülerle buluşturulabilmesi yönünde uygulanabilecek bir politika tarımsal üretimin daha planlı bir şekilde artmasına neden olur. Uygun çalışma koşulları ve finansal kaynağı sağlanmalıdır.

2.5.3 Tarım Kesiminde Yatırım Çabaları

Tarımda makineleşme bir gelişme unsuru olmaktan öteye belli ölçüde bir zorunluluk olarak da ortaya çıkmaktadır. Meraların sürülerek tarıma açılması, eskiden maliyeti

sıfıra çok yakın olan çift hayvanı beslemeyi, şimdi değeri hayvan yemi fiyatları tarafından tayin edilen bir maliyet unsuru haline getirmiştir.

Yaygın (extensive) tarım politikasının bir uygulaması olan hızlı makineleşme, 1960'lardan sonra yoğun (intensive) bir politikaya geçilmesi ile yerini sulama ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine terk etti. Sulama ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi yatırımlar içindeki ağırlığını korumaktadır. Böylece yatırım politikasının zaman içerisinde hangi yönde değiştiği ve sermaye birikiminin hangi alanlarda geliştirilmek istendiği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Sulamaya yatırım yapmakla hem emek kullanıcı teknikler seçmekle kalınmaz, hem de faktör donatımı bakımından ülkenin daha elverişli olduğu mallarda uzmanlaşması sağlanır. Özellikle küçük üreticilik nedeniyle yapısal gizli işsizliğin bulunduğu bir ülkede emeğin gölge fiyatı sıfıra çok yakın iken, emek- kullanıcı tekniklere geçmek yalnızca en etkin kaynak dağılımını sağlayarak, üretim imkanları eğrisine erişmek için yapılan bir atılımdan ve onu büyüme yönünde açık tutmaktan öteye, ister kapalı ister açık ekonomi koşullarında olsun mukayeseli avantajlardan faydalanmak demektir. (Akalin, 1975, s. 39)

Tarımda sulama yanında, tohum ıslahı ve aşılama, gübre kullanımı, ilaçlama, mera hayvancılığında besi hayvancılığına geçiş üretimi artırma yanında emek -girdisi talebini yükselten yöntemlerdir.

2.5.4 Bölgesel Politikaların Geliştirilmesi

Türkiye'de Cumhuriyetten bu zamana kadarki süreçte tüm çiftçilere genel yöntemlerle destek verilmektedir. Örneğin buğday fiyatı tüm bölgeler için aynı fiyat olarak belirlenmektedir. Fakat her bölgenin verimliliği ve yaşam kalitesi aynı değildir. Bu sebeple bölgeler arasında aşırı gelir farklılıkları gözlemlenebilmektedir. Bunun neticesinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi diğer bölgelere göre daha az geliştiği için buradan büyük kentlere doğru göç oluşmaktadır.

Reform adı altında başlatılan Doğrudan Gelir Desteği ödemelerinde de her bölge için dekar başına ödemeler yapılmaktadır. Hâlbuki her bölgede hatta aynı bölgede farklı verim düzeylerine sahip ürünler yetiştirilmektedir. Bir dekar buğday için verilen

doğrudan gelir desteği ödemesi 1 dekar muz yetiştirmek için son derece az bir ödemedir. Bu nedenle Türkiye tarım politikalarında bölgelerarası gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılabilmesi için bölgesel politikaların uygulanması gerekmektedir. Bu sistem en çok Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanmaktadır. Örneğin Kuzey İtalya, Güney İtalya'ya göre daha gelişmiştir. Ancak Güney İtalya'daki tarımsal destekler daha fazla olduğu için bölgelerarası gelir farklılıkları ve gelişmiş bölgelere göçler pek görülmemektedir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 54)

2.5.5 Tarım Bakanlığının Reorganizasyonu

Bakanlığın merkez teşkilatının asli görevi Türkiye'deki tarım politikalarını belirlemek ve uygulamaktır. Tarımsal yayım faaliyetleri yaparak çiftçilere teknik ve işletmecilikle ilgili bilgiler vermelidir.

Türkiye tarım politikalarının seyri IMF ve Dünya Bankası tarafından belirlenmektedir. Taşra teşkilatlarında istihdam edilen Ziraat Mühendislerinin çoğunun organize edilerek tarlada ve bahçede zooteknist ve veterinerlerin hayvan barınaklarında görev yapması gerekmektedir.

2.5.6 Tarıma Dayalı Sanayide Kapasite Artışı İçin Üretim Açığı Olan Ürünlere Özel Üretim Teşvikleri Yapılması

Türkiye'de tarıma dayalı sanayi oldukça gelişmiştir. Özellikle bitkisel yağ, tekstil, deri, un, konserve, salça, sigara, dondurulmuş gıda gibi hammaddesi tarıma bağlı olan sanayilerde Türkiye'de önemli kapasitelere sahip tesisler bulunmaktadır. Bu tesislerin birçoğu maalesef hammaddeyi çeşitli ülkelere ithal etmek durumunda kalmaktadır. Örneğin Türkiye'de 6 milyon tondan fazla pamuk dâhil bitkisel yağ işleme kapasitesi bulunmakta iken, ancak 2-2,5 milyon tonluk bir üretim yapılmaktadır. Hatta ayçiçeği fabrikaları Türkiye'de üretimi yapılan ayçiçeğinden daha fazla bir miktarı ithal etmek durumundadır. Yine Türkiye'de 2,3 milyon ton çeltiği işleyebilecek 104 çeltik fabrikası bulunmakta iken, 400-450 bin ton çeltik işlenmekte ve bu fabrikalar atıl durumda kalmaktadır. Üretim planlaması yapılmadan fabrikalar kurulmuş ve hatta kurulan fabrikaların kapasitelerinin ne olması yönünde doğru dürüst fizibilite çalışması yapılmamıştır. Bu durumda bu atıl kapasiteli

fabrikaların kurulması, hem milli ekonomiye zarar vermekte hem de gereken katma değeri üretememektedir. Bu tip ürünlere yönelik özel teşvik primleri verilmelidir. Ayçiçeği, soya ve zeytinde bu tür primler mevcuttur. Ancak primin ödenmesi süresi bazen 1 yıla yaklaşmaktadır. Bu durum bu ürünlere prim veriliyor anlamına gelmez. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 121)

2.6 Tarımda Gelir Artışı Sağlamak İçin Organik Tarım

Dünya nüfusunun hızlı artışı, gıda gereksinimi artırmış ve tarım ürünü üreticilerini kısa sürede daha fazla çıktı sağlamak amacıyla yoğun kimyasal girdi kullanımına yöneltmiştir. Açlık sorununa çözüm ararken başvurulan bu konvansiyonel tarım sistemi ekolojik dengenin bozulması pahasına devam ettirilirken dünya nüfusunun yaklaşık 1/3'ü hala açlık sorunu yaşamaktadır. Üretimi ve karı artıran kimyasal girdilerin ekolojik sistemde yol açtığı aşınmaların hissedilmeye başlanması, ekolojik dengeyi bozmadan, çevreyi kirletmeden üretimi mümkün kılacak alternatif sistemlerin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Yaşanan farkındalık tüm dünya ülkelerinde köklü bir sistem değişikliğine duyulan gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede geliştirilen en geçerli sistem organik tarımdır. (Yıldırım, Beritan, & Gültekin, 2013, s. 136)

Gelişmiş ülkelerde organik tarıma geçiş, sağlıklı yaşam bilincinin artması sonucu büyük bir ivme kazanmış ve organik ürün talebi tabandan başlayan bir gelişme göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu süreç, dışarıdan gelen yoğun taleple organik ürün arzının kademeli olarak artışı şeklinde yaşanmıştır.

Tüm dünya ülkelerinde giderek artış gösteren organik tarım gıda pazarında Türkiye, sahip olduğu potansiyelin çok gerisinde kalarak bünyesinde barındırdığı organik tarım üstünlüğünü henüz ortaya koyamamıştır. Türkiye toprakları ve tarım ülkesi olması avantajlarıyla organik tarımdan büyük pay alabilir konumdadır. (Yıldırım, Beritan, & Gültekin, 2013, s. 144)

2.6.1 Organik Tarımın Tanımı ve Gelişimi

Organik tarım; üretimde kimyasal girdi kullanılmadan üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim biçimidir. Organik tarımın amacı; toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden, çevre, bitki, insan ve hayvan sağlığını korumaktır.

Organik tarımın geçmişi 20. yüzyıla dayanmaktadır. Bu özelliği nedeni ile 1.ve 2.Dünya savaşları arasında popüler olan organik tarım 1950 yılından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Marshall yardımı ile önemini yitirmiş, sağlanan ekonomik katkılar ve aşırı desteklemeler sonucu entansif tarım süratle yayılmış, makineleşme, kimyasal ilaç ve gübreler ile kimyasal katkı maddeleri kullanılmaya başlanılmıştır. 1960'lı yılların sonunda Avrupa Topluluğu'nun uyguladığı tarımsal destekleme politikaları, 1970'de pestisitlerin ve kimyasal gübrenin keşfi de bu gelişmeye katkıda bulunmuştur. (Yıldırım, Beritan, & Gültekin, 2013, s. 136-144)

Ancak "Yeşil Devrim" olarak adlandırılan bu tarımsal üretim artışının dünyadaki açlık sorununa bir çözüm getirmediğini, aksine doğal dengeyi ve insan sağlığını süratle bozduğunu gören kişi ve gruplar bu konuda araştırmalara başlamışlardır. Bu araştırmaların sonucunda bilim çevreleri ve sivil toplum örgütlerinin baskısıyla 1979 yılından itibaren pestisitlerin kullanımı ABD'den başlayarak tüm dünyada yasaklanmıştır.

Tüm dünyada kullanılan kimyasallar ve katkı maddelerinin doğurduğu sonuçlar tüketicilerin daha doğal ürünlere yönelmelerine neden olmaktadır. Tüketiciler, piyasaya göre % 10-30 daha pahalı satış fiyatı olan organik ürünlere yönelmeye başlamışlardır. Fiyat farklılığı, sağlık söz konusu olduğunda tüketici için sorun teşkil etmemektedir. Türkiye'de birçok mağaza, süper market organik ürün satmakta; hatta sadece organik ürünlerin satıldığı satış noktaları da birçok ilde bulunmaktadır. Türkiye de organik ürün pazarı yüksek potansiyeli olan bir pazar durumundadır. (Yıldırım, Beritan, & Gültekin, 2013, s. 136-144)

Türkiye'de toplam tarım arazilerinin içinde organik tarım yapılan arazi oranı çok düşüktür. Dünya'da bu oran giderek artmakta olup organik üretim yapan çiftçiler birçok açıdan desteklenmektedir.

Türkiye’de organik tarıma bağlı üretim öncelikle iç pazar değil dış pazara yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni ülkemizde henüz iç pazarda yeterli oranda organik ürün alıcısı bulunmamasıdır.

Ülkemizdeki tarım arazilerinin parça parça küçük arazilerden oluşması, arazi sahiplerinin sermaye yetersizliği ve örgütlenmede yaşanan zorluklar organik tarımın uygulanmasını zorlaştırmaktadır. (Yıldırım, Beritan, & Gültekin, 2013, s. 136-144)

Aşağıdaki Tablo 3-1’e bakıldığında Türkiye’de 2005 yılından 2012 yılına kadarki süreçte organik bitkisel ürünlerin yıl bazında çiftçi sayıları, ürün sayıları, bu ürünler için hektar alanda kullanılan arazi alanı ve üretim miktarları görülmektedir. 2005 yılında organik bitkisel ürün üretimi ile ilgili 14.401 çiftçimiz bulunurken 2012 yılına gelindiğinde yaklaşık 4 kat artışla 54.635 çiftçi sayısına ulaşıldığı görülmüştür. 2005 yılında 203.811 hektarlık bir alan kullanılırken, 2012 yılında 702.909 hektarlık bir alan bu iş için ayrıldığı görülmekte, yine üretim miktarlarına bakıldığında 421.934 ton hacimden 4 kat gibi bir artışla 1.750.127 ton hacme çıktığı açıkça görülmektedir.

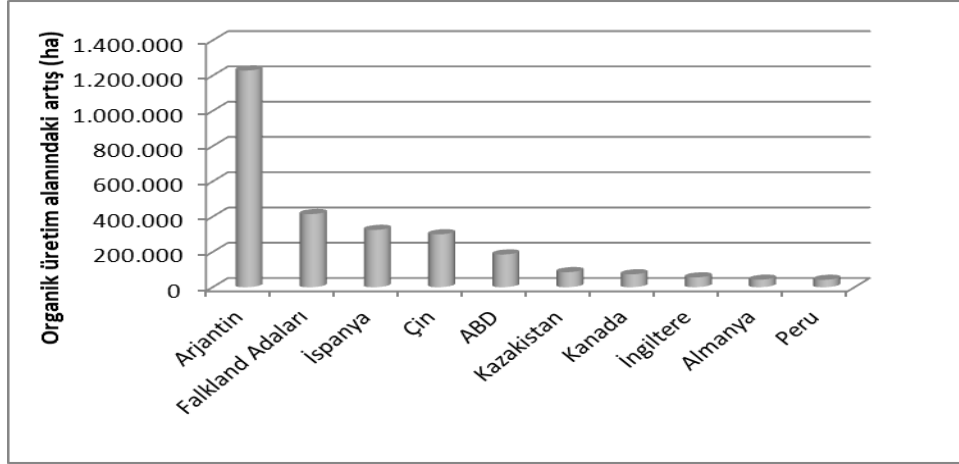
Tablo 3- 1 Türkiye’de 2005-2012 Yılları Arası Organik Bitkisel Üretim

Yıllar	Çiftçi Sayısı		Ürün Sayısı (Adet)	Alan		Üretim	
	Adet	%		Hektar	%	Ton	%
2005	14.401	-	205	203.811	-	421.934	-
2006	14.256	-1,0	203	192.789	-5,4	458.095	8,6
2007	16.276	14,2	201	174.283	-9,6	568.128	24,0
2008	14.926	-8,3	247	166.883	-4,2	530.224	-6,7
2009	35.565	138,3	212	501.641	200,6	983.715	85,5
2010	42.097	18,4	216	510.033	1,7	1.343.737	36,6
2011	42.460	0,09	225	614.618	20,50	1.659.543	23,50
2012	54.635	28,67	204	702.909	14,36	1.750.127	5,46

Kaynak: www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=53 23.02.2014

Aşağıdaki Tablo 4-1’de Dünyadaki 2007-2008 yılları arasında organik tarım alanında en çok büyüyen ülkeler görülmektedir.

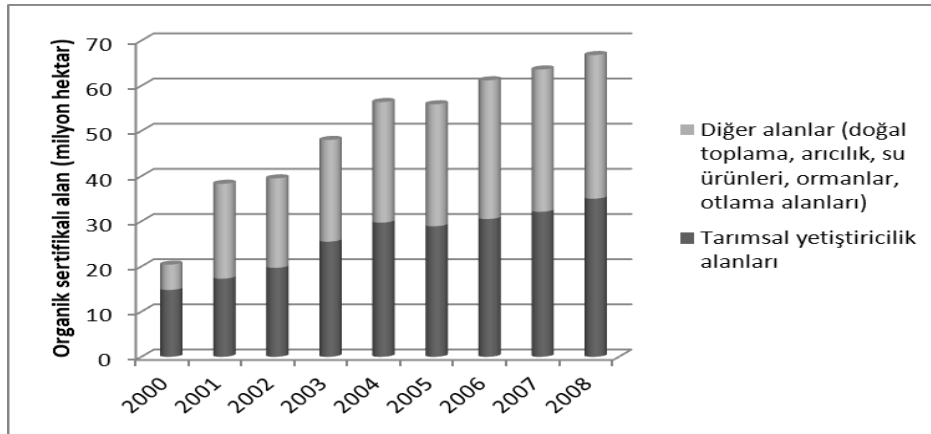
Tablo 4- 1 2007 ve 2008 yılları arasında organik tarım alanında en çok büyüyen on ülke

Kaynak: FİBL&IFOAM 2010 (Aktaran:ETO Derneği Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği)
http://www.eto.org.tr/?page_id=43 09.01.2014

Aşağıdaki Tablo 5-1’de ise 2000-2008 yılları arasında dünyadaki organik tarım ve doğal toplama alanlarının dağılımını göstermektedir.

Tablo 5- 1 2000-2008 yılları arasında dünyadaki organik tarım ve doğal toplama alanlarının dağılımı

Kaynak: FİBL&IFOAM 2010 (Aktaran:ETO Derneği Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği)
http://www.eto.org.tr/?page_id=43 09.01.2014

Dünyadaki organik tarım alanlarındaki artış ve sertifikalı alan bilgilerine Tablo 4-1 ve Tablo 5-1’den bakıldığında Türkiye’de organik tarımla ilgili yapılması gereken

çok hamleler olduğu bu işin peşini bırakmamak ve organik tarımın artan öneminin bilincine varmak, yurtdışına bu yolla ihracat yolunu açarak daha fazla milli gelir elde ederek kalkınma hamlesini hızlandırmak mümkün gözükmektedir.

2.7 Bolluk Paradoksu (King Kanunu)

“Bolluk Paradoksu” adı verilen olay tarımcıların gelirlerinin üretimin iyi hava koşulları sonucu bol olduğu yıllarda, normal ürün yıllarındaki düzeyin altına düşmesidir. Tarımcıların başlangıçta çok sevindikleri, fakat ürünlerini pazara getirdikleri zaman düşük piyasa fiyatı karşısında çok üzüldükleri bu durumun nedenlerini ilk defa XVIII. yüzyılda açıklayan Gregory King’den dolayı, bu olaya King Kanunu da denilmektedir. (Dinler, 1994, s. 219)

Kısaca “bol ürün-düşük gelir” şeklinde ifade edilen King Kanununun nedeni, tarımsal ürünler arz ve talebinin esneklik yönünden gösterdikleri özelliklerle açıklanır. Tarımsal ürünlerin hem arzı hem de talebi esnek değildir. Bu grup malların taleplerinin esnek olmamasının nedeni fizyolojik gereksinimleri karşılamalarından kaynaklanmaktadır. Tarımsal ürün fiyatları yükselirse tüketiciler bu malların tüketiminden vazgeçemezler. (Çünkü ikameleri yoktur.) Bu ürünlerin fiyatları düştüğünde ise, bu defa tüketimlerini ancak midelerinin kapasitesiyle orantılı olarak artırabilirler. Öte yandan yılda bir kez hasat edilen tarımsal ürünlerin arzını yıl içinde fiyat değişiklikleriyle birlikte artırmak fevkalade sınırlı olduğundan, bu ürünlerin arzı da esnek değildir. Hatta dayanıksız tarımsal ürünlerin arz esnekliği sıfıra çok yakındır. (Dinler, 1994, s. 219)

Bazen ürünün çok bol olması o üründen daha fazla gelir alınabileceği anlamına gelmemektedir. Üreticiler bu zamanlarda daha fazla gelir getirebileceğini düşündükleri ürünlerin eskisine oranla daha az gelir alabileceklerini anlaması üzerine, ürüne dokunmadan, tarlada ya da ağaçta ürünü çürümeye bırakmak durumunda kalabilmektedirler.

BÖLÜM – III

3 TARIMSAL ÜRÜN PİYASASI VE KALKINMA POLİTİKALARI

3.1 Tarımsal Ürün Piyasalarını Geliştirme ve Fiyatlara Devlet Müdahalesi

Devlet tarımsal ürün fiyatlarına, üreticiyi koruma amacıyla olduğu kadar tüketiciyi koruma amacıyla da müdahale etmek zorunda kalmaktadır.

Tarımda teknolojik gelişim, makineleşme ve yeni üretim teknikleri ile sağlanmaktadır. Tarımın ulusal gelir içindeki payı %15 civarındadır bu durum tarım kesiminde düşük verimli iş gücü yığılmasının ve gizli işsizliğin göstergesidir. (Öztürk, 2008, s. 19)

3.1.1 Tarımsal Ürün Piyasalarının Geliştirilmesi Projesi

Türkiye 1994 yılı başlarında FAO (BM Gıda ve Tarım Teşkilatı) Teknik İşbirliği Projesinden yararlanmak üzere, ülkedeki tarım borsalarını gerçek bir borsa düzenine ve uzmanlaşmış borsa statüsüne kavuşturmak, tarım sektöründe devlet müdahalesini azaltarak yeniden düzenlemek, ürün borsalarındaki alım satımları canlandırmak amacı ile ürün borsalarını geliştirme projesini başlatmak istemiştir. Bu amaçla 1996 yılında Birleşmiş Milletler Ticareti Geliştirme Örgütü ve Dünya Bankası desteği ile “Tarımsal Ürün Piyasalarının Geliştirilmesi Projesi” hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında uzmanlar öncelikle hububat ve pamuk ürünlerinin alınıp, satıldığı borsaları incelemeye başlamışlardır. Neticede, pamuk ürünlerinin en çok işlem gördüğü İzmir, Adana, Şanlıurfa Ticaret Borsaları'nın pamuk ihtisas borsaları, hububat konusunda da Konya, Eskişehir, Edirne ve Polatlı Ticaret Borsalarının hububat ihtisas borsaları olarak belirlenmesi sağlanmıştır. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 54)

3.1.2 Üreticiyi Korumak Amacıyla Tarımsal Ürün Fiyatlarına Devlet Müdahalesi

Devlet tarımsal ürün fiyatları genel düzeyinin düşük ve istikrarsız olması nedeniyle tarımcıları korumak amacıyla, ürün fiyatlarına müdahale edebilir. Bu müdahale iki şekilde olmaktadır. Birincisi, devlet ya da devlete bağlı kuruluşların tarımsal ürün fiyatlarına, bu fiyatları yükseltme amacıyla müdahaleleri (taban fiyat politikası), ikincisi ise piyasada oluşan fiyata müdahale etmeden, belirli bir fiyat saptayarak, piyasa fiyatı ile saptanan fiyat arasındaki farkı üreticiye sosyal yardım olarak ödemeleridir. (Dinler, 1994, s. 220)

3.1.2.1. Taban Fiyatı Politikası

Taban fiyatı politikasında devlet, üretim yapan birimleri korumak amacıyla, desteklenen ürünlerin piyasa fiyatlarının belirli bir düzeyin altına düşmemesini üreticilere garanti eder. Devletin üreticilere garanti ettiği bu fiyata taban fiyatı denir. Piyasa fiyatının, saptanan taban fiyatın altına düşmesini önlemek için, devletin ya da devlete bağlı kuruluşların piyasaya bizzat alıcı olarak girmesi gerekir. (Dinler, 1994, s. 220)

3.1.2.2. Mali Yardım Politikası

Mali yardım politikasında üreticiyi koruma amacıyla olan devlet, üreticilere bazı tarımsal ürünler için yine belirli bir fiyatı garanti eder, fakat alışverişin piyasa fiyatından yapılmasını serbest bırakır. Ürünün piyasa fiyatı garanti edilen fiyatın altına düşerse, aradaki fark, üreticiye ödenir ki, bu ödeme hem üreticiye hem de tüketiciye yapılan mali yardım niteliği taşımaktadır. Mali yardım politikasında tüketiciler alışlarını garanti fiyatının altında oluşan piyasa fiyatından yaptıklarından, destekleme politikasına, oranla daha avantajlıdır. (Arıkboy, 1992, s. 145)

3.1.3 Tüketicileri Korumak Amacıyla Tarımsal Ürün Fiyatlarına Devlet Müdahalesi

Tüketicileri korumak amacıyla özellikle temel gıda maddelerinin piyasa fiyatlarına müdahale edilir. Bu müdahalede esas amaç, çok yüksek olan piyasa fiyatını

düşürmektir. Piyasa fiyatının altında ve maliyet fiyatının biraz üzerinde bir fiyat, tavan fiyatı olarak saptanır ve bu fiyatın üzerinde alışveriş olmaz.

Tavan fiyatı politikası uygulandığında, hangi yöntemle dağıtım yapılırsa yapılsın, satın almak istediklerinin altında bir miktarı almak durumunda kalan tüketiciler, yasaklara karşı, karaborsa adı verilen fiili bir piyasanın oluşmasını önlemek güçtür. (Dinler, 1994, s. 222)

3.1.3.1.Karaborsa Fiyatı

Karaborsa, genellikle halk arasında, ucuza mal stoklanıp darlık veya çeşitli nedenlerle kendiliğinden bir mal darlığı ortaya çıktığında eldeki malların çok pahalıya satıldığı ortama verilen addır.

İktisat teorisinde ise karaborsa, mal dengelerini bozan bir idare fiyatın ilan ile bu fiyatın çok üstünde bir satış bedelinin oluştuğu paralel piyasa olarak tanımlanır.

Tavan fiyatının ilan edildiği ve bu fiyatın üzerinde alış-verişin yasaklandığı bir piyasada, söz konusu fiyatın üzerinde o malı almak isteyen olduğu sürece, yasal olmasa da bir ikinci piyasa ortaya çıkacaktır. “Karaborsa piyasası” adı verilen bu piyasada, tavan fiyatının üzerindeki bir fiyattan gizlice satış işlemi gerçekleştirilir. (Dinler, 1994, s. 224)

3.2 Ortak Tarım Politikası

1990’lı yıllarda kentlerde iş bulan tarım çalışanları, tarım işini bırakarak göç etmişlerdir. Toplumsal refah göz önüne alınarak tarımın çözülmesi, yerel özellikleri, tarihsel süreci farklı olan her ülke ve bölge için adapte edilmiş politikalar yönetilmelidir. (Piccioni & Canerella, 2005, s. 57)

3.2.1 Ortak Tarım Politikasının Yapısı

Ortak Tarım Politikası; doğrudan sübvansiyon ödemeleri, fiyat destek mekanizması ile ekili olan bitki ve arsalara, garantili minimum fiyatları dahil ederek ve AB dışından gelen mallara tarife ve kota uygulanması sisteminin kombinasyonudur. Hali hazırda reformlar yapılmaya devam etmektedir.

Tarımın da Topluluğun ortak politikaları içine alınması, Roma Antlaşmasınının 38-47 maddeleri ile olmuştur. Antlaşmanının 38. Maddesi tarım ürünlerini, bitkisel ve hayvansal ürünler, su ürünleri ve bunların ilk işleme aşamasında ortaya çıkan ürünler olarak tanımlanmaktadır. Bu tarım gereği et ve ürünleri, süt ve ürünleri, işlenmiş meyve ve sebzeler, şeker, un ve unlu ürünler ile işlenmiş su ürünleri tarım ürünü olarak kabul edilmektedir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 89)

Spaak Raporunda tarım sektörünün de ortak pazara dahil edilmesi gerektiği, üyelerin tarımsal yapısındaki farklılıkların önemli sorunlar oluşturacağı, ama topluluğu kapsayan bir pazarın kurulması, yapısal sorunların çözülmesi ve tarım piyasalarının birleştirilmesi için ortak bir tarım politikasına ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir (Yigit, 1996, s. 28)

3.2.2 Ortak Tarım Politikasının Amaçları

Ortak Tarım Politikasının amacı, çiftçilere makul bir yaşam standardı sağlamak, tüketicilere adil fiyattan kaliteli ürünler ulaştırmak ve ayrıca kırsal mirasın korunmasıdır.

1957 yılında imzalanan ve Roma Antlaşmasında geçen ortak tarım politikasının amaçları;

- Teknik ilerlemeyi geliştirerek tarımsal üretimin rasyonel gelişimini ve üretim faktörlerinin, özellikle işgücünün en iyi biçimde kullanımını sağlayarak tarımda verimliliği yükseltmek,
- Tarımla uğraşanların kişisel gelirini artırarak çiftçilerin adil bir yaşam standardına kavuşmasını sağlamak,
- Piyasalara istikrar kazandırmak,
- Ürün arzını güvence altına almak ve ürünlerin tüketiciye makul fiyatlarla ulaşmasını sağlamak; olarak belirlenmiştir. (Kondur & Köse, 2013, s. 1)

3.2.3 Ortak Tarım Politikasının İlkeleri

Ortak Tarım Politikasının üç ilkesi bulunmaktadır:

- **Tek Pazar İlkesi:**

Üye devletlerin kendileri arasında malların serbest bir şekilde dolaşımının sağlanmasıdır. Bunun için, ortak rekabet kurallarını, istikrarlı döviz kurlarını, ortak fiyatları, idari alanda, insan ve hayvan sağlığı konularında ilgili kural ve mevzuatın uygulanmasını gerektirmektedir. (Kondur & Köse, 2013, s. 2)

- **Topluluk Tercih İlkesi:**

Topluluğa üye ülkelerin mümkün oldukça üretimlerini kendi üyeleri arasında ihtiyaçlarını karşılamasını, ancak üretimin yetersiz olduğu hallerde ithalata başvurulmasını, düşük fiyatlı ithalata başvurma ve dünya pazarlarında oluşabilecek aşırı fiyat dalgalanmalarından korunmayı amaçlar. (Kondur & Köse, 2013, s. 2)

- **Mali Dayanışma İlkesi:**

Ortak tarım politikasının uygulanabilmesi için gerekli parasal harcamalar üye ülkelerin ortak olarak Nisan 1962 tarihinde kurdukları bir fondan karşılanmaktadır. Bu fonu üye ülkeler Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu'nu (FEOGA) olarak adlandırmışlardır. Ortak Tarım Politikasının mali aracı olan FEOGA, aslında bağımsız bir Fon ise de; Topluluk bütçesinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bütçe harcamalarının ortalama üçte ikisini kapsamaktadır. (Karlık, 1995, s. 121) Tarım Fonu FEOGA, 1964 yılında ikiye bölünmüş ve yönlendirme ve garanti bölümleri ortaya çıkmıştır. Mali dayanışma ilkesi ortak olarak belirlenip, ortak olarak uygulanan tarım politikası önlemlerinin finansmanının da ortak olarak yürütülmesi olarak açıklanabilir.

3.3 AB Ülkelerinde Uygulanan Tarım Politikaları

Avrupa'nın yeniden güçlenmesi ve istikrarın sağlanması için ortak çaba ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ve topluluk içerisinde de Ortak Tarım Politikası oluşturulmuştur. Kurulduğu günden bu yana Topluluk veya Birliğin vazgeçilmez ve hatta öne çıkan yapı taşı Ortak Tarım Politikasıdır. İlk genişleme sırasında en sıkı pazarlıklar tarım sektöründe yoğunlaşmıştır. Günümüzde süregelen ikinci genişleme sürecinde, gene tarım sektörü pazarlıkları önemini korumaktadır. (Yeni & Dölekoğlu, 2003, s. 46)

Tarım hukukunun, tarım arazisini esas alan klâsik anlayışı yerine, tarımsal işletmeyi esas alan modern anlayışı, ulusal tarım politikalarının gerçekleştirilmesinde en önemli araç görevini üstlenmesine yol açmıştır. (USHER, 2001, s. 2)

AB ülkelerinde uygulanan tarım politikaları ile üreticilere destekleme yapılmaktadır. Bunlar aşağıdaki başlıklar halinde incelenmiştir.

3.3.1 Pazar ve Fiyat Politikası

Pazar ve Fiyat politikaları çerçevesinde, ortak piyasa düzenleri kapsamında yer alan tarım ürünleri, fiyat ve pazar garantisine sahiptir. Bu politikaların ana hedefleri, çiftçi gelirlerinin yükseltilmesi, piyasada denge sağlanması, üretimin iç ve dış talebe göre ayarlanması ve tüketicinin korunması şeklindedir. Ortak Tarım Politikasına uyumun sağlanması için, tarım sektörünün belkemiği niteliğinde olan pazar ve fiyat düzenlemelerine ağırlık verilmelidir. (Karabaglı, 1996, s. 85)

Tarım ürünleri piyasalarına yapılan müdahaleler fiyat politikası ve mali politika çerçevesinde yürütülmektedir.

Tarım Reformlarından önce üç türlü müdahale uygulanmıştır:

- **Fiyat desteği ve dışa karşı koruma uygulaması:**

Burada belirlenen çeşitli fiyatlar üzerinden Topluluk zorunlu veya ihtiyari alımlar yapmakta ve içeride yüksek fiyatlarla koruduğu ürünleri üçüncü ülkeler çıkışlı

ithalatın getireceği rekabete karşı da koruyabilmek için sınırlarda yüksek gümrük engelleri getirmekte ve yüksek fiyatları bulunan tarım ürünlerinin ihracatını sağlamak için ihracatta ödemelere gitmektedir.

- **Dış pazarlardan gelecek rekabete karşı sınır korumaları ve ihracat sübvansiyonları:**

Burada da bazı ürünlerin iç piyasada fiyatlar yoluyla korunmaksızın sadece dış ülkeler ürünlerine karşı rekabet edebilmesi esas alınmaktadır.

- **Fiyat saptamaları ve dışa karşı koruma olmaksızın Pazar düzenlemeleri:**

Burada yalnız yardım mekanizmalarından yararlanılmaktadır. Bu çerçevede Pazar politikası araçları fiyatlar, yardımlar ve çeşitli şekillerde yürütülen sınırlama, kısıtlama ve yasaklamalar olarak sınıflandırılabilir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 65)

3.3.2 Yardımlar

AB'de üretim açığı olan ürünlerin miktar ve kalitelerinin yükseltilmesi amacıyla desteklenmesi uygulaması 1992/1993 pazarlama yılından itibaren önemli ölçüde azaltılmış da olsa devam etmektedir. Bu yardımlar konularına göre aşağıdadır.

3.3.2.1. Üretim Yardımları

Bir fiyat belirleme yöntemi olmayıp, ürün miktarına ve ekim alanına bağlı olarak hesaplanan ve üreticilere doğrudan yapılan ödemelerdir. Üretimi artırılmak istenen ürünün üreticilerine genellikle hektar başına yapılan ödemeleri şeklinde olmuştur. Makarnalık buğday, zeytinyağı, keten, kenevir, çığit, tohumluklar, ipekböceği ve şerbetçiotu üretiminde ödenmişlerdir.

3.3.2.2. Değişen Yardımlar

Üreticinin piyasadaki fiyat dalgalanmalarından olumsuz yönde etkilenmemesi için verilen yardımlardır. Piyasa fiyatlarına bir müdahalede bulunulmamakta, çiftçi arz talep dengeleri içinde oluşan piyasa fiyatı üzerinden ürününü satmaktadır. Üretim

devam edebilmesi için, uygun bir fiyat ile piyasa satış fiyatı arasındaki fark kadar bir para miktarının devlet tarafından kendisine ödenmesi şeklinde gerçekleşir. Böylece üreticilerin karşılaştıkları düşük fiyat karşısında piyasadan çekilmesinin önüne geçilmiş olunur. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 54)

3.3.2.3.İmalatçı Yardımları

Ürünlerin yurt içi fiyatlarının dünya fiyatlarının üstünde olması halinde başvurulacak bir yoldur. Üretici gelirini korumak için yüksek tutulmasının sürdürülmesi, buna karşılık bu ürünleri hammadde olarak kullanan imalatçıların hammaddelerini dünya fiyatlarından sağlayan diğer ülke imalatçılarına göre dezavantajlı duruma düşmelerini engellemek amacıyla verilirler.

Topluluk tarım ürünleri fiyatları dünya fiyatlarından yüksek olduğundan ve tahıl ve şeker gibi bazı ürünlerdeki desteklemeden dolayı, imalatçıların hammadde maliyetleri yüksektir. Bu durumu ortadan kaldırmak için belirli ürünlerde, imalatçıların hammaddeleri dünya fiyatları düzeyinde temin etmelerini sağlayacak şekilde sübvansiyon verilmektedir.

3.3.2.4.Tüketici Yardımları

Belirli ürünlerin tüketimini artırmak veya tarım ürünlerinin yüksek fiyatlarının düşük gelirli kesim üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla tüketicilere yardımda bulunulmasıdır.

Yardımların amacı tüketiciyi korumaktır. Bunun için ürün piyasada oluşan fiyatın altında bir fiyattan tüketiciye ulaştırılır. İki fiyat arasındaki fark devlet tarafından ya doğrudan tüketiciye ya da ürünü tüketiciye daha düşük fiyattan satacak olan üreticiye verilir.

3.3.2.5.Ekim Yaptırmama Yardımı

Üretim döneminden önce üretimi azaltıcı yöntemlerden birisidir. Üretim fazlası verilen ürünlerin ekim alanı kısıtlamaları üretimi azaltmada doğrudan etkilidir. Üretim fazlası verilen ürünlerin yerine başka ürünlerin ekilmesi, arazinin boş veya nadasa bırakılması veya gerekli izinler alınarak arazinin tamamen tarım dışı amaçlar için kullanıma ayrılması halinde üreticiye bir tür tazminat ödenmektedir.

Üretim gerçekleştikten sonra ürün fazlalarının satın alınması ve stokların eritilmesi için yapılacak harcamalar yerine ekim alanlarının azaltılması soruna daha köklü bir çözüm getirmektedir. Ekim alanlarını boş bırakma isteğe bağlı olmaktadır. Bununla beraber üretici yardımlarının ödenmesi de üreticinin arazisinin bir kısmını boş bırakması koşuluna bağlandığında, üretim fazlalarına engel olma yolunda daha büyük bir başarı elde edilebilmektedir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 55)

3.4 Kırsal Kalkınma Politikaları

Pazar politikalarının zaman içinde önemini kaybetmesi, genişleme sürecinin getirdiği pazar politikalarında değişikliğe gitme yönünde eğilim ve tarımsal üretim hacmi konusundaki beklentilerin karşılanmış olması tarım politikalarının ağırlığının kırsal kalkınma yönüne kaymasına neden olmuştur.

Kırsal kalkınma; Ortak Tarım Politikasının pazar politikalarından sonraki hedefini oluşturmaktadır. Kırsal alanda yeni iş olanakları ve yeni gelir kaynakları yaratarak kırsal nüfusun ekonomik gücünü artırmak hedeflenmektedir.

Kırsal alanlar ekonomik kalkınma ve tarım pazarlarında önemli bir çevre işlevini yerine getirmektedir. Tarımsal çevre araçlarına sürdürülebilir kırsal kalkınmayı destekleme ve toplumun çevre hizmetlerine karşı artan talebini karşılamada önemli bir rol biçilmektedir.

2006 yılında yapılan bir araştırmada kırsal kesim kadınlarıyla ilgili 15-24 yaş grupları arasındaki verilerine göre kayıtlı çalışan kadınlar % 23, kayıt dışı çalışan kadınlar ise % 39 paya sahiptir (Sayın, 2009, s. 454). Tarıma daylı Türkiye kırsal kesim toplumunda yaşam biçimlerini iyi anlayabilmek için yaşam koşullarını göz önünde bulundurmak gerekir. Ağırlıklı olarak ticaret ve sanayi toplumunu oluşturan kentsel yaşam kırsal yaşamdan ayrı değerlendirilmelidir.

Türkiye tarım alanında çalışan kadın nüfusunun fazlalığı, ülkemiz için bir avantajdır. Çünkü bu nüfusun çok büyük bir çoğunluğu sosyal güvenlikten yoksun ve kayıt dışı çalışan nüfus olup, kırsal alanda da en zor koşullarda çalışmaktadırlar. Tarım

alanında her geçen yıl köyden kente yapılan göç nedeniyle kırsal kesimdeki istihdam oranı azalmaktadır.

Tarımsal sektörde modern makineleşmenin yaygınlaşması ile birlikte tahıl ürünlerinin ekim ve hasadında kadın işçilerinin çalıştırılması en az orana düşmüştür. Bunun yanı sıra seracılık ve çiçekçilik alanında kadın çalışan oranı erkelere oranla fazladır.

3.4.1 Kırsal Kalkınma Politikasının Hedefleri

Kırsal kalkınmanın üç hedefi bulunmaktadır.

- Kırsal alanda yaşayabilir, sürdürülebilir tarımın desteklenmesi,
- Arazi kullanımı, ekonomik ve sosyal koşulları geliştirerek sürdürülebilirlik ekseninde kırsal nüfusun varlığını korumak,
- Çevre, kırsal alan ve doğal mirasın devamı ve iyileştirilmesi.

Hedeflenen tarımsal çevre önlemleri bütçe fonları artırılarak ve gerektiğinden daha yüksek oranlarda finansmana katkı yoluyla harekete geçirilmekte ve teşvik edilmektedir. Ayrıca, organik çiftçilik, yarı doğal yaşam ortamının devamının sağlanması gibi çiftçilik faaliyetleri özel önem verilen konular olabilmektedir. Destekleme programları az girdi kullanan tarım sistemlerine yöneltilmektedir. Çevrenin pazar organizasyonlarına katılabilmesi açısından doğrudan ödemelerin yapılmasında çevre ile ilişkili koşulların yerine getirilmesi istenmektedir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 121)

3.4.2 Kırsal Kalkınma Politikasının Amaçları

Toplulukta gerek coğrafi koşulların zorluğu gerekse sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı gelir düzeyi olarak düşük bölgelerde uygulanan kırsal kalkınma politikasının amaçları şunlardır.

- Tarımsal işletme yapısının tarım ürünlerinin işleme ve pazarlaması açısından geliştirmek,

- Tarımsal üretim potansiyelinin dönüşümü ve yönlendirilmesi, yeni teknolojilerin getirilmesi, ürün kalitesinin artırılması,
- Gıda dışı tarım ürünlerinin teşviki,
- Ek veya alternatif iş olanaklarının yaratılması,
- Çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi,
- Yaşanabilir bir sosyal ortam yaratmak,
- İstihdam olanaklarının korunması ve iyileştirilmesi,
- Az girdi kullanımı ile üretimin devamının özendirilmesi,
- Çevre gereğini gözeterek sürdürülebilir tarım,
- Erkek- kadın eşitsizliğini kaldırıp iki cinse eşit şans tanımak, ama bu arada kadına dayalı projelere destek vererek, bunu sağlayıcı ortamın oluşmasına katkıda bulunmak. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 122)

3.4.3 Kırsal Kalkınma Politikasının Unsurları

Kırsal Kalkınma Politikasının bir unsuru olan LEADER yaklaşımı kapsamında yerel aktörlerin katılımı ile o yöreye ait sorunların belirlenmesi ve sorunların çözümlerine yönelik bireysel projelerin oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede AB 2007-2013 kırsal kalkınma politikası kapsamında yer alan eksenler ve tedbirler aşağıdaki şekilde gösterilmektedir. (Yürükçü & Perkin, 2013, s. 2)

AB'nin Kırsal Kalkınma Tüzüğü (1698/2005 EC) kapsamında yer alan tedbirler aşağıda gösterilmektedir:

- Tarımsal İşletmelere yönelik yatırım yardımları
- Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik yatırım yardımları
- Geleneksel peyzajın ve yapıların korunması
- Kamu yararına çiftlik binalarının yerinin değiştirilmesi
- Sektöre genç çiftçilerin girişinin sağlanması
- Tarımsal faaliyetlerin sonlandırılması veya erken emeklilik için yardım
- Çevresel ve hayvan refahı yardımları

- Tarım-çevre ve hayvan refahı taahhütlerine yardım
- Natura 2000 ödemeleri ve 2000/60/EC Direktifine bağlı ödemeler
- Belirli alanlardaki handikapların tazminine yönelik yardımlar
- Standartların karşılanmasına yönelik yardımlar
- Üretici gruplarına yönelik yardımlar
- Arazileri yeniden parselleme yardımı
- Kaliteli ürün üretimi ve pazarlanmasına yönelik yardımlar
- Tarım sektörüne teknik destek sağlanması
- Hayvancılık sektörüne yönelik yardımlar

AB ülkelerinde kırsal bölgelerin kalkındırılmasına yönelik tarım politikası araçları aşağıdaki uygulamaları içermektedir.

- **Tarım işletmelerinde modernleşme, canlanma, gelir artışı, yaşam, çalışma ve üretim koşullarının iyileştirilmesi konularında bilgi ve katkı verilmesi**

Bu konulardaki projelere AB yardımı proje maliyetinin % 40'ı oranındadır. Kalkınmada öncelik taşıyan bölgelerde bu oran % 50'ye çıkar. Eğer bu amaç gençlerin tarıma kazandırılması amacı ile birleşirse, maliyetin % 45'ini, bu proje az gelişmiş bölgeler için oluşturulmuşsa, % 55'ini topluluk karşılar. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 121)

- **Genç çiftçilerin tarımsal faaliyete alınmaları**

40 yaşın altında ilk defa tarımsal faaliyete başlayanlara ya 25000 kadar tek bir prim veya bu prim miktarını geçmemek kaydıyla çiftlik kurma maliyetini düşürme amacıyla faiz sübvansiyonu verilir.

- **Eğitim**

Kalite artışı, çevre, mesleki beceri, uzmanlık, hijyen, konularında bilgi aktarımı. Mesleki eğitimin amacı üreticilerin çiftliklerini daha iyi idare etmeleri, yeni ürün geliştirmeleri ve marka yaratmaları gibi konularda mesleki eğitim almalarını teşvik etmektir.

- **Erken Emeklilik**

İşletmesini 55 yaş ve üstünde devredene en çok 15 yıl ve yılda 15000'e kadar (toplam 150000'i geçmemek kaydıyla) 75 yaşına kadar para ödenir. Tarım işçileri için bu süre ulusal mevzuata göre normal emeklilik yaşına kadar olup en çok 10 yıldır. Devlet emekli maaşı veriyorsa ona belli bir oranda katkı da yapılabilir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 121)

- **Tarımsal Çevre Önlemleri**

İyi çiftçilik yapmak, doğal kaynakları, toprağı, genetik çeşitliliğı, doğal kültür ve peyzajı korumak bu arada sayılabilir. Programa katılmayla ortaya çıkan masraf ve gelir kaybını karşılamak, bu tür yaklaşımları teşvik etmek için yıllık ürünler 600 hektar, çok yıllıklar 900 hektar, diğer şekillerde toprak kullanımı için 450 hektar ödeme yapılır.

- **Uyum ve Kalkınma Önlemleri**

- Arazi iyileştirmesi,
- Yeniden parselleme,
- Çiftlik yönetim hizmetlerinin kurulması,
- Kaliteli ürünlerin pazarlanması,
- Temel hizmetler,
- Köy geliştirme, kırsal mirasın korunması,
- Faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, alternatif gelir kaynakları,
- Su kaynaklarının yönetimi,
- Tarımsal kalkınma ile ilgili altyapı,
- Turistik faaliyetler, Çevre, hayvan refahı, tarım ilişkilerinin kurulması,
- Üretim potansiyeli çeşitli nedenlerle zarar gördüğünde düzetme ve koruma,
- Mali yönetim konularında yardımlar yapılmaktadır.

3.5 Tarımsal Kalkınma Modelleri

Tarımsal kalkınma modellerini Klasik Modeller ve Neo Klasik Modeller olmak üzere başlıca iki kategori altında incelemek mümkündür.

3.5.1 Klasik Modeller

3.5.1.1 Lewis Modeli

Az gelişmiş ülkelerde, işgücü sunumunun sınırsız, tarım geçimlik ve sanayi modern-kapitalist kesimi olmak üzere ikili bir iktisadi yapının olduğu varsayımları altında; tarım kesimindeki sınırsız işgücü sunumunun emeğin marjinal verimliliğini sıfıra kadar düşüreceğinden, tarımsal üretimde herhangi bir azalma olmaksızın sanayi kesiminin tarımdaki fazla işgücünü kendine çekebileceğini ortaya koyarak, gelir bölüşümü, sermaye birikimi ve iktisadi kalkınma arasındaki ilişkileri çözümleyen ve Arthur Lewis tarafından geliştirilen kalkınma modeli.

Arthur Lewis, 1954 yılında “Sınırsız İş gücü Arzıyla İktisadi Kalkınma (Economic Development with Unlimited Supplies of Labor)” yayımladığı eseri ile tarım sektörü ile diğer sektörler arasındaki ilişkileri açıklayan temel modellerden birini iktisat bilimine kazandırmıştır. Lewis’in teorisinin temelinde, işgücünün, marjinal verimliliğinin düşük olduğu tarım sektöründen, verimliliğinin göreceli olarak daha yüksek olduğu endüstri sektörüne kayması ile millî gelirin artırılacağı düşüncesi yatmaktadır. (Ertekin & Doğan, 2012, s. 36)

Arthur Lewis’in ekonomik kalkınma konusuna olan ilgisi, büyük ölçüde yoksul üçüncü dünya ülkelerindeki yaşam koşullarının nasıl iyileştirilebileceği sorusuna cevap arayışından doğmuştur. (Becker & Craigie, 2007, s. 201)

Lewis modelinin temel varsayımları;

- **Dual (İkili) Ekonomik Yapı:**

Ülke ekonomisi sanayi ve tarım olmak üzere iki temel sektörden oluşmaktadır. Sanayi sektörü modern teknolojileri kullanmaktadır. Tarım sektörü ise sanayi sektörüne kıyasla oldukça geri düzeydedir.

Ekonomik kalkınma ile ilgili birinci modeli, gelişmekte olan ülkelerdeki ekonominin dual (ikili) yapısıyla ilgilidir.

Gelişmesi büyük ölçüde kırsal alandaki kaynaklara bağlıdır ve modern teknolojiler henüz tam anlamıyla kullanılmamaktadır.

Yüksek gizli işsizliğin ve düşük ücretlerin söz konusu olduğu tarım sektöründen modern sanayi sektörüne doğru gerçekleşen işgücü transferi dolayısıyla ortaya çıkacak ekonomik bir büyümeye işaret etmektedir. (Levitt, 2008, s. 45)

○ **Tarımsal Üretimin Kısırlığı:**

Sanayi sektörünün kullandığı sermaye yeniden üretilebilir niteliktedir. Ayrıca sermayenin devir hızı da yüksektir. Dolayısıyla sermaye sahiplerinin belirli dönemde elde edecekleri kazanç da görece yüksektir. Toprak ise sabittir ve sürekli arttırılamamaktadır. Bu nedenle de tarımsal üretimin sınai üretimdeki gibi sürekli artırılması imkânı bulunmamaktadır.

○ **Marjinal Verimi Sıfır, Sonsuz Esnek Tarımsal İş Gücü Arzı:**

Kırsal alanda yaşayan nüfus fazladır. Bu nedenle de emek arzı sonsuz esnektir. Tarım sektöründe reel ücretler sabittir ve işgücünün marjinal verimliliği sıfıra yakındır. Dolayısıyla da belirli miktardaki işgücünün tarım sektöründen sanayi sektörüne kaydırılması toplam üretimi azaltmamaktadır.

○ **Sanayide Verimin Yüksekliği:**

Sanayi sektöründe istihdam edilenlerin gerçekleştirdiği kişi başına üretim, tarım sektörü çalışanlarına kıyasla görece yüksektir.

○ **Ücret Yapısının Farklılığı:**

Sanayi sektöründe ücretler, marjinal verimlilikle doğru orantılıdır. Yani marjinal verimlilik ne kadar yüksekse alınan ücret de o kadar fazladır. Tarım sektöründe ise böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü tarımda işgücünün marjinal verimi sıfır veya sıfıra yakındır. (Ertekin & Doğan, 2012, s. 36)

3.5.1.2 Kuznets Modeli

Rus asıllı iktisatçı Simon Kuznets tarafından 1955 yılında geliştirilen hipoteze göre gelir düzeyi arttıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik önce artmakta daha sonra ise azalmaktadır. Kuznets bu ilişkiyi tarımdan tarım dışı sektörlerle olan istihdam akışıyla izah etmiştir. Tarım dışı sektörlerdeki verimliliğin tarım sektörüne kıyasla daha yüksek olduğuna dikkat çeken Kuznets, oluşacak bir göç dalgasıyla üretimin önce artacağına ve gelir dağılımının bozulacağına daha sonra ise elde edilen üretim artışının gelir dağılımının düzelmesini ve iyileşmesini beraberinde getireceğine işaret etmiştir.

Kuznets, tarımın ekonomik kalkınmaya katkısını iki başlık altında ele almaktadır: Faktör ve Piyasa Katkısı. Faktör katkısı, bir sektörden diğerine herhangi bir kaynak transferinin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkar. Dolayısıyla tarım sektörünün büyümesi, tarımdaki iktisadi artığı büyütürken öncelikle bir ürün katkısı oluşturur, tarım sektörünün bu artık vasıtasıyla diğer sektörlerle ticaret ilişkisine girmesi de piyasa katkısı demektir. Bu arada tarım sektörünün Gayrisafi Millî Hâsıla (GSMH) içindeki payı ne kadar büyükse ve nispi gelişme hızı ne kadar yüksekse ekonomik kalkınmaya ürün katkısı da o kadar yüksek olur. (Ertekin & Doğan, 2012, s. 37)

3.5.2 Neo Klasik Modeller

Neo Klasik iktisat veri kaynaklarının optimum dağılım koşullarını araştırma ve bireylerin iktisadi davranışlarından hareket eder. Bu teori piyasa ekonomisinin, her zaman etkin kaynak dağılımını sağlayacağını göstermeye çalışmaktadır. Roy Harrod, 20. yüzyılın ortalarında uzun dönem büyüme içerisinde kapitalizmin tam istihdam dengesini sağlayabilecek mekanizmalardan yoksun olduğunu gösteren bir model ortaya atılınca neo klasik iktisatçılar büyüme sorunları ile ilgilenmek ve büyüme sürecinde sistemin tam istihdamı sürdürecektir intibak mekanizmalarına sahip olduğunu göstermeye çalışmışlardır.

Büyüme iktisadında temel sorun artan işgücü ve sermaye miktarının ve değişen teknolojinin ekonomiye etkilerini ortaya koymaktır. Neo Klasik iktisatçılar tam istihdam dengesindeki bir ekonomide işgücü ve sermaye miktarının artmasının tam istihdam dengesini bozmayacağını, bunu sağlayacak mekanizmalara sistemin sahip

olduğunu öne sürdüler. Sözünü ettikleri mekanizma, bütün tahlillerinde kullandıkları arz ve talep mekanizmasıdır.

Ekonomide tam istihdamın uzun dönemde korunabilmesi için işgücü, sermaye ve üretim artış organlarının aynı olması gerekir. Fiyat mekanizması bunu sağlar. Şayet sermaye miktarı işgücü miktarından daha hızlı artarsa, bu adam başına sermaye miktarının çoğalması demektir. O zaman sermayenin getirisi, yani karlılığı düşer. Bu daha çok emek kullanan tekniklere dönülmesine yol açar. Böylece iki faktörün büyüme hızı tekrar eşitlenir. Görüldüğü gibi burada faktörler arası sınırsız ikame (sınırsız teknolojik olanaklar), azalan getiri gibi tipik neo klasik varsayımların kullanılmasına devam edilmektedir. Öte yandan eğer işgücü miktarı sermaye miktarından hızlı artarsa bu kez adam başına sermaye azalır. Bu sermayenin getirisinin yükselmesi demektir. Dolayısıyla sermaye yoğun tekniklere dönülür ve eşitlik yine sağlanır. Bu yapıda bütün işletmeler en son teknolojiyi kullanmaktadırlar. Bunu sağlayan sermayenin yoğunlaşabildiği varsayımdır. Yani teknolojik gelişme oldukça sermaye stokları yeni teknolojiye uygun hale getirilebilmekte, yani üretim fonksiyonu sürekli kaymaktadır.

3.5.2.1 Jorgenson Modeli

Harvard Üniversitesi'nden Dale W. Jorgenson, 1960-1967 yılları arasında yaptığı bir dizi çalışmada, ikili ekonomik yapı, çok sektörlü dinamik modelleri ile tarımsal işgücü fazlasının ikili bir ekonomik yapı geliştirilmesindeki rollerini ele almıştır.

Jorgenson tarafından geliştirilen modelde de ülke ekonomisi, önceki modellemelere paralel olarak gelişmiş ve modern bir sanayi sektörü ile görece az gelişmiş geleneksel tarım sektörü olmak üzere iki sektör dâhilinde ele alınmış ve tarım sektöründe işgücü fazlası olduğu varsayılmıştır. Ancak bu modelde Lewis ve Fei-Ranis modellerinden farklı olarak işgücünün marjinal veriminin sıfır olduğu yönünde bir varsayım kabul edilmemiştir.

Jorgenson modelinde ise;

- Sanayi sektöründe üretim miktarının işgücü ile sermaye miktarının fonksiyonu olduğu ve üretimde ölçeğe göre sabit getiri bulunduğu, yani

girdilerin eşit oranda artırılması durumunda çıktılar da aynı oranda artacağı,

- Tarım sektöründe üretim miktarının arazi ile işgücünün fonksiyonu olduğu ve üretimde azalan verimler kanununun geçerli bulunduğu, yani kısa dönemde diğer tüm girdiler sabit iken girdilerden birinin miktarının artırılmasının toplam çıktıya katkısının nispi olarak azalacağı,
- Tarımdaki teknolojik gelişmenin daha çok sermaye veya daha fazla işgücü kullanımına yol açmayan nötr veya tarafsız bir eğilim sergilediği,
- Sanayi sektöründe belirli miktarda bir sermaye stokunun mevcut olduğu kabul edilmektedir.

Bu varsayımlardan hareketle Jorgenson modeli, ücret düzeyinin görece yüksek olması nedeniyle tarım sektöründeki işgücü fazlasının sanayi sektörüne kayacağını ve bu transferin de sanayi sektörünün üretimini arttıracaklarını ileri sürmektedir.

Jorgenson modelinde tarım sektöründe istihdam edilen işgücünün veriminin son derece düşük olması nedeniyle tarımsal nüfusun artış oranı ile teknolojik ilerlemelerin tarım sektörüne adaptasyon hızı, iktisadi kalkınmanın sağlanması bakımından belirleyici değişkenler konumuna yükselmektedir. Bu açıdan, üç farklı durum ortaya çıkabilmektedir:

- Teknolojik ilerlemelerin tarım sektörüne adaptasyon hızı nüfus artış hızından yüksekse kişi başına tarımsal üretim artacak ve ekonomik büyümeye katkı sağlanacaktır.
- Teknolojik ilerlemelerin tarım sektörüne adaptasyon hızı nüfus artış hızından düşükse kişi başına tarımsal üretim azalacak ve ekonominin depresyona girmesi yönünde etki yapacaktır.
- Teknolojik ilerlemelerin tarım sektörüne adaptasyon hızı nüfus artış hızına eşitse kişi başına tarımsal üretim aynı kalacak ve ekonomik durgunluk yaşanacaktır.

Modelin iktisat bilimine en önemli katkısı, teknolojinin tarım sektörüne başarılı bir şekilde uyarlanması hâlinde, işgücü transferine rağmen tarımsal üretim azalışlarının önüne geçilebileceğidir. Diğer taraftan Jorgenson modelinden yapılabilecek önemli

bir çıkarsama da özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarımda kullanılan teknolojilerin geliştirilmesinin yanı sıra kırsal alanlarda nüfus artışının kontrol altına alınması gerektiğidir. (Acar, 2008, s. 174)

3.5.2.2 Kelley, Williamson ve Cheethaw (KWC) Modeli

Allen J. Kelley, Jeffrey G. Williamson ve Russell J. Cheetham tarafından 1972 yılında yayımlanan “Dualistic Economic Development: Theory and History” isimli eserde ortaya konulan ve Japonya’nın 1880’lerin ortalarından Birinci Dünya Savaşı’na kadar olan dönemdeki veriler temelinde geliştirilen KWC modeli, en iyi ikinci nesil ekonomik-demografik simülasyon modeli olarak nitelendirilmiştir.

KWC modeli ayrıca o dönemin şartlarında gelişmekte olan ülkelere kalkınma politikalarının analizi için etkili bir kavramsal altyapı çerçevesi sunmuştur.

KWC modelinin temel varsayımları aşağıda özetlenmiştir.

- Ekonomi başlangıçta dış âleme kapalıdır.
- Ekonomide tarım ve sanayi olmak üzere iki sektör bulunmaktadır.
- Hem tarım hem de sanayi sektöründe tek bir homojen mal üretilmektedir.
- Her iki sektörde de ölçeğe göre sabit getiri geçerlidir ve maliyet minimizasyonu ile kâr maksimizasyonu nihai hedeftir.
- Tarım emek yoğun, sanayi ise sermaye yoğun sektörlerdir.
- Sanayi sektöründe üretilen ürünlerden hem tüketim hem de yatırım için istifade edilirken, tarım sektöründe üretilen ürünlerden yalnızca tüketimde yararlanılır ve sanayi sektörü girdisi olarak kullanılmaz.

Bir anlamda Jorgenson modelinin uzantısı olarak da değerlendirilmesi mümkün olan KWC modelinin en önemli artısı, sermayenin tarımsal üretim fonksiyonuna dâhil edilmesidir. KWC modelinin Jorgenson modelinden en önemli farkı ise bu modelde sermayenin de tarımsal üretim fonksiyonunun kapsamına alınmasıdır.

Modelde teknolojik gelişme dışsal bir değişken durumundadır. Her bir sektördeki teknolojik ilerleme oranı, faktörler arası ikame oranının ağırlıklı ortalamasına, bu ortalamalar da sermaye ve işgücünün çıktı esnekliklerine eşittir. Faktör talebi, işgücü ücretleri, sermaye kiralama bedeli ve bu faktörlerin marjinal verimlilikleri dikkate

alınarak hesaplanmakta sanayi sektöründe işgücü arzı artış oranının tarım sektörüne kıyasla daha yüksek olacağı varsayılmaktadır.

Jorgenson modeli ile KWC modeli arasındaki temel farklar şunlardır:

- Jorgenson modelinde sanayi sektöründe üretim miktarı, işgücü ve sermayeye göre; tarım sektöründe ise, arazi ve işgücü miktarına göre belirlenir. KWC modeline göre ise her iki sektör de sermaye ve işgücü kaynaklarının ikisini de istihdam etmektedir.
- Jorgenson modelinde işgücü arzı dışsal olarak verilmektedir. KWC modelinde ise işgücü arz fonksiyonu kırsal ve kentsel alanlarda nüfus artış oranını içsel olarak belirlemektedir.
- Jorgenson modelinde tarım ve sanayide Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu esas alınmaktadır. KWC modelinde tarım ve sanayi sektörlerinde sermaye ve işgücü arasındaki ikame esnekliğinin tarım sektöründe 1'den büyük, sanayi sektöründe ise 1'den küçük olduğu kabul edilir.
- Jorgenson modelinde tarım ve sanayi sektöründe talep parametrelerinin aynı olduğu varsayılırken KWC modelinde her iki sektörde farklı talep parametreleri esas alınmaktadır.
- Jorgenson modelinde ücret hadleri, sanayi ve tarım sektöründe aynı olmayabilir.

Tarım sektöründe çiftçinin bir işletmeci olarak elde ettiği gelir, arazi ve işgücünün bir getirisi olarak kişi başına üretilen ürünü de kapsar. Böyle bir gelir, sanayi sektöründeki gelirlerle aynı olmayabilir; zira sanayi sektöründe gelir, sermaye ve işgücünden elde edilmektedir. Jorgenson modelinde kentsel alandaki ücret ile tarım kesimindeki fırsat maliyeti eşittir. KWC modelinde ise iki sektör arasında sermaye ve işgücünün getirileri eşitlenmektedir. (Ertekin & Doğan, 2012, s. 41)

3.5.2.3 Harris-Todaro Modeli

John R. Harris ve Michael P. Todaro, 1970 yılında yayınladıkları “Migration, Unemployment and Development” başlıklı makalelerinde kırsal kesimden kentlere göç olgusu ve sonuçları ile ilgili yeni bir model ortaya koymuşlardır. Söz konusu model kırdan kente göç olgusunun klasik modeli olarak nitelendirilebilse de Lewis

modeline yönelik eleştirilerden yola çıkılarak geliştirilmesi nedeniyle neo klasik teoriler kapsamında ele alınmıştır.

Diğer ikili yapıya dayalı modellerde olduğu gibi Harris-Todaro modelinde de iki kesim/ sektör vardır; kırsal kesim/tarımsal sektör ile kentsel kesim/modern sanayi sektörü. Her iki kesimin üretim yapıları azalan marjinal verimliliğe dayanır yani her iki sektörde de daha yüksek ücret, emeğe talebin daha da azalması anlamına gelir. Harris-Todaro modeli Lewis modelinde yer almayan bir unsur ekler; modelde göç etme kararı ücretin yanı sıra işsizlik olasılığına da dayanmaktadır. Kırsal kesimden kente göç ve sorunları üzerine kurulu olan Harris-Todaro modeline göre ekonomide denge, kentsel kesimdeki ücretlerin kırsal kesimdeki emeğin marjinal verimine eşit olduğu noktadadır. Modelin en önemli varsayımları, kırsal kesimde işsizliğin olmaması ve kırsal kesimdeki tarım üretimi ve emek piyasasının tam rekabet koşullarına sahip olmasıdır. Dolayısıyla da kırsal kesimdeki ücret yine kırsal kesimdeki marjinal verimliliğe eşit olur. Dengede, beklenen kırsal kesim ücreti beklenen kentsel gelire eşit olduğunda kırsal kesimden kente göç olmayacaktır.

Bir başka deyişle denge durumunda beklenen kırsal kesim ücreti beklenen kentsel kesim ücretine eşittir. Model;

- Kentsel kesim ücretleri yükseldiğinde ve buna bağlı olarak kentsel kesim beklenen geliri arttığında,
- Kentsel kesim işsizliği azaldığında ve buna bağlı olarak kentsel kesim beklenen geliri arttığında,
- Tarımda verimlilik azalıp tarım kesiminde hem marjinal verimliliğin hem de ücretlerin azalması ve buna bağlı olarak beklenen kırsal kesim geliri azaldığında kırsal kesimden kentlere göç olacağını önerir. (Ertekin & Doğan, 2012, s. 42)

Dünya Ülkelerinin Ekonomik Göstergeleri;

Dış ülkelerin temel ekonomik göstergelerine bakacak olursak; 2012 yılına ait içinde Türkiye'nin de bulunduğu toplam 15 ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hâsılası ve kişi başına düşen gelir miktarları, aşağıdaki Tablo 6-1'de görülmektedir. Tablodan da

görüldüğü üzere Hindistan, Çin, Arjantin gibi ülkelerde kişi başına düşen gelir seviyeleri düşük seyrederken; A.B.D. ve Avrupa Ülkelerinde kişi başına düşen gelir miktarlarının (40.000 \$ ile 50.000\$) arasında değişen yüksek gelir seviyelerine sahip olmaları nedeniyle Türkiye'nin ihracat hamlelerini Avrupa Ülkelerinden yana kullanmaları daha mantıklı olabilir.

Tablo 6- 1 Seçilmiş Ülkelerin Temel Ekonomik Göstergeleri-2012 Yılı

Ülkeler	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (Milyar \$)	Kişi Başına Gelir (Bin \$)
ABD	15.685	49.922
Almanya	3.401	41.513
Fransa	2.609	41.141
İngiltere	2.441	38.589
İtalya	2.014	33.115
İspanya	1.352	29.289
Polonya	488	12.538
Brezilya	2.396	12.079
Arjantin	475	11.576
Çin	8.227	6.076
Hindistan	1.825	1.492
G. Kore	1.156	23.113
Rusya	2.022	14.247
Japonya	5.964	46.736
Türkiye	794	10.609

Kaynak: IMF; İstanbul Ticaret Odası Ekonomik Rapor 2012 Kitabı Yayın no:2013-16; 2012 Yılında Türkiye ve Dünya Ekonomisi Kitabı İstanbul Dr. İlkay Çapraz; s:18

Aşağıda makineleşmenin ilk başladığı yıllardan bugüne karasaban, traktör ve biçerdöverin yıllar itibariyle değişimi aynı zamanda yıl yıl tarım, sanayi ve hizmetler sektöründeki istihdam edilen kişi sayıları görülmektedir.

Tablo 7 - 1 1955-2011 Yılları Arası Türkiye Nüfusu-Buğday Üretimi ve Verim Miktarı-Makineleşme Sayıları

Yıllar	Toplam Nüfus	Kullanılan Arazi Miktarı (Ekilen Alanı) (Bin hektar)	Buğdayın Ekilen Alanı (Bin Hektar)	Buğdayın Üretim Miktarı (Ton)	Buğdayın Verim Miktarı (kg/hektar)	Seçilmiş Tarımsal Alet ve Makine Sayısı			Tarım	Sanayi	Hizmetler
						Karasaban	Traktör	Bıçerdöver			
									İstihdam Edilen Kişi Sayısı		
1955	24.064.763	14.205	7.060	6.900.000	977	2.123.750	40.282	5.618	8.093	785	1.197
1960	27.754.820	15.305	7.700	8.450.000	1.097	1.991.259	42.136	5.554	8.342	938	1.589
1970	35.605.176	15.591	8.600	10.000.000	1.163	1.994.722	105.865	8.568	8.243	1.515	2.613
1980	44.736.957	16.372	9.020	16.500.000	1.829	953.292	436.369	13.667	8.360	2.300	4.143
1990	56.473.035	18.868	9.450	20.000.000	2.116	500.834	692.454	11.741	8.691	2.845	6.112
2000	67.803.927	18.207	9.400	21.000.000	2.234	152.744	941.835	12.578	7.769	3.810	8.637
2010	73.722.988	16.333	8.103	19.674.000	2.428	58.695	1.096.683	13.799	5.683	4.494	7.151
2011	74.724.269	15.692	8.096	21.800.000	2.693	51.889	1.125.001	14.313	6.143	4.704	7.510

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları. www.tuik.gov.tr/VeriBilgi, 02.01.2014

Tablo 7-1’de görüldüğü üzere 1955 yılından 2011 yılına kadar nüfus 3 kat artmış, fakat tarımda makineleşmenin en sık görüldüğü buğday üretimi için kullanılan arazi miktarı ve ekilen alan miktarında çok fazla bir artış görülmemektedir. Buğdayın üretim miktarında haliyle aktif nüfusu beslemek için 2-2,5 kat gibi bir artış gözlemlenmekte, yine aynı şekilde 1955 yıllarından 2011 yıllarına doğru buğdayın hektar alandan alınan verim miktarında yaklaşık 2,5 kat gibi bir artış olduğu görülmektedir. Tarımda mekanizasyonun sağlanması üründen alınan verim miktarını da arttırmaktadır. İlk yıllarda insanların hayvan gücüne bağlı olarak kullanılan karasaban gibi ilkel tarım aletlerini sıklıkla kullandıkları ancak günümüze doğru gidildikçe bu ilkel tarım aletlerinden vazgeçerek daha modern tarım aletlerini traktör ve bıçerdöverin kullanımının arttığı açık olarak gözlenmektedir.

Her ne kadar mekanizasyon tarımda verim artışını sağlaması, zamandan tasarruf ettirmesi vb... tarıma getirdiği faydalar bir yere kadar olsa da makinelerle ürünlerden alınan verim tek başına yeterli gelmemektedir.

Makinelerin sağladığı verimlere ek olarak organik tarımın insan sağlığına, çevre sağlığına ve ülke ekonomisine getireceği ihracat artışları düşünüldüğünde organik tarımın gözden çıkarılmaması, tüketicilerin organik tarım ürünlerini almaya, üreticilerin ve devletin de organik tarımın geliştirilmesi çabasını arttırması çok faydalı olabilir. Tüketiciler fiyat farkı nedeniyle genellikle organik ürünlerden kaçınmaktadır. Fakat insan sağlığı hiçbir zaman tehlikeye atılacak kadar değersiz

değildir. Organik ürünler fiyat olarak daha pahalı oldukları için bu ürünlerin ihracatına yönelik çalışmalar yapılarak Ülke Ekonomisinin daha fazla gelir getirir düzeye çıkarılması sağlanabilir.

3.6 Kırsal Kalkınma Modelleri

1963 yılı sonrasında, Kırsal alandaki gruplarını temel alan Örnekköy yaklaşımı, toplum kalkınması yaklaşımı, köykent yaklaşımı, merkez-köy yaklaşımı ve tarım-kent yaklaşımı adları altında kırsal yerleşimlerine yönelik kırsal kalkınma modelleri geliştirilmiştir. Bunlar;

3.6.1 Örnekköy Yaklaşımı

1963-1965 yıllarında çıkarılan Örnekköy Yaklaşımı, belirli bir özelliği olan köyün, çevresindeki kırsal yerleşmelere örnek olacak nitelikte kalkındırılması olarak tanımlanmaktadır. Amaç köye götürülen hizmetlerden çevre köylerin de yararlanmasını sağlamak ve başka köylere örnek olabilecek gelişme modeli ortaya koymaktır. (Çelik, 2005, s. 65)

3.6.2 Toplum Kalkınması Yaklaşımı

Toplum kalkınması küçük yerel toplulukların, içinde buldukları sosyal, ekonomik ve kültürel koşulları iyileştirmek yönündeki çabalarının, devletin bu yöndeki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun bütünüyle kaynaşması ve ulusal kalkınma çabalarına tam olarak katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir. (Ayhan, 1993, s. 2)

Kırsal alanda yaşayanların örgütlenmesi, idare ile işbirliği kurması, hizmetlere fiziki ve mali gücü ile katılması veya hizmetleri benimsemesi ve koruması esaslarına dayanır. Yönetim yapısında, toplum kalkınması yönteminin başarılı olabilmesi ve yerel halkın katılımının sağlanabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Kırsal kalkınmada halk katılımı az olmuştur, az topraklara sahip çiftçiler, tarım alanındaki yeniliklerden istedikleri biçimde yararlanamamış, bu nedenle köydeki çalışmalara katılmaları sınırlı olmuştur. (Geray, 1989)

3.6.3 Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması Yaklaşımı

Kırsal alanlarda kendine yeterli birimler oluşturmak ve kırsal alanı kentin çekiciliğini azaltacak biçimde içinde rahatça yaşanabilir bir duruma getirmek amacı ile bölgede var olan kaynakların en akılcı bir biçimde işletilmesini sağlamak şeklinde tanımlanmaktadır.

3.6.4 Merkez-Köy Yaklaşımı

Tüm köylere ulaştırılamayan sosyal ve kültürel hizmetlerin düşük maliyetle merkez olarak belirlenen köyde toplanması ve çevre köylere sunulması amacı yatar. Merkez-Köy Yaklaşımında, temel ilke olarak hizmet boyutuna ağırlık verilmiştir. Yaklaşımında köylerin ekonomik olarak da kalkındırılması boyutu eksik kalmıştır. (Keleş, 2002, s. 57)

3.6.5 Köykent Yaklaşımı

Kırsal yerleşim yapısına daha akılcı bir biçim vermek, dağınıklığı toplulaştırmaya dönüştürmek, köye götürülen hizmetlerde etkinlik sağlamak, sanayileşmeyi kırsal alana yaymak, kırsal alanda iş olanakları yaratmak, büyük kentlerde sağlıklı kentleşmenin sakıncalarını gidermek ve tarımsal düzeni değiştirmek köykent yaklaşımının başlıca amaçlarıdır.

Köykentlerin merkez köylerden farkı, projenin, ekonomik amaçların ötesinde bir toplumsal dönüşüm ve kalkınma projesi olmasıdır. Modeli, özgün kılan bir diğer unsur da modelin tabana dayalı olmasıdır. O döneme kadar yukarıdan aşağı olan kalkınma yöntemi, bu sefer tabandan başlayıp yukarıya doğru gelişmiş ve mekânsal planlamayı yaşama geçirmiştir. Köykentlerin üstlendikleri ekonomik, toplumsal, yönetsel ve yerleşme yapısının düzeltilmesi ile ilgili işlevlerin, siyasi istikrarsızlıklar nedeni ile uygulanması mümkün olmamıştır. (Keleş, 2002, s. 58)

3.6.6 Tarım Kentleri Yaklaşımı

Tarım Kentleri, hizmet ve olanak yönünden köylerin birleştirilmesini esas olan bir projedir. Bu yaklaşımında, temel ilke olarak hizmet boyutuna ağırlık verilmiştir.

Haperin, köyden kente göçü önlemeyi ve kırsal yerleşmelerdeki işgücü fazlasını çevredeki tarım dışı alanlarda istihdam etmeyi tasarlamıştır. Tarım Kentleri de, Köy Kentler gibi Agrindus düşüncesinden esinlenilerek ortaya çıkmıştır. (Çelik, 2005, s. 67)

3.7 Türkiye’de Toprak Reformu

Toprak reformu hükümet tarafından başlatılan ya da desteklenen tarımsal alanların mülkiyetinin yeniden dağıtılmasıdır. Çok geniş arazilere sahip olan çok az sayıdaki toprak sahibinden bu toprakların alınıp onları işleyen bireylere ya da bu bireylerin oluşturduğu kolektif oluşumlara verilmesi anlamında kullanılmaktadır. Sömürgeciliğin ve sanayi devriminin ardından dünya üzerinde çeşitli yerlerde toprak reformu yapılmıştır.

3.7.1 Toprak Reformunun Tanımı

Toprak reformunun en öz ve yaygın biçimdeki anlamı, arazinin yeniden dağıtılmasıdır. Yani toprak mülkiyeti biçimini değiştirerek daha ileri üretim ilişkilerine geçilebilmesini sağlamaktır. Aslında bir toprak reformunun özü ve tek başarı ölçütü budur.

Fakat bu kesin ve kısa tanımlamanın doğrudan doğruya mülkiyeti hedef almasını tehlikeli bulanlar toprak reformunun yanında “tarım reformu” görüşünü ortaya atmışlar veya toprak reformunu kendi amaçları yönünden tanımlamışlardır. Böylece aslında farklı siyasi görüşlerini kabul ettirmeye çalıştıkları “geniş” ve “dar” tanımlar ortaya çıkmıştır. (Akalin, 1975, s. 39)

3.7.2 Toprak Reformunun Tarihsel Gelişim Süreci

3.7.2.1 Osmanlı Devri

İslam-Türk devletlerinde ilk toprak reformu 11’nci Yüzyılda büyük Selçukluların veziri Nizamülmülk tarafından yapılmıştır. O zamanda devlet arazisinin (Miri Arazi) idare maksadıyla kurulan dirlik sistemi, Anadolu Selçuklularına, onlardan da Osmanlılara intikal etmiş ve gittikçe geliştirilmiştir.

Osmanlı döneminin sosyal, kültürel ve ekonomik tarihi hakkında bilgi veren Tahrir Defterlerindeki kayıtlar nüfusun %80-90'ının tarımsal faaliyetlerden gelir elde ettiğini göstermektedir. Bu tür istatistiklerin hangi yıllarda tutulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, imparatorluktaki mevcut ve potansiyel vergi nüfusunun belirlenmesi için 14. yüzyılda defter tutulmaya başlandığı ileri sürülmektedir. (Öz, 2000, s. 5)

Osmanlı devletinin kalkınma ve genişleme devirlerinde çok geliştirilmiş olan bu sistem (Has, Zeamet, Tımar) gerileme devirlerinde bozulmuş, kötü kullanmalara uğramış ve nihayet 1839 Tanzimat Fermanı ile kaldırılmış, Miri Arazinin idaresi devlet memurlarına bırakılmıştır.

Osmanlıların dirlik sistemi, Avrupa derebeyliği veya toprak asilliği rejimlerinden çok adil ve olumlu olmakta; Osmanlı Devletinin idaresi altına giren Avrupa ülkelerindeki çiftçiler bu rejimdeki haklardan faydalanarak hürriyetlerine kavuşmuşlardır.

3.7.2.2 Cumhuriyet Devri

Cumhuriyet rejiminin ilan edildiği sıralarda arazi ile ilgili mülkiyet tasarruf ve intikal işlemleri Mecelle ile 1858 tarihli kanun esaslarına dayanırken, 1924 Anayasasına göre 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun Şeri esaslardan Batı ülkeleri hukuk temellerine doğru büyük bir dönüşü gerçekleştirmiştir.

Medeni Kanun, araziye herhangi bir tefrik yapmaksızın mülkiyete konu yapmış, arazi rejimini modern prensiplere bağlamıştır. Bu sırada Medeni Kanunla Borçlar Kanununa aykırı eski kanun hükümleri ile Mecelle kaldırılmıştır.

1923 yılında Atatürk Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatı ile yayınladığı beyannamede aşağıdaki maddelerle tarıma yer verilmiştir (Demirci & Özçelik, Tarım Tarihi, 1990, s. 14)

- Aşar usulünde halkın şikâyetçi olduğu ve mağdur kaldığı hususlar ıslah edilecektir.
- Tütün tarımı ve ticareti, milletin en yüksek faydayı temin edeceği şekilde düzenlenecektir.
- Maliye çiftçilere, sanayicilere, ticaret ile uğraşanlara kolaylıkla borç verebilecek şekilde ıslah edilecektir.

- Ziraat Bankasının sermayesi artırılacak ve çiftçilere daha kolay ve daha fazla yardım edebilmesi sağlanacaktır.
- Ülke çiftçileri ile büyük ölçüde tarım makineleri ithal edilecek ve çiftçilerimizin tarım alet ve makinelerinden kolaylıkla yararlanmaları sağlanacaktır.
- Ormanlarımızdan fenni gelişmeye uygun bir şekilde istifadeyi, hayvanlarımızın ıslahını sayılarını artırıcı tedbirlerin alınmasını düzenleyen esaslar ortaya konacaktır.

3.7.3 Toprak Reformunu Gerektiren Nedenler

Savaş koşulları gereği 1942’de yürürlüğe konan Toprak Mahsulleri vergisini izleyerek ortaya çıkan buğday kıtlığı dolayısıyla dünyanın her yanında buğday yardımı araması, dış yardım isteklerinin ilk basamağını oluşturdu. Baskıların ikinci kaynağı savaş yılları içindeki yeni oluşumların yarattığı kuşkular ve olanaklardı. Kuşkular bir yandan ekonomi politikası uygulamalarının toprak sahipleri (Toprak Mahsulleri Vergisi, Çiftçiyi Topraklandırma kanunu, Köy Enstitüleri) dolayısıyla tüccar sınıfında (Varlık Vergisi artan devletçilik dolayısıyla) yarattığı rejimin (geleceğine ilişkin endişelerden) bir yandan reel fakirleşme olayının savaş boyunca yaşanması ve bunun öncelikle en fakir köylüyü etkilemesinden; bir yandan da siyasal baskıların toplumun geniş kesiminde (siyasal özgürlük ve demokrasi) isteği yaratmasından kaynaklanıyordu. (Kazgan, 2006, s. 80)

Savaş sonrası dönemde toprak mülkiyeti üzerine tartışmalara girildi. Bununla birlikte, dönem süresince toprak mülkiyetine ilişkin yasa tartışmaları giderek etkisini yitirdi; topraksız ve az topraklı köylüye toprak sağlanmasında da önemli bir yol alınmadı. Ancak kredi olanaklarının genişlemesi, traktör sayısının hızla artması karayolu ulaşımının geliştirilmesi ve tarım ürünleri fiyatlarının önceki yıllara göre daha yaygın ve etkin desteklenmesi sonucu, tarımda değişim hızlandı. (Kepenek & Yentürk, 2005, s. 8)

Tarım kesimi, yalnız işlenen toprak alanı ya da traktör sayısının artışı ile değil, ürün dokusu ve üretim tekniğinde görüldüğü gibi niteliksel olarak da köklü bir değişime uğradı. Dönemin başında büyük tartışmalar sonucu çıkarılan (11 Haziran 1945 tarih

4738 sayılı) çiftçiyi topraklandırma yasası, kamu mülkiyetinde olan ancak kullanılmayan, köy ve mahallelerin ortak kullanımında bulunan fakat hükümete göre gereğinden fazla olan, sahibi bilinmeyen topraklarla özel mülkiyette olup da kamulaştırılacak toprakların, topraksız ve az topraklı köylüye dağıtılmasını öngörüyordu. Özel mülkiyette bulunan tarım arazisinin, sulak yerlerde 200 ve kurak yerlerde 500 dekardan fazlası kamulaştırılacaktı. O yıllarda 1 milyon çiftçi ailesinin (topraksız ve az topraklı) olduğu tahmin ediliyordu. Çiftçiyi topraklandırma uygulaması daha çok kamu mülkiyetindeki toprakların dağıtım biçiminde oldu. Gerçekten de, ilgili yasada 1950’li yılların başında yapılan değişikliklerle özel mülkiyette bırakılan en yüksek toprak miktarı genişletiliyordu. Dönem süresince, başta o yıllarda Bulgaristan’dan gelen göçmenler olmak üzere bir kısım topraksız ve az topraklı köylüye toprak dağıtım yapıldı. Toplam 350.000 dolayında aileye yaklaşık 18 milyon dönüm toprak verildi. Yasanın kooperatifleşme, topraksız ve az topraklı köylünün üretimini artırma ve benzeri önermeleri ise büyük ölçüde gerçekleştirilemedi. (Kepenek & Yentürk, 2005, s. 8)

Ülkemizde tarım üretimi nüfustaki artış hızına ayak uyduramamaktadır. Yapılan hesaplara göre nüfusumuz yıllar itibariyle çoğalmakta iken tarım gıda maddeleri üretimi ise bunun altında seyretmektedir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatının (FAO) bu husustaki inceleme sonuçlarında memleketimizde 1954’ten beri yiyecek maddeleri üretiminin nüfus artışından daha az olduğunu göstermektedir. Nüfus ve yiyecek maddeleri üretiminin artışları bugünkü tempo ile devam ettiği takdirde, önümüzdeki yıllarda yiyecek ihtiyacımızda açıklıkla karşılaşılacağı şüphesiz görülmektedir.

Tarımda fert başına düşen gelir ekonominin diğer kesimlerinde fert başına düşen gelirden çok azdır. Aynı zamanda tarım kesimi için de fert başına düşen gelirler büyük farklar göstermektedir. Bunun sebepleri arasında tarım kesimindeki nüfusun fazlalığı ve tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunun dağınık tarlalardan müteşekkil küçük işletmeler halinde olması başta gelmektedir. Tarımda, üretimde fazla artış sağlanamaması ve gelir azlığının başlıca teknik sebebi bitki ve hayvan üretiminde dönüm başına alınan verimin düşüklüğüdür. Bugünkü durumda dönüm ve hayvan başına alınan ürün miktarları da çok azdır. Bu da çiftçilerimizin modern üretim

araçlarına sahip olmamaları, teknik bilgi ve sermayelerinin, devletin araştırma, eğitim ve yayım hizmetleri ile kredi imkânlarının yetersizliği ve gübre, benzeri üretim maddelerinin yeterli miktarda bulunmaması, çiftçilerimiz tarafından geniş ölçüde kullanılmamaları gibi sebeplerden ileri gelmektedir. (Dağdaş, 1972, s. 18)

3.8 Ortak Tarım Politikasının Finansmanı (FEOGA)

OTP'nın finansmanı AB bütçesi içinde yer alan Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) tarafından yürütülmektedir. Böyle bir veya birkaç tarım fonunun kuruluşu Roma Antlaşmasında öngörülmüştür. Tarım politikalarının uyumunu sağlayacak ilk adım olarak tanımlanabilecek olan ve 14 Ocak 1962 tarihinde imzalanan 25/1962 sayılı tüzük ile FEOGA'nın kurulması kararlaştırılmıştır.

05 Şubat 1964'te FEOGA'ya katılma koşulları belirlenmiş, 1 Temmuz 1967 tarihinden itibaren hububat, yumurta ve tavuk eti için ortak piyasa düzenlemeleri oluşturulmuş ve hububatta ortak fiyatların uygulanmasına başlanmıştır. Zaman içinde çeşitli tarım ürünlerinin ortak piyasa düzenlemelerine alınmasına devam edilmiş, 1970'lerde ise tarımsal yapıların düzenlenmesi için FEOGA tarafından desteklenen programların uygulanmasına geçilmiştir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 88)

OTP'nın ana ilkeleri arasında bulunan ortak mali dayanışmanın sağlanması FEOGA'nın işlevleri ile başarılabilir. FEOGA tek başına ayrı bir fon değil, Topluluk bütçesinin bir bölümüdür. FEOGA harcamaları geçmişte bazı yıllarda toplam harcamaların beşte dördüne yakın bir tutara kadar yükselebilmektedir. Halen de bütçesinin yarısı dolaylarına indirilmeye çalışılmaktadır.

FEOGA iki bölümden oluşmaktadır:

3.8.1 Garanti Bölümü

FEOGA Garanti Bölümü tarafından finanse edilen, ulusal "zarflar" şeklinde verilecek, her üye ülke bunu, belli Topluluk kriterlerine uyarak, kendi tercihleri doğrultusunda dağıtacaktır. Kırsal gelişmeye ilişkin yeni düzenleme ise, üye ülkelere, önceliklerini kendilerinin belirlemesi ve uygulanacak önlemleri seçme imkânlarını tanıyacaktır.

Topluluğun tarımsal pazar ve fiyat politikalarının yürütülmesi amacıyla yapılan ödemeler FEOGA'nın garanti bölümündedir. Bunlar, içeride üretim ve gelir yardımları ve ihracat sırasında yapılan yardımlar, müdahale alımlarının yürütülmesi için üye devletlerce alınan kredilerin faizinin bir bölümü, erken emeklilik, avantajsız bölgelerde ve çevre sınırlılığı olan alanlarda yapılan yardımlar, tarımsal çevre önlemleri, tarım ürünlerinin işleme ve pazarlamasının iyileştirilmesi konularındaki kırsal kalkınma yardımlarına harcama yapar. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 89)

Garanti bölümünün amaçları dört noktada toplanabilir:

- Toplulukta üretilen ürün fazlasını almak.
- Tarım ürünleri ihracatını teşvik etmek (özendirmek) ve desteklemek.
- Topluluk tarım üreticilerini dış rekabetten korumak, başka bir deyişle, iç fiyatları dış fiyatlara göre ayarlamak ve prelevman uygulamak.
- Tarım ürünlerinin Topluluk ülkeleri arasında serbestçe satılmasını sağlamak. (Özgüven, 1997, s. 231)

3.8.2 Yönlendirme Bölümü

Yönlendirme Bölümü tarafından finanse edilen projeler genel olarak, sosyal ve alt yapı tedbirleri, az gelişmiş bölgelerle ilgili tedbirler, tarımsal altyapıya ilişkin tedbirler, tarımsal piyasaların düzenlenmesiyle ilgili tedbirlerdir. FEOGA Yönlendirme Bölümü projelere yardımda bulunurken şu amaçları dikkate alır:

- Tarım ve orman yapısının, tarım ve orman ürünlerinin işleme ve pazarlama yapısı da dâhil olmak üzere iyileştirilmesi, tarımın doğal nedenlerle zarar görmesine karşı denge sağlanmasına katkı,
- Tarımsal üretime yeni bir şekil verilmesi ve çiftçiler için ek işlerin teşviki,
- Çiftçilere uygun bir yaşam standardı sağlanmasına katkı,
- Kırsal alandaki sosyal bağların geliştirilmesi, çevre korunması ve kırsal alanın eskisi gibi korunmasına katkıdır. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay, & Yılmaz, 2003 Aralık, s. 121)

Yönlendirme bölümü, tarım pazarlarının düzenleyicisidir ve başlıca yedi fonksiyon görmektedir:

- Tarım ürünleri miktarını ve fiyatını belirlemek,
- Tarım ürünleri arz ve talebi arasında denge sağlamaya çalışmak,
- Tarımsal reformlar yapmak, yol göstermek, tarımsal altyapıları değiştirmek.
- Üretim faaliyetlerinin daha verimli bir şekilde dağılımını ve kullanımını sağlamak,
- Tarım ürünlerinin pazarlanmasını kolaylaştırmak ve pazarları geliştirmek.
- Tarım pazarlarını ortak bir organizasyona bağlamak.
- Dış ticaret karşısında himaye politikası uygulamak ve üreticilere dengeli gelirler sağlamak. (Özgüven, 1997, s. 231)

3.9 Türkiye'nin Avrupa Birliği Süreci

3.9.1 Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden Sağlayabileceği Avantajlar

Türkiye Avrupa Birliği'ne katıldığı zaman belli başlı şu avantajları elde edebilir:

- En azından, Akdeniz Ülkeleri kadar tarım ürünleri satabilir. Çünkü kademeli olarak gümrük vergilerinin düşürülmesi ithalat kısıntılarının kaldırılması ihracatı artırabilir, İhracat süreklilik kazanabilir, ihracat gelirleri yükselebilir.
- İhracat düzene girer ve istikrara kavuşabilir. İhracatın istikrar kazanması iç fiyatlarda ve üretimde bir denge rolü görebilir. Öte yandan fiyatlarda ve miktarlardaki istikrar da gelirlerde meydana gelen değişimleri önleyebilir.
- Kişi başına GSMH, 3350 dolardan 1990 yılında 12900 dolara yükselmiştir. GSMH ile 125 milyon dolardan 1990'da 475 milyon dolara çıkmıştır.
- Fazla işgücünün Avrupa Birliği'nde serbestçe dolaşımı sağlanabilir.
- Pazarların genişlemesi hem kaliteli üretime, hem de üretimin çeşitlendirilmesine imkân verebilir.
- Verimi arttıracak mali ve teknik yardımlardan, araştırma- geliştirme projelerinden Türkiye de yararlanabilir. Aslında bunu Roma Antlaşması öngörmüştür. Mali ve teknik yardımlar, tarım işletmelerinin reorganizasyonu ile üreticilerin gelirlerinde denge sağlayabilecektir. (Özgüven, 1997, s. 249)

- Tarımsal yatırım ve teçhizat mallarını Avrupa Birliği'nden vergisiz olarak daha ucuza ithal etmek imkânı doğacaktır. Böylece, yabancı sermaye ve teknik işgücü yerli üreticilerle işbirliği yapacak ve işlemlere bir dinamizm verebilecektir.
- Çiftçilerin gelirleri artınca, sanayi mallarına olan talep artacak ve böylece genel ekonomide istihdam imkânları çoğalacaktır.
- Ekonomik çıkarlar yanında, siyasal çıkarlar da elde edilebilir. Çünkü Avrupa Birliğinin temelinde insan hakları ve demokrasi yer almaktadır.
- Avrupa Birliğine girildiğinde, Türkiye üçüncü dünya ülkeleri karşısına daha güçlü çıkabilir, itibar kazanabilir.
- Özellikle, küçük ve orta ölçekteki firmaların rekabet edecek düzeye gelmeleri amacıyla yeniden organize edilmeleri mümkün olabilir.
- Daha çok turist girişi sağlanabilir.
- Avrupa Birliğine girildiğinde ve tarım ürünleri ihracatı arttığında, ambalaj, depolama, taşımacılık gibi faaliyet alanları da gelişecektir.

3.9.2 Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde Uğrayabileceği Zararlar

Türkiye Avrupa Birliğine girdiği zaman bazı zararlara uğrayabilecektir. Bunlar:

- Gelişme farkları ve ihtisaslaşma Türkiye'yi bir tarım ülkesi olarak bırakabilir. Bilindiği gibi, gelişme farkları, dış ticaret hadlerini az gelişmiş ülkeler aleyhine çevirir.
- Üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımı karşısında rekabet gücümüz yetersiz kalacaktır.
- Daha yüksek maliyetlerle çalışan firmaların tutunabilmeleri kolay olmayacaktır.
- Avrupa Birliği dışındaki ülkelerle olan ihracatımız azalırsa Avrupa Birliği'ne bağlılığımız artabilir. Buna karşılık, Avrupa Birliği dışındaki ülkelere olan ihracatımız artarsa Topluluğa bağlılığımız azalabilir. Ancak bu varsayımın geçerli olabilmesi için diğer koşulların aynı kalması, verimin artmaması gerekir. Bu demek değildir ki, bir bölgeye yapılan ihracatın azalması, öbür bölgeye mutlaka daha fazla ihracat yapılacaktır. (Özgüven, 1997, s. 250)

Avrupa Birliği ülkelerinin uyguladıkları tarımsal teknolojik yöntemler verimi artırmakta ve bu da tarımsal ürün ithalini azaltmaktadır. Çünkü verim artınca Topluluk bazı ürünlerin ithalini kısıabilir. 1963'te Topluluğa yapılan ihracatta, tarım ürünlerinin payı % 57,2 iken, 1971'de % 44,2'ye gerilemiş, 1994'te % 46,4'e tekrar yükselmiştir.

- İşsizlik artabilir.
- Düşük kaliteli ürünlerin satışı da zorlaşır.

3.9.3 Avrupa Birliği'ne Katılmadaki Dikkat Edilecek Bazı Tarımsal Sorunlar

Ülkemizde karşılaştığımız bu sorunları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Alt yapı ve sosyal yatırımlar (hastane, okul gibi) yetersizdir, yollar genel olarak güven vermekten uzaktır.
- Hammadde ve iç fiyatlar yükselmektedir.
- Kişi başına gelirler ve dolayısıyla beslenme düzeyi düşüktür.
- Ödemeler dengesi açık vermekte ve bu açıklar artmaktadır.
- Alt yapı, ulaşım ve taşımacılık imkânlarının yetersizliği de, tarım kesiminin tam rekabet pazarlarına açılmasını engellemektedir.
- Nüfus artış hızı yüksektir.
- Okuyup yazma bilmeyenlerin sayısı fazladır.
- Toplam aktif nüfusun hemen hemen yarısı tarımda çalışmakta ama GSMH'den aldığı pay % 14 civarındadır.
- Eğitim, teknik formasyon, sermaye yetersizliği ile gizli işsizlik ve küçük tarım işletmeleri, verimi düşürmektedir.
- Düzenli bir pazarlama ve tarım politikasının olmayışı üretimden tüketime kadar kademelerin aksamasına zemin hazırlamaktadır. Hangi ürünün ihracatı daha avantajlı ise o ürünün üretimine gidilebilir.
- Tarım üreticilerinin yetersiz işbirliği yani birbirlerinden uzak olmaları, dünya ürün miktarı ve fiyatlarını izleyememeleri gelirleri sınırlayan önemli bir faktördür.
- Toprak mülkiyet rejimi de, topraktan tam kullanımı ve en uygun verimi sağlamayı engellemektedir.

- Faiz oranları yüksektir.
- Modern tarım işletme teknikleri yetersizdir.
- Sulama imkânlarının kısıtlı olması da verim üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. (Özgüven, 1997, s. 251)

3.9.4 Avrupa Birliği Tarımı İle Türkiye Tarımı Arasındaki Yapısal Farklar

- AB tarımının GSYH'deki payı % 3-4 iken Türkiye'de bu oran % 13-14 oranındadır.
- AB tarımında çalışan aktif nüfus, toplam aktif nüfusun %4-5'ini oluştururken, bu oran Türkiye'de % 45-50 civarındadır.
- AB tarımında daha büyük tarımsal işletmeler görülmekte ve her işletmeye 127 dekar ekilebilir arazi düşmektedir. Türkiye'de ise genellikle, işletmeler küçük ölçekli olup 62 dekar dolaylarında ekilebilir toprağa sahiptir.
- AB tarımında çeşitli ürünlerin verimi, Türkiye'dekinden daha yüksektir.
- AB tarımında kullanılan in put (gübre, ilaç...) Türkiye'de kullanılanlardan daha fazladır. Mesela, AB'de hektar başına 74 kilo azotlu gübre kullanılırken, bu miktar Türkiye'de 25 kg'dır.
- AB, tarım ürünleri ihracatında büyük ölçüde sübvansiyonlar vermektedir. Türkiye'nin ihraç ürünlerini desteklemesi ise sınırlıdır. (Özgüven, 1997, s. 253)

BÖLÜM IV

4 MAKİNE İLE İNSAN GÜCÜNÜN KARŞILAŞTIRILMASI VE BİR ÖRNEK UYGULAMA

Malatya Sultansuyu işletme çiftliğinden alınan 2013 yılı verilerine göre saha uygulama çalışmasında ürün ekiminde kullanılan makine ile insan gücü karşılaştırması yapılmıştır.

4.1 Makine İnsan Gücü Karşılaştırması Önceki Çalışmalar

Ankara ili Çubuk ilçesi tarım işletmelerinde başlıca üretim faaliyetleri için fiziki üretim girdileri kullanım seviyelerinin tespiti üzerine yaptığı araştırmasında; traktörle çalışan ova işletmelerinde dekara ortalama olarak buğday da 16.60 kg tohum, 7.11 saat erkek işgücü, 2.59 saat traktör çeki gücü sarf edildiğini; bu değerlerin arpada sırasıyla 21.07 kg, 8.15 saat erkek işgücü ve 3.04 saat traktör çeki gücü olduğunu, fiğde ise 20.29 kg tohum, 8.87 saat erkek işgücü ve 1.64 saat traktör çeki gücü olduğunu tespit etmiştir. (Kıral, 1987, s. 1)

4.2 Makine ile Ürün Ekimi

Tablo 8- 1 Malatya Sultansuyu Ekim 2013 Newholland 7030 Marka Gaspardo Ekim Makinesi Faaliyetleri

Hububat	Ortalama Çalışma Hızı	Ortalama İş	Toplam İşlenen	Toplam Çalışma Saati	Toplam Yakıt	Birim Yakıt		Ortalama Saatteki Ekim Alanı Dekar Başına	Mazot Masrafı	
	Hızı	Derinlik	Alan	Saati	Tüketimi	Tüketimi		Baş.	Motorin 4.65 tl)	Devlet %35 mazot indirimi
	(km/h)	(cm)	(Dekar)	(h)	(Lt)	(lt/h)	(lt/da)	(da/h)	TL	TL
Arpa Ekimi	8,0	10	2.510	56	1.148	20,50	0,46	44,82	5.338	4.085
Buğday Ekimi	8,0	10	3.453	77	1.580	20,52	0,46	44,84	7.347	5.620
Fiğ Ekimi	8,0	10	1.324	29	600	20,69	0,45	45,66	2.790	2.155
								TOPLAM	15.475	11.860

Newholland 7030 model Gaspardo ekim makinesi ile arpa ekimi için 2510 dekarlık bir alan ekim yapılmak üzere ayrılmıştır. Bu makine 2510 dekarlık bir alanı 8 kilometre hızla 56 saat içerisinde tamamlamıştır. Makinenin bir saat içerisinde 44,82 dekarlık alanı ekebildiği gözlemlenmiştir. Bu makine saatte ortalama 20,50 litre mazot tüketmiş ve toplamda 1148 litre mazotla ekimi tamamlamıştır. Bunun için mazot desteğiyle beraber 5.338 TL yakıt masrafı çıktığı saptanmıştır.

Newholland 7030 model Gaspardo ekim makinesi ile bu sefer buğday ekimi için 3453 dekarlık bir alan ekim yapılmak üzere ayrılmıştır. Bu makine 3453 dekarlık bir alanı 8 kilometrelik bir hızla 77 saat içerisinde tamamlayabilmiştir. Makinenin bir saat içerisinde 44,84 dekarlık alanı ekebildiği gözlemlenmiştir. Bu makine saatte ortalama 20,52 litre mazot tüketmiş ve toplamda 1580 litre mazotla bu ekimi tamamlamıştır. Bunun için mazot desteğiyle beraber 7.347 TL yakıt masrafı çıktığı saptanmıştır.

Newholland 7030 model Gaspardo ekim makinesi ile Fiğ (yem bitkisi) Ekimi için 1324 dekarlık bir alan ekim yapılmak üzere ayrılmıştır. Bu makine bu kadarlık bir alanı 8 kilometrelik bir hızla 29 saat içerisinde tamamlayabilmiştir. Makinenin bir saat içerisinde 45,66 dekarlık alanı ekebildiği gözlemlenmiştir. Bu makine saatte ortalama 20,69 litre mazot tüketmiş ve toplamda 600 litre mazotla bu ekimi tamamlamıştır. Bunun için devletin mazot desteğiyle birlikte 2.790 TL yakıt masrafı çıktığı saptanmıştır.

4.3 İnsan Gücü İle Ürün Ekimi

Tablo 9- 1 Malatya Sultansuyu Ekim 2013 insan gücü ile Ekim Faaliyetleri

Hububat	Günlük Çalışma Saati	Günlük Kişi Başı Verilen Ücret	İşlenecek Alan	1 günde 3 işçinin ekim yapabileceği alan miktarı	Toplam Çalışma Saati	Çalışanlara Verilmesi Gerekecek Toplam Ücret	Ortalama 1 Saatte İş Başarısı
			Alan	Alan	Saati		Başarı
	7,5 saat	TL	(Dekar)	(Dekar)	(h)	TL	(Dekar/Saat)
Arpa Ekimi	7,5	60	2.510	6	3.138	75.300	0,80
Buğday Ekimi	7,5	60	3.453	6	4.316	103.590	0,80
Fiğ Ekimi	7,5	60	1.324	6	1.655	39.720	0,80
					Toplam	218.610	

İşletmenin ürün ekimi yapmak için ayırdığı 3 işçisi bulunmaktadır. İşçiler günde en fazla 7,5 saat çalıştırılabilmekte ve 60 TL günlük yevmiye almaktadırlar. 1 kişinin 1 gün içerisinde ekim yapabilme kapasitesi ise dekar başında 1,5-2 dekara tekabül gelmektedir. 3 işçi ile arpa ekimine ayrılan 2510 dekarlık bir alan ekim yapılmak istendiğinde ise 2510 dekarlık bir alanı bu işçiler 3138 saatte tamamlayabilmekte ve bu işin tamamlanması için işçilere verilmesi gereken ücretler 75.300 TL çıkmaktadır. Ayrıca 1 dakikada 3 işçi ancak 0,80 dekarlık bir alanı ekebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

3 işçi ile buğday ekimine ayrılan 3453 dekarlık bir alan ekim yapılmak istendiğinde ise 3453 dekarlık bir alanı bu işçiler 4316 saatte tamamlayabilmekte ve bu işin tamamlanabilmesi için işçilere verilmesi gereken ücretler 103.590 TL çıkmaktadır. 1 dakikada 3 işçi ancak 0,80 dekarlık bir alanı ekebilmektedir.

3 işçi ile fiğ ekimine ayrılan 1324 dekarlık bir alan ekim yapılmak istendiğinde ise 1324 dekarlık bir alanı bu işçiler 1655 saatte tamamlayabilmekte ve bu işin tamamlanabilmesi için işçilere verilmesi gereken ücretler 39.720 TL çıkmaktadır. 1 dakikada 3 işçi ancak 0,80 dekarlık bir alanı ekebilmektedir.

4.4 İnsan ve Makine Gücünün Karşılaştırılması

Tablo 10 -1 Malatya Sultansuyu Ekim 2013 Makine ve İşgücü Karşılaştırması

Hububat	Toplam İşlenen Alan	Makinenin İş Tamamlaması İçin Geçen Süre (Saat)	3 İşçinin İş Tamamlaması İçin Geçen Süre (Saat)	Makinenin İş Tamamlaması İçin Harcanması Gerekecek Yakıt Masrafı Ücreti	3 İşçinin İş Tamamlaması İçin Verilmesi Gerekecek Toplam Ücret	Makinenin 1 saatte dekar alandaki Ortalama İş Başarısı	3 İşçinin 1 saatte dekar alandaki Ortalama İş Başarısı
	Alan	Saati	Saati			Başarı	Başarı
	(Dekar)	(h)	(h)	TL	TL	(Dekar/Saat)	(Dekar/Saat)
Arpa Ekimi	2.510	56	3.138	4.085	75.300	44,82	0,80
Buğday Ekimi	3.453	77	4.316	5.620	103.590	44,84	0,80
Fiğ Ekimi	1.324	29	1.655	2.155	39.720	45,66	0,80
Toplam				11.860	218.610		

Makine ile insan gücünün kıyaslamasını buğday ekimi örneğinden yola çıkarak kıyasladığımızda; makine 1 saatlik bir sürede 44,84 dekarlık bir alanı ekebilirken 3 işçi ancak 1 saatte 0,80 dekarlık bir alanı ekebilmektedir. Makine ile insan gücü arasında 56 kat hız farkı oluşmaktadır. Makine ile 7.347 TL mazot masrafı çıkmakta, bu iş 3 işçi ile yapılmak istendiğinde 103.590 TL işçi ücretini çıkarmaktadır. Bu da yaklaşık makinenin masrafının 14 kat fazlası anlamına gelmektedir.

Süre bakımından makine ile insan gücünü kıyaslayacak olursa makinenin önemi kısa sürede ekim işini tamamlamasıdır. Makine 77 saatte ekim yapabilirken, insan gücü ile ancak 4316 saatte ekim yapılmaktadır. Bu da mevsimsel olarak yılda birbirine yakın aylarda ekimi yapılabilen ürünlerin makine ile çok hızlı ekim yapılabilmesi ve hasadının toplanarak diğer ürünlerin ekimine fırsat vermesi de makineyi bir adım daha öne çıkarmaktadır.

Zaman en önemli itici güçtür. Para kazanmak veya enerjiyi daha verimli hale getirmek için teknolojik makineler işlerimizi hızlandırmakta ve verimi artırmaktadır. Bu makinelerin niteliği ne olursa olsun kabulünü sağlayan nokta avantajlı olma durumudur. Örnekteki gibi traktör tarıma iyileştirme ve kolaylık getirilmektedir.

Zamandan tasarruf ve ekonomik oluşu bu makinelerin kullanımını yaygınlaştırmaktadır.

Teknolojik gelişme rekabet halinde olduğu insan gücü karşısında maddi ve/veya stratejik olarak avantajlı olduğu durumu sürdürdüğü sürece insanı geçmeye devam edecek ve tercih edilecektir. Yatırımı yapmadan önce insan ve makineyi karşılaştırıp karlı olanı tercih ederler ve karşılaştırma sonucunda çok büyük oranda ileri teknoloji ürünleri tercih edilir.

Makinelerin geleneksel metodun önüne geçebilmesi hemen olmaz birkaç ay yeterli olabildiği gibi yüzyılların geçmesi de gerekebilir. Makineler veya iyileştirmeler ilk yapıldıklarında cazip gelmeyebilir ve toplum tarafından hemen benimsenmeyebilir. Uzun denemelerden ve iyileştirmelerden sonra makineler geleneksel metodların önüne geçebilir.

SONUÇ

Tarım sektöründe üretim, iklim koşullarına bağılı olarak çok değişkenlik gösterir. Bu nedenle doğal olarak diğer sektörlere göre daha çok risk içerir. Diğer yandan bu sektörde elde edilen ürünler insanın beslenmesi için zorunludur. Hiçbir ülke tarım sektörünü ihmal ederek gelişme gösteremez.

Ülkeler tarımsal üretim için kırsal alanda yaşayan ve üretim yapan çiftçileri, değişik şekillerde desteklemektedir. Bu desteklemeler doğrudan ve dolaylı şekilde yapılmaktadır. Ürüne verilen taban fiyatı ile üreticinin gelirinin artması çok önemlidir. Ayrıca çeşitli girdiler üzerinde yapılan uygulamalar ürünün maliyetinin azaltılması hedef alınır ve ekonomik üretim temin edilir. Devletin, mazot, gübre, elektrik, tohum, ilaç gibi girdilere uyguladığı özel fiyatlar tarımsal üretimin karlılığını artırır.

Bölgenin iklim ve toprak isteklerine uygun en iyi ürün çeşitlerinin seçimi, gerektiğinde adaptasyonlarının yapılması ve zirai yayın faaliyeti sonucunda üreticinin teşvik edilmesi, devletin asil görevleri arasında bulunmaktadır.

Bir çiftçinin sezona bağılı olarak, yılda birden çok ürün yetiştirilmesi, bu ürünler için çeşitli alet, donanım ve makineleri kullanması, mevsimlik işsizliği azaltma yönünde, işgücünü verimli kullanmada önemli bir hadisedir.

Son yıllarda Amerika ve Avrupa'da hızla yaygınlaşmakta olan yapay gübrelerin yerine organik gübre kullanarak, entansif tarım yapmak suretiyle elde edilen ürünlerin pazarda yüksek fiyatla alıcı bulması, çok önemli bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Organik tarım devletler tarafından desteklenmektedir. Bu üretim sayesinde sürdürülebilir tarım yapma imkânı olurken insan sağlığı için fevkalade yararlı bulunmaktadır.

Tarım, her zaman sanayiye girdi temin eden bir sektördür. Bir yandan elde ettiği geliri tasarruf yaparak, sanayiye kaynak, sermaye şeklinde aktarırken, diğer yandan

İhtiyaç duyduğu yetişmiş teknik iş gücünün fazlasını bu sektöre göndermek suretiyle ülke ekonomisine önemli katkı sağlanabilir.

Tarım ülkelerin dış ödemeler bilançosuna katkı sağlaması yönüyle önem kazanmaktadır. İhtiyaç duyulan döviz yerine ülke kaynaklarının aktif hale getirilmesi ile ithal ikamesi sağlanması önemli bir olgudur.

İnsanın beslenme ihtiyacı söz konusu olduğunda gerisi teferruat kabul edilmektedir. Ürün çeşidine göre ihtiyaç duyulan, makineleşme ve gerekli sulama sistemlerinin kurulması suretiyle, gizli işsizlik bu doğrultuda minimum seviyeye indirilir ve böylece ülke ekonomisine katkı sağlanabilir.

Alet ve makinelere olan ihtiyaç sanayi kadar tarımda da kendini göstermiştir. Böylelikle de köklü değişikliklere neden olmuştur. Makinelerin işleri kolaylaştırması süre bakımından önemli kazançlar sağlaması, yeni üretim teknikleri uygulamaları sosyal yaşamdaki olumlu örneklerindedir.

Mekanik aletlerin geleneksel aletler yerine geçmesi ile işgücünde kolaylık ve verim artışı sağlanabilmektedir. Ağaçtan yapılmış saban ile yumuşak topraklar işlenirken sert topraklarda çok işe yaramamaktadır. Bunun yerine demir sabanların kullanımına geçmek ile sert toprakların sürülmesinde daha başarılı hale gelinebilmiştir.

Düzenlenen miras hukuku ile arazilerin parçalanması işletme sayısında artış sağlamaktadır. Ancak 55 dekar gibi çok az büyüklükte olan arazilerin parçalanması çiftçilerin sadece geçimlik tarım yapabilmesini sağladığından üretici gelirinin düşük olmasına neden olmaktadır. Bu sebeple düzenlenen miras hukuku ile arazilerin tek kişi tarafından yönetilmesi ile işletmelerin küçülmeleri önlenmiş, tarım nüfusu azaltılmış, bu işlere aktarılan kaynaklar yapıyı düzeltici kalıcı bir amaca ulaşmıştır.

Tarımda ihtiyacı karşılayacak kadar üretimin yapılması planlanmalıdır. Bu sayede ihtiyaç fazlası üretime engel olunarak daha fazla gelir artışı sağlayacak başka çeşit ürünlerin üretimine olanak sağlanabilir.

Organik tarımın Türkiye’de tüketiciler tarafından kullanımını teşvik etmek için basın ve yayın yolu ile yaygınlaştırmasını sağlamak bu sayede hem tüketicinin bilinçlenmesini hem de sağlığını korumak görev edinilebilir.

İstihdamın büyük bir bölümünün tarımda yerleşik olması, gizli işsizliğe yol açmaktadır. Kırsal kesimde bulunan atıl iş gücünün, farklı iş kollarına sevki sağlanarak yeni istihdam alanları yaratılır, basın yayın yolu ile verilen eğitimler, sertifikalı kurslar ve teşvikler ile daha etkin ve verimli iş kolları oluşturularak istihdam düzeyi ve verimlilik yükseltilebilir.

Tarımda kullanılan makineler amacına uygun şekilde kullanılmalıdır. Damla sulama ile hem enerjiden hem de işgücünden tasarruf sağlanmaktadır. El yordamı ile toprağa atılan tohum, düzensiz ekim, insan gücünün gereksiz kullanımına yol acar, bunun yerine makineler ile tohum dikimi bize zamandan ve verimden kazanç sağlayabilir.

Kırsal kesimde bayanlar hanelerindeki gelir düzeyini artırmak için birçok projelerde yer almaktadır. Devlet projeleri ve uluslararası kuruluşların destekleri ile tarlalarda çiftçi olan bayanlar “lider kişi” olma vasfını almıştır. Kırsal kesimdeki bayanların da kalkınmada sağladıkları fayda azımsanmayacak ölçüdedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Acar, M. (2008). *Tarım ve Kalkınma, Kalkınma Ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Akalın, G. (1975). *Tarımımızın Sosyo-Ekonomik Yapısı Vergileme ve Gelişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Altay, F., & Kutalmış, T. (2011). Bilecik ilindeki tarımsal mekanizasyonun durumu ve çözüm önerileri. *6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11)*. Elazığ.
- Arıkboy, N. (1992). *Üretici Yönünden Tarımsal Destekleme Politikalarının Değerlendirilmesi, Tarımsal Destekleme Politikaları*. Ticaret Borsası Yayınlarına.
- Ayhan, S. (1993). Toplum Kalkınmasında Kuram ve Uygulamalar. *A.Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2.
- Aziz, A. (2000). *Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılımı*. Ankara: Cem Web Ofset.
- Becker, C., & Craigie, T.-A. (2007). *W. Arthur Lewis in Restrospect*. Review of Black Political Economy.
- Biçerli, M. K. (2007). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: BETA Yayınevi, Eylül 2007 Dördüncü Baskı.
- Cole, W. E., & Sanders, R. D. (1985). *Internal Migration and Urban Employment in the Third World* (Cilt 75). The American Economic Review.
- Çelik, Z. (2005, Şubat). Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. İzmir, İzmir, Türkiye.
- Dağdaş, B. (1972). *Türkiye'de Toprak Meselesi*. İstanbul: Büyük Kitaplık.
- Demircan, E. (2012). *İstihdam ve İşgücü Piyasası Raporu*. Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı.
- Demirci, R. (1982, Mart). İktisadi Kalkınmada Tarım-Sanayi Önceliği. *Kooperatif Dünyası Dergisi*, 132.
- Demirci, R., & Özçelik, A. (1990). *Tarım Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Dinler, Z. (1994). *Mikro Ekonomi*. Bursa: Ekin Kitabevi.

- Eraktan, G. (2006, Haziran). Tarım Sektöründeki Çözülmenin İşsizlik Üzerindeki Olumsuz Etkileri.
- Eren, F., & Başpınar, V. (2007). *Toprak Hukuku*. Ankara:: Yetkin Yayınları.
- Ertekin, M. S., & Doğan, B. B. (2012). *Tarım Ekonomisi ve Tarımsal Politikalar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2717 Açıköğretim Fakültesi Yayını No.1680.
- FAO Yearbook, P. (1990). Agriculture, World Food and. *FAO Production Yearbook*.
- Geray, C. (1989). Toplum Kalkınması Açısından Yerel Yönetimler, Tolum Kalkınması Sempozyumu. Ankara: DPT Yayınları.
- Gupta, J. P. (1990). *Population Growth And The Problem Of Unemployment*. New Delhi,.
- Güney, A. (2009). *İşsizlik nedenleri, sonuçları ve Mücadele Yöntemleri*. 02 23, 2014 tarihinde KAmu İşletmeleri İşveren Sendikası: <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1046.pdf> adresinden alındı
- Harris, J. R., & Todaro, M. P. (1970). *Migration, Unemployment and Development: A Two Sectoral Analysis*. The American Economic Review.
- İnan, H., Gaytancıoğlu, O., Erbay, R., & Yılmaz, F. (2003 Aralık). *Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu*. İstanbul.
- Kalaycı, İ. (2012). *Türkiye Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm Politikaları (1923-2023)*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Karabaglı, A. (1996). *Türk Tarımının Avrupa Birliği Tarım Politikasına Uyumu ve Gümrük Birliği İle İlişkisi*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Karluk, R. (1995). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Eskişehir.
- Kasnakoglu, H., & Çakmak, E. (2001). *Ulusal ve Uluslararası Gelismeler Işığında Etkin Tarım*. Ankara.
- Kazgan, G. (2006). *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Bigi Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kepenek, Y., & Yentürk, N. (2005). *Türkiye Ekonomisi* (13. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kılıçbay, A. (1991). *Türk Ekonomisi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Kıral, T. (1987). Ankara ili Çubuk ilçesi tarım işletmelerinde başlıca üretim faaliyetleri için fiziki üretim girdileri kullanım seviyelerinin tespiti üzerine bir çalışma. Ankara.
- Kondur, E., & Köse, T. (2013, Mart 29). *Ortak Tarım Politikası*. Şubat Pazar, 2014 tarihinde www.tarim.gov.tr:
[http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Documents/Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslı/OTP_ocak13 web.docx](http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Documents/Tarım%20ve%20Kırsal%20Kalkınma%20Faslı/OTP_ocak13_web.docx) adresinden alındı
- Koray, M. (2005). *Sosyal Politika*. İstanbul: İmge Kitapevi 2. Baskı.
- Kuznets, S. (1988). *Modern Economic Growth: Rate, Structure and Spread*. Yale University Press.
- Levitt, K. P. (2008). *W. Arthur Lewis: Pioneer of Development Economics*. UN Chronicle.
- Mahiroğulları, A., & Korkmaz, A. (2005). *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları Türkiye ve AB Ülkeleri*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- MUTAF. (1984). Tarım Alet ve Makineleri. (218).
- Mülayim, Z. G. (2003). *Kooperatifçilik*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Naci, E., & Biçerli, K. (2004). *Çalışma Ekonomisi*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi: 1461.
- Ömer, L. B. (1980). *Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I*. İstanbul:: Gözlem Yayınları.
- Öz, M. (2000). *Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler, Osmanlılarda Bilgi ve İstatistik*. Ankara: DİE Yayınları.
- Özgüven, A. (1997). *Tarım Ekonomisi ve Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Öztürk, Ş. (2008). *Kırsal Yoksulluk*. İzmir: Yakın Kitabevi.
- Peker, E., & Kubar, Y. (2012). Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 2.
- Piccioni, & Canerella. (2005). Bridging researsch and rural areas: the research project Development dynamics adn inreases of competitiveness in rural areas. *New Medith*, 57.
- Sahinöz, A., Çagatay, S., & Teoman, Ö. (2005). *Tarımda Yeni Politika Arayışları: Fark Ödeme*. Ankara: TZOB.

- Sayın, S. (2009). Türkiye'de Kayıtlı- Kayıt Dışı Çalışanların Yapısal Farklılıklarının Sosyal Devlet Bağlamında Sorgulanması. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F.*, XXVII(2), 449-465.
- Seymen, R. (2004). *İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset*. İstanbul: DER Yayınları.
- Şahin, H. (1995). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Yayınları.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Taraklı, D. (1996, Ağustos). Ekonomik Kalkınmada Tarım ve Sanayi İlişkileri. *Kooperatif Dünyası Dergisi*(305).
- Tuncer, H. (1989). *GAP'ta Tarım, Tarıma Dayalı Endüstriler ve Finansmanı Sempozyumu Bildiriler El Kitabı*.
- Turner, G., & Werner, K. (1998). *Agrarrecht Ein Grundriß*. Stuttgart.
- Türkiye Tarımcılar Vakfı TURTAV. (2014, Şubat 23.02.2014). *İşletme Metodları*. Şubat Pazar, 2014 tarihinde www.turtav.org:
http://www.turtav.org/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=62 adresinden alındı
- USHER, J. A. (2001). *EC Agricultural Law*. Oxford:: Oxford University Press(UK).
- Ülger, P. (1990). *Tarım Makinaları İlkeleri*. Hiperlink Yayınları.
- Ünver, S., Beyaz, K. B., & Rezaei, F. (2013). Doğal Kaynaklar ve Tarım. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 104-109.
- Yalçınkaya, N., Yalçınkaya, M., & Çılbant, C. (2006). Yönetim ve Ekonomi Dergisi. *Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi*, 13. Cilt(2.Sayı), 98-118.
- Yeni, R., & Dölekoğlu, C. Ö. (2003). *Tarımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri*. Ankara: TEAE Yayınları.
- Yigit, U. (1996). *Avrupa Topluluğu Ortak Tarım Politikası*. Ankara: Türkiye Ziraat Odaları Birliği.
- Yıldırım, E., Beritan, S. C., & Gültekin, S. (2013). *2. Rize Kalkınma Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (1. Baskı b.). Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Yürükçü, A., & Perkin, A. Y. (2013, Ocak 11). *AB Kırsal Kalkınma Politikası*. Şubat 23, 2014 tarihinde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı:
[http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Documents/Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslı/Kırsal Kalkınma bilgi notu -web kısa.docx](http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Documents/Tarım%20ve%20Kırsal%20Kalkınma%20Faslı/Kırsal%20Kalkınma%20bilgi%20notu%20web%20kısa.docx) adresinden alındı

Zeren, Y. (1991). *Türkiyede Traktör, biçerdöver ve Tarım İş Makinleri İmalat Sanayinin Durumu ve Yönetimi*. Adana: Ç.Ü Ziraat Fakültesi.

İNTERNET

(TÜİK, Haber Bülteni Hane Halkı İşgücü Araştırması 2009 Ocak Dönem Sonuçları, Sayı:64, 15.04.2009)

ETO Derneği Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği)
http://www.eto.org.tr/?page_id=43 09.01.2014

www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=53 09.01.2014